ئەم کتێبە ناوی
حەج نامەیە

بە هونراوەلی وە پەخشان باسی
یاسای حەج وە عەمرە
ئەکا

تألیفی ملا عبدالکریمی مدرّس

خودا عەفوی بکا لەگەل
مسلمانان دا
آمین

ئەم کتیبە ناوی
(حەج نامە یە)

بە هونداوە ئ وە پە خشان باسیی
یاسای حج دعەارە کەکا

تألیفی ملا عبدالکریمی مدرس
خوا عەفوی بکا لە گەل
مسلمانان
آمین

دار المثنى للطباعة والنشر ببغداد
تلفون ٨٨٨٩٤٩٧

فهرس

بسم الله الرحمن الرحيم

به ناوی خودای قه‌نیای میهره‌بان — به‌خشنده‌ی عه‌قل و وجدان و ئیمان

به ناوی خودای واجب الوجود — به‌روه‌ردگاری شائیره‌ی به‌وجود

به ناوی خودای رابه‌ری جلیل — بانی ابراهیم مه‌شهور به‌ خلیل

چونکی به ساغی رووی کرده مه‌عبود — بوی کرد به گولزار آگری نه‌مرود

له عیراقه‌وه چو بو فه‌له‌ستین — بو حق په‌رستیو بو خزمه‌تی دین

هه‌م بو نه‌شری دین به به‌رزی بنیا — رۆله و دایکه‌که‌ی بردن بو حجاز

دایه هاجه‌ر و روله اسماعیل — داینان له‌وعه‌رزا بی دوستو ده‌لیل

جا که اسماعیل که‌وته ته‌کو ده‌و — ابراهیم له‌سه‌ر ئه‌مری کاتی خه‌و

چه‌قوی لی کیشا وه‌ختی به زوردا — بیکا به قوربان بو ره‌زای خودا

جا خودا ناردی گه‌وره به رانی — به قه‌درو قیمه‌ت به شیوه‌و شانی

کردی به فیدای گیانی اسماعیل — له بو آرامی ده‌رونی خلیل

له دولی چولی دور له کشتوکال — کابه‌ی کرده‌وه بو هه‌زاران سال

کردی به ماوای رابه‌رانی دین — کردی به قیبله‌ی ئه‌هلی سه‌ر زه‌مین

به مناره‌ی به‌رز بو بانگی ارشاد — به هوی رزگاری بو آده‌می زاد

بو به دانش گای به‌رزی زانائی — بو به باره‌گای ری آشنائی

بوو بە جێگەی علم بە جێگەی ژیوار　　　　جی عەفوی تاوان لە بو تاوانبار

خەمبار لە تاوان ببەی بو ئەوی　　　　لەسوتی بە یەک بەرق پرتەوی

بو بە جیلوەگای تەجەلای خودا　　　　ئەودا لە وکەسە بە اخلاص بووا

خلیل بو بەشەر بو بە پشتیوان　　　　(کابە) بە کەشتی وخوێ بە کەشتیوان

اول بیتٍ　　وضع للناس　　　　أتیسس علی التقوی والاخلاص

خوا فەرمانی نارد لە بو ابراهیم　　　　بە شەرباتگ بکا بو حەج بە تسلیم

هەرکەس ئەو بانگە گەلی بە روحی　　　　گەیشتە پایەومایەی فتوحی

بو حەجی (کعبە) کەوتە شەرشەفەر　　　　توفیقیش بوی بو بەیاروپادەر

جا ئەوعەزمە بو بە جێی ئیسماعیل　　　　کوری ول بەندی حەزرەتی خلیل

لەبەر صادقی بو خودا و بەشەر　　　　خودا بوبە شەرکوری بەرابەر

بیغەمبەری بو بە صدقو تەسلیم　　　　لەسەر آیینی پاکی ابراهیم

مال و منالو ئەتباعی پیدا　　　　بو بە پیشەوای خاوەن اهتداء

تا بو بە صەدەف بو دری دەریا　　　　یانی گەوهەری شاهی ئەنبیا

وایە (محمد) ﷺ سەرداری عالەم　　　　پاشای دنیا و دین بە علم وعەلەم

نوخبەی نەتەوەی عدنانی جلیل　　　　لە نەهلی قەیدار کوری اسماعیل

ویستی دەرکەوی هەتاوی عالەم   بو ئانس و جن و فریشتە سەرجەم

ئەنواری باراند بە وینەی باران   لە سەر زنجیرەی کیوانی (فاران) (١)

بو طلوعی ئەو کوری بە دەلیل   بە رباد کردنی سوپای خاوەن (فیل)

نوری وا دەرکەوت لە سەر رووی جیهان   وای گرت سەران سەری عەرز و عاسمان

نوری وا دەرکەوت هەتا هەتایە   پرتەو ئەهاوی بو ئەم دنیایە

پرتەوی وەها کە ماددە و مەعنا   تیکەل بون بە یەک لە ناویەوە نما

بوگیان بو بە نور بولەش بو بە بەش   بەشی کردەوەی بی زیان و غەش

هەرکەس بە دزی ئەو نورە هەستی   بی گومان فەزا دەستی ئەبەستی

ویأبی الله الا أن یتم ... نورە . ولو کرە المجرم

ئەو نورە نوری دوستی خودایە   ناوی (محمد) رسول اللەیە

جا بە قەی خواستی خودای بە اکرام   صەلات و سەلام بو ئەو بە دەوام

بەرزی بە وینەی تاوی بەهاران   بو براکانی و بو آل و یاران

ئەو (محمد)ە وەهای بو ری کەوت   چرای داگیرسا لە سەرای ئەشکەوت

کائنات بو ئەو کە بو بەهەشکات   نورانی فرمو عەرز و سەماوات

ئەو محمدە لە بەر دل سوزی   لە بو رووی جیهان بو بە پیروزی

(١) فاران ناوە بو رشتەی کیوەکانی ولاتی مەکەی مکرمە :

ناردی بە رەحمەت لە بۆ عالەمین　　عالەمی داگرت بە پیرۆزی دینا

ئومّی یەو عالەم لە بەر علمی ئەو　　هەر ڕۆژی جوری وەرئەگری پرتەو

چەنی عەجیبە زەهبەری ئومّی　　عالەم بیتە ژێر سێبەری علمی

بە ونورانی بو شەماو شەرزەمین　　حەتا دەرونی جبریلی ئەمین

رەوشی دانەنا لەرووی آفاقا　　حەقی نەفسی لەسەر ئەوراقا

کەسێ سپی بێ ڕووی کائنات بەو　　خەتی سیاهی چون دەمەنە جێی لەو

کەرعیەوە کەرەم بارەو بەشیەتی　　مانگ و ڕوژ وینەی چرای گەشیەتی

عنصری مادەی لە گلە ئەمّا　　کەشف ناکری وینەی معمّا

لە ممکناتە بەلام مُصطفیٰ　　لە کائناتە لە سرّی أخفیٰ

معجزە دارە بەلام ئەم زاتە　　کەشفی معجزەی لە معجزاتە (١)

معجزەی سادات عارضەی کاتە　　معجزاتی ئەم لازمی زاتە

معجزەی قورئان کەلام اللەیە　　نور بەخشی ئەکا هەتا هەتایە

معجزەی خُلقی حوکمی قورئانە　　دورە لە هەرچی کەشف و بەیانە

لە کەشفی زاتی ئەونە ئەزانم　　کەسی بپرسی ئەلیم نازانم

بەلام بە ظاهر وا معلوم بوە　　آرەمی ژووەو ترسیتە حوزە

(١) واتە بە غەیری أنبیا کەشفی معجزەی ئەو ناکری :

ئەونە نەزانم باسی صفاتی — بوکاتی کەشفی صفاتی ذاتی

صادق و عفیف بە حق أمین بو — بەعەش رحمة للعالمین بو

جیا بو لە عالەم هەمە گەرەهەر لەوا — ئەولیشی مخلوق بو بو ذاتی خودا

بێ موبالغە لەسەر حقایق — حقا إنه خیر الخلائق

جا بە قەی هەمو ژمارەی حروف — بە قەی آثاری صفات و موصوف

صەلات و سەلام لە هەمو سجود — دیاری بێ لە بو مقامی محمود

بو برایانی لە پیغەمبەران — بو هەمو آل و بو هەمو یاران

لە بو ئەوانەیشی لەسەر ڕێی وی — ماوون بە یاسای هادی و عشقی

تا خواستی خودا هەیە بە اصرار — بڕژێ بە وێنەی بارانی بەهار

(وبعد) لە پاش سوپاسی خودا — سەلامی خالص بوشای ئەنبیا

بو براکانی بو آل و یاران — بو پەیڕەوانی بە دڵ هشیاران

عەرزم ئەمەیە ئەوی کە لێبرام — ئەنوسم بوتان رهەج نامەی اسلام)

تا حالی ببە زور بە آسانی — لە حەج و عەمرەی ڕێی موسلمانی

بخوانن مانای احرام و طواف — سەعی مابەینی صفا و مەروەی شاف

یاسای ڕاوەستان لە عەرەفا — تا شێنی موی سەر لە آخرکا تا

فڕێ دانی بەرد بۆ ڕەجمی شەیتان　　لە ڕۆژی جەژناو باقی ڕۆژەکان
تەوافی ویداع بۆ ماڵ ئاوایی　　لە ماڵی کابەی ژنێ ئاشنائی
یاسای زیارەتی حەزرەتی رابەر　　لە ڕەوضەی پاکی بە نور منور
چلۆن ئەڕۆن چلۆن ئێنەوە　　چون لە وجهەتە ئەگەڕێنەوە
بە بەس خذمەتە بۆ موسلمانان　　بە فامی یاسای اسلامو ئیمان
زنامی ئەمە هیوای لەژینا　　خزمەتی بکا لە ڕێگەی دینا
ئەمەیشم لەوی لە براکانم　　دوعای تەوفیقو حفظی ئیمانم
دوعای موسلمان لە بۆ موسلمان　　بە سورە ئەخسوس بە شیوەی پەنهان
لە خودام ئەوی بە ڕەحمانی خوی　　بەشی داریان بکا لە ئیحسانی خوی
ئینسان ممتازە بە عقلو وجدان　　دلی ماوایە بۆ نوری ئیمان
ئیمان باوەڕە بەوەکە رابەر　　هیناویە بومان لای خودای اکبر
لە بیروباوەڕ لە کردەوەی چاک　　لە تەرکی کاری نابارو ناپاک
باوەڕ بە خوداو فریشتەو رابەر　　بە کەلامی خواو بە قەزاو قەدەر
بە ڕۆژی جەزا یانی قیامەت　　دنیای تازە دانی بۆ ئومەت
کردەوە پێنجە شەهادەتەینە　　پێنج فەرزەی نوێژە کە فەرزی عەینە

زەکاتە و رۆژوی مانگی رەمەزان   حەجو عەمرەیە بەیاساو میزان

ئەمانە فەرزن رۆکنی ئیسلامن   فەرعی شەجەرەی ئەصلی ئیمانن

هەرکاریکی وا ئیش نەی لی کراوە   لبی دووربە هەتا گیانت تیاماوە

دەوشتی بەرزو ئەخلاقی پەسەند   تاجی شەرەفن لەسەر بەهرەمەند

رەوشتی پەستو رەفتاری دونی   ئینسان ئەکیشن بۆ شەرمەزاری

رەبی بەکەرەم لامان دە لەشەر   بمان خەرە سەر رەفتاری رەهبەر

بەکەرامەتی رەهبەری نەجیب   انتَ السمیعُ القریبُ المجیب

ئەمە باسی واجب بون و صحەتی حەج دەعەمرەیە

چاوادەست ئەکەم بەباسی مەقسود   بەیارمەتی خوای واجب الوجود

مەقسودم حەجەو عەمرەتا ئەنجام   کە دوو واجبن بەیاسای ئیسلام

عەمرەیش وەکو حەج لەلای شافعی   روکنی اسلامە و فەرزی واقعی

(شەرتی صحەتیان) مەرجی . درستی .   ئیسلامیەتە بو حەقپەرستی

هەتا مندالی بی پایەو مایە   حەجو عەمرەکەی باشەو درەوایە

بەم مەرجە حەقدار لەبریتی ئەو   نیەتی احرام بینی لەبو ئەو

آدابی حەجو عەمرە بەکامل   پاش آدابی خوی بیکا بو مندال

بەو قەصدەیش (وەلی) نابی بەمحرم   بەافسادی ئەو نابی بەمجرم

بزانە

ئامێنی ئیسلام دامەزراوە لەسەر ئیمانو باوەڕکردن بە ذاتی خودا
وە باوەڕ بە (مەلائکە) بە فریشتەکان وە باوەڕ بە پێغەمبەران سەلامی
خودایان لێبێ وە باوەڕ بە وکیتابانە کە لەسەر فەرمانی خودای تعالی
(جبرەئیل) فریشتەی بەرز هێناوێی بۆیان وە باوەڕ بە قەزاوقەدەر
واتە هەرچی بوە وە ئەبێ هەموی لەسەر خواستی خودایە بەلام هەرز
ناکا بەکارێی نابارێ وە باوەڕ بە داهاتنی ڕۆژی قیامەت پاشەڕۆژ
واتە خوای تعالی ئەم جیهانە تێک ئەدا وە جیهانێکی تازە دروست ئەکا وە
هەرچی مردون زیندویان ئەکاتەوە وە لە یەک شوێنا گردیان ئەکاتەوە
وە حیسێبی بیرو باوەڕو کردەوەیان ئەکا جا هەرکەسێ ئەکا بە جزای
خوێ ئەوانە کافرن جێگەیان دوزەخە هەتا هەتایە وە ئەوانەیشی خاوەن
ئیمانن جێگەیان بەهەشتە ئەم ئیمانو باوەڕە ئەصلو وە بناغەی دینی ئیسلامن
هەروا دینی ئیسلام دامەزراوە لەسەر پێنج کردەوە کە دیاری وەئاشکران
یەکەم ئقرار بە اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله
دووهەم پێنج فەرزەی نوێژ لە هەموشەو ورۆژێکدا سێهەم زەکات دانە
بە موستەحەقان چوارەم ڕۆژوی مانگی ڕەمەزان پێنجەم حەج وەعەمرە کردن

یانی زیارەتی خانەی خودا (کابەی) پیروزا لەماوەی عومرا یەکجار
بو ئەو کەسێ تەوانای بێ :

ئێستە ئێمە باسی حەج وە عەمرە ئەکەین . حەج یانی قەصدی زیارەتی
کابەی پیروز وە عەمرە مانای زیارەتە . وە ئاوەدان کردنەوەی
کابەیە لەسەر ئەو یاسا کە دینی ئیسلامی بریاری داوە :

ئەم دووکردەوە واجب بوون لەسەر موسلمانان لەسالی شەشەمی
کوچی . واتە پاشی کوچی حەزرەت صلى الله عليه وسلم لەشاری مەکەوە بوشاری
مدینە لەسالی شەشەما ئەم عیبادەتە فەرز کرا لەلای خوداوە بە
ئایەتی ﴿ولِلّٰهِ عَلَى الناسِ حِجُّ البيتِ مَنِ اسْتَطاعَ اليه سَبيلا﴾ واتە
فەرزە لەلای خوداوە لەسەر هەموکەسێ زیارەتی (کعبە) کابەی پیروز
ئەوانە کە تەوانای گەیشتنی ئەوشوێنەیان هەیە وە بە ئایەتی ﴿واتموا
الحج والعمرة لله﴾ واتە حەج و عەمرە تەواو بکەن بوخودای تعالى
ئەم ئایەتە عەمرەیشی خستە پاڵ حەج کە عەمرەیش واجبی موسلمانانە
وە فەرق لەبەینی حەج و عەمرە لەمەولا باس ئەکەین ان شاء الله تعالى .

بزانن پێغەمبەری خودا صلى الله عليه وسلم پێش کوچی بو مەدینەی منورە گەلێ حەجی

عەمرەی کردوە وە لە پاش کوچ کردنی بو مەدینەی منورە تەنیا
یەک حەججی کردوە لە سالی دەهەمی کوچی دا کە مەشهورە بە حەججی
وداع واتە حەججی خوا حافظی وەمال آوائی چونکی پاش ئەو حەجە
متوفی بو وە لە دنیا دەرچو . بەلام دو عەمرەی کردوە .

یەکەم لە مانگی رەجەب دا لە سالی حەوتی کوچی کە مەشهورە بە
(عمرة القضاء) لە بەر ئەوە کە قەزای ئەو عەمرەیە کردوە کە
لە سالی شەشی کوچی دا احرامی بو بەست لەگەل هەزار وکسور
لە یارانی کاتی گەیشتە (حدیبیّة) لە نزیکی مەکەدا احرامەکەی
شکاند وە حیوانی فیدیەیە سەربڕی چونکی کافرەکانی مەکە
مەنعیان کرد لەوە کە بڕواتە شاری مەکەوە .

دوهەم عەمرەی لە سالی هەشتی کوچی دا بو کە فەتحی مەکەی
کردەی کرد وە کاتی کە لە جەنگی هوزی (هەوازن) گەراوە
بو شاری مەکە جا کاتی گەیشت بە (جعرّانە) احرامی بەست
بە عەمرە وە رویشتە مالی کەعبە وە تەوافی کەعبەی کرد
وە سەعی بەینی صفا و مەروەیشی بەجی هینا ...

بزانن حەزرەتی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرمویەتی مَنْ حَجَّ هذا البیت فلم یرفث ولم یفسق خرج من ذنوبه کیوم ولدته امه واته هەر موسلمانێ لەبەر ڕەزای خودا زیارەتی کابەی پیرۆز بکا وە آدابی حەج بەجێ بێنێ ئەوە لە تاوانەکانی دەرئەچێ وە پاک ئەبێتەوە وەکو ئەو ڕۆژە کە لە دایک بوە .

بەلام مەبەست لەم تاوانانە ئەوانەیە کە لە بەینی خوا و خودا دایە ئەوا حەقی خەلکی وەکو قەرز وە یا مال داگیر کردنی موسلمانان ئەوە پێویستە بیان داتەوە بە خاوەنەکانیان : یا گەردنیان ئازاد بکەن هەروا هەر نوێژێ وە هەر ڕۆژوێکیان فەوتابێ ئەبێ بیان گێڕنەوە. تا وەزمەی پاک ببێتەوە :

جا بزانن بەجێ هێنانی حەج و عەمرە یە لە سەر چوار پلەیە یەکەم پلەی دروست بونی ئەم عبادەتەیە وە مەرجی دروست بونی تەنیا ئەوەیە ئەو شخصە موسلمان بێ کە واتە حەج و عەمرە بۆ کافر نیە بەلام بۆ موسلمانی شێت وە بۆ منداڵی بێ هۆش تەمیز دروستە بە مەرجێ کە وەلی یەکەی وەکو باوکی یا باپیرەی احرامی بۆ ببەستێ واتە نیەتی ئەوە بێنێ کە حەج بۆ ئەو منداڵە بکا وە پاش ئەوە واجبی بۆ خۆی کرد بۆ منداڵەکەیش بیکا طواف بۆ خۆی بکا جا بۆ ئەویش وە سعی بۆ خۆی بکا جا بۆ ئەویش بیکا

وە ئەگەر تەمیز و شعوری بو وە پێی نەکرا خۆی مناسکەکان بکا، ئەوە ئەو وەلیە
آدابی إحرامیان پێ بەجێ بێنێ یانی ڕوتیان بکاتە وە لە پۆشاکی
خۆیان وە خاولی حەجیان پێوە بپێچێ وە مەنعیان بکا لە هەر شتێ
کە لە حاجی مەنع ئەکرێ وە هەرچی أرکانی حەجە پێیان بەجێ
بێنێ مثلا لە طاقی عەرەفاتا لەگەل خۆیا ڕایان وەستێنێ وە
لەویوە بیان هێنێتە وە بۆ (مزدلفە ومنیا) وە سەریان بتاشێ
وە لە پاش ئەوە کە خۆی تەوافی (کابەی) کرد تەوافیان پێ بکا
یانی ئەگەر تەوانایان بو لەگەل خۆیا بیان گێڕێ بە دەورێ
(مالی کابە)دا وە لە بەینی (صەفا و مەروە دا) بیان با بە ڕێگەدا
وە ئەگەر نەیان ئەتوانی بیان گرێ بە باوەشیەوە لە کاتی
تەواف وە لە کاتی سەعیا :

شەرتی صحەتی مباشرەی حج   خۆی بەجێ بێنێ بێ عەیب و حەرەج

ئسلامیە تەو تەمیزی ئینسان   بقامی بیکا بێ عەیب و نوقسان

تەوایە بەچکەی قامیدە هەستێ   بە ئیزنی بابی ئیحرام ببەستێ

تەواف سەعی و ماباقی آداب   جێبەجێ بکا بە یاسای کتاب

بەلام ئەمانە پاش وادەی کەمال   فەرزە حەج بکەن بەبێ قیل و قال

چون ئەدای طاعەت لەکاتی وردی بۆخۆگرتنە نەک فەرزی فەرزی

شەرتی صحەتیان بۆ ئەدای واجب بلوغە و ئیسلام آزادی کاسب

مسلمی بالغ عاقلو آزاد حەجیان کافیە بۆ فەرزی عباد

مادام حەجیان کرد ئەبێتەوە بە وەصفی واجب ناگەڕێتەوە

هەرچەن گەوابێ جاری حەج بکا بۆی واجب نیە حەجی تر بکا

پلەی دووهەم دروستی حەج و عەمرەیە بەکردنی بە نەفسی خوی

وە بۆ ئەم پلە ئیسلام وە تەمیز پێویستە کەوابێ منداڵی حەوت

ساڵە یا زیاتر ئەتوانێ خوی ئیحرام ببەستێ بە حەج و عەمرە بە ئیزنی

باوکی وە آدابەکان بەجێ بێنێ لەژێر چاودێری ئەوا بەڵام منداڵ

تەمیزی نەبێ یا ئەبێ کاتێ بالغ بوو وە دەستی ڕۆیشت فەرزە حەج و

عەمرە بکا چونکە ئەم حەج و عەمرەی کاتی منداڵی یە لەبەرخۆگرتنە

بە پاشای ئیسلامە وە نەک بۆ ئەدای فەرزە. وە فەرزەکە ماوە لەسەرێ

پلەی سێهەم دروست بوونی حەج و عەمرەکە و بوونیان بە ئەدای فەرز

ئیسلام بەعد ئەم پلەیە پێویستە کە یارۆ مسلمانو بالغو عاقلو آزادبێ

ئیتر دارائی پێویست نیە کەوابێ ئەگەر فەقیرێکی بالغ وە آزاد حەجی کرد

ئیتر پیویست نیە لە پاش ئەوە دەولەمەن بو جاریکی تر حەج بکا :

شەرتی وجوبی (حجة الاسلام) اسلامە و تەکلیف استطاعەی تام

بلوغو عەقلە بناغەی تەکلیف تەکلیف ئەساسە بو پایەی تشریف

ئەو استطاعە کە یاسای دینە دوو بەشە مایەی هیز و تەمکینە

یەکەم بە مانای تەوانای شەخسی حەوت شەرتی هەیە ئەگەر ئەپرسی

یەکەم مەسرەفی هاتوچوی سەفەر بو خوت و هەرچی خەرجیت والە سەر

دووهەم (مەرکوبە) مالی سواری ئەگەر لە (مەکە) دوو قوناغ دوری

سیهەم ئەمینی ناو ریگە و بانە ئەمینی مال و ناموس و گیانە

چوارەم پاسەوان لە هەموو ریدا ئەگەر خەتەری بی لە وجیدا

یانی دیناری سەنەم گەر بیبا زیان لە فەرزی حەجی ئەدا

پینجەم دەس راکیش بو ئسانی کویر مەحرەم لە بو ژن برا بی یا میرد

یا چەن ژنیکی خاوەن احترام هوی ئەمینی بن بە ناموس تام

باسم لە فەرزە چونکە بو سونەت یا مەحرەم یا میرد فەرزە بو صحبت

شەشەم لە روشوینا زیت تی ئەکەوی بو پیویستی خوت پەکت نەکەوی

حەوتەم ماوەتی بمینی بو حەج فریای حەج کەوی بی دەردو حەرەج

یەکێ بناڵی گەر ژن نەهێنی   بۆ باری تاوان سەرئەنەوێنی

چاکە وایە بۆ ئەو پێش کردنی حەج   ژن بێنێ بۆ خۆی جا بڕوا بۆ حەج

ئەگەر پێویست بێ ژنی لەگەڵ بێ   ئەبێ مەحرەمی ئەولەشی هەبێ

شێخ سولەیمانی مەدەنی گەوری   لە سەر حەرزەمی ئەیڵێ بەبەری

ئەم مەسرەفانەیش زیادین لەکار   ئەوەی پێویستە بۆ قەرزی بەشەر

هەم لە پۆشاکی خۆیو منداڵی   ژنو خادمێ بشێ بۆ ماڵی

هەم لەو خانوەیش کە بشێ بۆتۆ   بە پاسای کۆنە یا بە پاسای نوێ

چونکە بێ خانوی مولکی بنیادەم   ژیوار گرانە بێ مەینەتو غەم

وانە تا پارەی خانوی خۆی نەبێ   لای زانان حەجەر حەج واجب نالێ

بەڵام پێی ناوێ لەبەر اعتبار   عەمارەتی بەرز بە سێ چوار هەزار

خانوی عادەتی بۆ حفظی ئینسان   بەسە بۆ ژیوار لە چەرخی زەمان

بۆی خانوی کە زۆر ئاوابە   وەها لایقی عالی جەنابە

ئەبێ بیفرۆشێ بە ماڵی بۆ خۆی   خانوی بکڕێ بە قەی حاڵی خۆی

ئەو پارە زیادە ئەمێنێتەوە   بۆ مەسرەفی حەج بڕوا و بێتەوە

هەروا عالمی لە خانوی وقفا   خۆیو عائیلە بژین لەکەیفا

خانوی زیادەی بو با بیفروشی بو حەجو عەمرە بەدل تیکوشی

یا ژن لە خانوی میردی خویدابی خانوی مولکی خوی لە بەر دەستدابی

فەرزە خانوی خوی بفروشی بو حەج عەمرەش لەگەلیا بو جاری حەروج

ئەصەحّ وەهایە باغ و زەوی و زار یا خو دەسمایە لە بو کاسبکار

ئەمانە هەمو ئەفروشرین لەبەر مەسرەفی حەجو عەمرەی معتبر

لە حەج هاتەوە خودا کەریمە کاسبی شیوەی شانی سەلیمە

بەلام بو کەسی کەسبی نەبی بوی بیخواو دانیشی لەناو مالی خوی

کە حەجّ واجب بو لە سەر موسلمان لە سەر موّلەتە بە تولی زەمان

مەگەر زانی بە زوری پیری یا بە داماوی ئەبری تا ئیرێ

سیامی اعظم بە یاسای منهج ئەلی نەوری یە با بروا بو حەج

پلەی چوارەم واجب بونی حەجو عەمرەیە لە سەر ئینسان وە شەرتی ئەم پلەیە بلوغ وە عەقل وە ئازادی وە استطاعە یانی تەوانالیە تەوانالی بو ئینسان لە سەر دو نەوعە یەکەم تەوانالی حەجە بە نەفسی خوی یانی ذاتاً خوی هەستی بە و واجبە ئەم جورە پیویستی حەوت شتە یەکەم مەسرەفی ساوەی هاتو چوی ئەو سەفەرە

بۆ خۆیی بوونەوانە کە مەسرەفیان لەسەر یەتی   دووەم مەجالی سواری بێ

لە ڕێگەی ئەوەکەدا مادام دوو قوناغ یا زیاتر دوور بێ   بەم مەرجە

کە نەتوانی بە پێ ڕێ بکا   سێیەم ڕێگاکەی ئەمین بێ لە زیانی نەفسی

وە مالی وە ناموسی   چوارەم پاسەوان دەست بکەوی ئەگەر پێویست بێ

بەلام لە پارەی پاسەوان نیە ئەو پارەیە کە ڕێگرەکان داوای ئەکەن

بۆ بەرەلاکردنی ڕێگا   واتە ئەگەر ئەو ڕێگرانە بە بێ پارە ڕێگە یان

بەرنەئەدا ئەوە لەو کاتا حەج واجب نیە لەسەر موسلمانان   پێنجەم ئەمەیە

کە ئینسانی کوێر دەس کیشی بێ کە لەگەلیا بڕوا بە ڕێدا   شەشەم بونی

نیرینەی مەحرەمە وەکو باوک و برا و کوڕ و مامو مێرد لەگەل ئەو ژنانە بڕوا

بۆ حەج یاچەن ژنێکی واکە شەریان لێ بکرێ لە ڕێگەو بانا   وە ئەم

ژنانە بۆ حەجی فەرز بەکاردێ   ئەنا بۆ حەجی سونەت بە بێ نیرینەی

مەحرەم دروست نیە ژن بڕوا بۆ مەکە :   حەوتەم ئەوەیە هەرچی

پێویستی ئەو سەفەرەیە لە ڕێگەدا بە نرخی عادەتی دەست بکەوی

هەشتەم ئەمەیە لە پاش پێک هاتنی دارایی ئەوەندە کاتی هەبێ

کە ئینسان لەو کاتا بگات بە مەکەی مکرەمە ئەنا ئەو ساڵە واجب نیە بڕوا

بزانن پێویستە مەسرەفی حەج وە عەمرە زیادبێ لەو قەرزە
کە لەسەریەتی چ قەرزی حازرچ وادەدار وە زیادبێ لە بەرگ
وە رایەخ وە نوێن وە کاسەو مەنجەلی پێویست وە لە خانوی
موڵکی خۆی واتە کابرا ئەوەندە پارەی هەبو کە خانوێکی عادەتی پێ
بکاتەوە ئەوە واجب نیە ئەو پارە سەرف بکا بۆ ڕێگەی حەج
هەرچەن عادەتی وابێ لە خانوی بەکرێ گیراو دابنیشی و رابوێری
بەلام ئەگەر کابرا ئیمام یا خوتبە خوێن یا مدرس بو وە خانوی وەقف
و رابو پێیان وە دەوامیان ئەکرد ئەوە لەم کاتا ئەو پارەی خانوە کە
هەیەتی واجبە سەرفی بکا بۆ ڕێگەی حەج وە یاخود ژنی لە خانوی
مێردەکەیا بو وە خانوی خۆی بو یا پارەی بەدەستەوە بو ئەوە
فەرزە لەسەری ئەو خانوە بفرۆشی بۆ حەج وە یا ئەو پارە کە هەیەتی
صەرفی بکا لە ڕێگای مەکەی مکەرەمەدا وە یاخود دەستمایەی کاسبی
هەبو بۆ تجارەت وە یاخود باخ و زەوی و زاری بو ئەوە واجبە
ئەو دەستمایەی کەسابەتە صەرف بکا بۆ حەج وە یا ئەو باخ و زەوە
بفرۆشی بۆ مەسرەفی حەج مەگەر کابرا حالی وەهابێ ئەتوانی کاسبی بکا یا لە دوشوێنیا

کاسبی بونەوکەسە نەشی ئەوە دروستە ئەو دەست مایە یا ئەو باخوعەرزە تابگری ئەوە لەوارداتی مایەکە و باخوعەرزەکەی ژیوار بکا ئەوە ئەروا بو حەج :

ئاگادار بن ئەگەر کەسی ئەوەندە خاوەن ئارەزو بو بەلی ژن نەی ئەتوانی بیهێنێتەوە ئەوە تا مەسرەفی ژنەکەی نەبی واجب نیە بەتەنیا بڕوا بو حەج ئەمما دە شیخ سولیمانی مەدەنی لەسەر دەقتەی حضرەمی ، نوسیویەتی :

دوهەم تەوانای بنسانە وەها   کە یەکیکی تر حەجی بو بکا
یانی خوی پیرە و بەلەشی ناساغە   یا خود کیرودەی دەردی دەماغە
یا هەتا مردن حەجی بو نەکرا   تەوفیقی حەجو عومرەی پێ نەدرا
بو ئەم کەسانە فەرزە حەج بکرێ   ئوجرەی بو مردو لە میرات ئەدرێ
یا زو مردوە و تەرزاری حەجە   داماوە و تەمای عەفو و فەرەجە
ڕەوایە وارثە یا خو بیگانە   حەجی بو بکەن زور بەمەردانە
ئەوەیش لەسەری واجب نەبێ   کە وەصیەتی کرد حەجی بو بکرێ
بەبی وەصیەت لە لای شافعی   حەجی سونەت بی ناکرێ بە شەرعی

بۆ شەخسێ کە وتو با خۆی زیندو بێ   بە وەکیل حەجوعەمرەی بۆئە بێ

بەلام بزانن کە ئیبرای کری کار   ئەگەر بە عەینی کرا اعتبار

یانی پیاوان وت شەخسێ خۆت ئەبێ   ئەم حەجوعەمرە بکەی جێ بەجێ

بۆئەم صورەتە فەرزە ئەوساڵە   بروا بو واجب ئەنا بەتاڵە

هەم فەرزە فۆری بکە وبیتە کار   هەرچەن بو ئەسباب بەپێی روژگا

حەجوعەمرە یشی کردبێ بۆخۆی   ئیستەلیش مانعی ئاونە دالەلوی

ئەوکەسە حەججی خۆی نەکردبێ   حەج بکا بوغەیر لە بوخۆی ئەبێ

هەروا پیویستە ئەو جیرە عادل بێ   هەتا ئەو حەجوعەمرە کامل بێ

بەلام لای بازی درووستە فاسق   بیتە کری کار (قِلَّةٌ وَوافِق)

پیاو بو پیاو وژن بو ژن لو پیاو   ئەبێ بە نائیب رەوایە وتەوا

ئەگەر اجارەی لەسەر زمە بێ   بلیت هەرچونی بوتو بیتە جێ

ئەوساڵە بیکا یا ساڵیکی تر   شرعا جائزە بێ جفای خاتر

بەلام پیویستە یاروی خاوەن کار   ئەوجی حەججەکەی بو بکا ئیظهار

بە (قِران) بیکا یاخو بە (اِفراد)   یا بە (تَمَتّع) بە یاسای ارشاد

قِران ئەمەیە بەیەک نیەت بینێ   کە حەجوعەمرە بەجێ بهێنێ

(إفراد) نیەتە بۆحەج بەتەنیا   پاشی حەج عەمرەکەشی بکا بۆخۆدا

(تمتع) نیەت بە عەمرە دێنی   جا لەکاتی حەجیشی حەج بەجێ بێنی

بەلام بۆئەوەی بەکرێی ئەگری   پێویستی نیە میقات نا و ببڕێ

بڕوا بە عارەت ئیحرام ببەستێ   لەو میقاتەوە خەڵکی ئەوێ بەستێ

نەوعی دووهەم لە استطاعە (ئیستطاعە) وە توانائی یە لەسەر بەجێ هێنانی حەج و عەمرە بە یەکێ کە ئەیکا بە نائبی خۆی . واتە کابرا نەخۆش وەی هیزە وە خۆی ناتوانی بڕوا بۆحەج پێویستە کەسێک بەکرێ بگرێ حەجی بۆ بکا بەم مەرجە دەستی بڕوا کە کرێ بدا بەو کەسە وە ئەگەر کابرا خۆی مرد پێویستە لە میراتەکەی کرێی ئەو کابرایە بدرێ جا ئەو شەخصە کە بەکرێ ئەگرێ یا بە اجارەی عەینە یا بە اجارەی ذمە ئیجارەی عەین وەکو ئەوە بڵێ وا ئێوم گرت بەکرێ کە خۆت ذاتاً حەج و عەمرەم بۆ بکەی لەم صورەتە پێویستە کەکرێ کارەکەی مسلمان و بالغو عاقل بێ وە بتوانی حەج وە عەمرە بەجێ بێنێ وە کابرا حەج و عمرەی کردبێ بۆخۆی وە ئەبێ پاش عەقدی ئیجارەکە دەست بکا بە کاری حەج هەرچەن مەشغولی مقدماتی حەجە کە بێ وە هەر لە کیسالە را

ئەو حەج و عومرە بەجێ بێنێ وە پێویستە ئەو کەسەی کە حەجەکە ئەکا
وە ئەوە لیشی حەجەکەی بۆ ئەگرێ واجیایی ئەو حەج و عومرە بزانێ

حەوتەم کابرای بەکرێ گیراو عادل وە راسال بێ بەلام ئەم شەرتە

اعتبارە ئەکرێ بۆ ئەوەوە کە رەوا بێ یەکێ کرێ کاربگرێ بۆ بەجێهێنانی حەج

وە رەوا بێ کە ببێ بەکرێکار ئەگەرنا شەرتی دروست بونی حەج و عومرەکە

نیە واتە ئەگەر کابرا فاسق وە تاوانبار لیشی بێ هەر ئەو حەج و عومرە

دروستە؛
وە ئەگەر ئیجارەی ذمە بێ مثلا کابرای خاوەن کار بلێ بە یەکێ وا

لە ذمەی تودا حەجێکم قەرار دا بە صد دینار خۆت ئەیکەی یا تو

کەسی ئەنێری بۆ (مەکە) حەجەکە بکا لەم صورەتا واجب نیە کابرای

کرێکار لەو سالە بڕوا بۆ حەجە وە دروستە سالی دوایی بڕوا یا خود

کەسیکی تر بنێری لە باتی خۆی :

جعالە بەرئەوەوە کە ئجارە و کرێ گرتن ئەم شەرتانەی هەیە ئەوانا لە
دیی ئەرسوبانە باشی وەهایە ئیشان بە یاسای (جعالە) یەکێ بنێری

بەم شێوە بلێ هەر کەسی حەج وە عومرەیەکی شەرعیم بۆ بکا صد دینار

لە مالی من بۆ ئەو تەسلیمی بکەم وە یا خود بە شێوەی (حەج بە مەسرەفی)

مثلا بلێ تو حەجی بکە بۆمن منیش مەسرەفی حەجەکەت پێ ئەدەم
(خواردن و خواردنەوە مثلا

بزانن ئەگەر کابرای کرێ کار لە پاش ئیحرام بەستن لەگەڵ ژنی خۆیا جماعی کرد ئەو حەججەکەی بەتاڵ ئەبێتەوە وە ئەفسی ئیجارەکەشی مادام ئیجارەی عەینی بێ بەتاڵ ئەبێتەوە وە کرێی ناکەوێ وە ئەو حەججە بەتاڵە وا ئەزانرێ بە حەج بۆ خۆی وە واجیبە لەبێ لەسەری کە ساڵی دوائی ئەو حەججە قەزا بکاتەوە بۆ خۆی وە ئەگەر ویستی حەج بکا بۆ کابرای مستاجر پێویستە بە عەقدێکی تازە عەقدی ئیجارەکە بکەنەوە بەلام ئەگەر ئیجارەی ذمە بێ تازە کردنەوەی عەقدی ئیجارەی ناوێ ..

ئەگەر کابرای کرێ کار لە وسەفەرا مرد ئەگەر لە پێش ئیحرام بەستنا بێ ئەو صحیح کرێی ناکەوێ وە ئەگەر لە پاش ئیحرام بەستن بێ ئەوە بەقەی ئەو ئەرکانانە بەجێی هیناون کرێی ئەکەوێ جا مادام ئەرکانەکان تەواو بوبوون ئەوە ئیتر حەججەکە تەواوە وە ئەگەر تەواو نەبوبێ پێویستە سەر لە نوێ حەججەکەی بۆ بکرێتەوە . وە ئەگەر کەسێ مرد وە حەجی فەرزی لەسەر بو پێویستە بە وەصیەت ناکا وە واجبە لەسەر میراتی مردوەکە حەجی بۆ بکرێ وە لە میقاتی ئەهلی ئەو ولاتەوە کابرای نائیب ئیحرام ببەستێ وە ئەگەر وایان بڕیاردا کە لە

میقاتیکی نزیکتر لەمەکە وە ئیحرام ببەستێ لەوە بەم بزیارە تاوانبار

ئەبێ وە پیویستیە حەیوانیکی بو قوربانی بشێ سەری ببڕن لە فدیە دا

بەلام ئەصلی حەجەکە دروستە وە لە دژی کابرای مردودا نامینێ

وە ئەگەر ئەو مردووە کە زو حەجی لەسەر واجب بوە مالو میراتی تەماوە

ئەوە دروستە میراتگرەکەی یا خود ئینسانیکی بیگانە لە

مالی خوی حەجی بو بکا وە ئەگەر کابرائی کە حەجی لەسەر واجب

ئەبو وەصیەتی کرد حەجی بو بکەن ئەوە دروستە حەجی بو بکەن

هەروا ئەگەر وەصیەتیشی نەکردبێ وەکو ابن حجر لەحاشیەکە

ئیضاحدا فەرمویەتی :

مەعنای حەج و عەمرە

حەج مانای قەسدە و بەعورفی ئائینی / تەوافی کابە لەسەر یاسای دینی

عومرەشی بە مانا قەسدە و زیارەت / بەو نەوعە حەق لەلای شەریعەت

ئەم حەج و عومرە روکنی ئیسلامن / فەرزی گەردنی ئەهلی ئەحکامن

لەعومرا جاری ئەمانە فەرزن / ئەهلی عومرە و حەج گەلی شەرزن بەرزن

ئەوەی ئەیان کا بەبێ باوەڕی / کافرە و ئەروا بە آخرشەرێ

ئەوەیشی نەیان کا لە بەرتەمەلی / خزمەتی مالە لەبەرچەپەلی

روکنی لە خانوی دینی نوقسانە   خانوی بی دیوار بەرەو ڕوخانە

ئەوەیشی ئەیانکا بو ڕەزای خودا   سەری ئەگاتە عەرشی مُعَلّا

ئەوە عەبدێکی خاوێن چاکە   ئارام گای ڕوحی فیرەوسی پاکە

لە ڕوژی حەشرا دورە لە جەفاوە   وێنەی حاجی یە لە عەرزی صفاوە

مَنْ دَخَلَهُ کانَ آمِنا   بە دڵێکی پاک بڵێ آمَنّا

چاکەوەی ئەڕوا بو کعبة اللە   ئەڕوا بە هیوای ڕەحمەتی اَللە

حەقی حەقداران با بداتەوە   خوی لە تاوانە پاک بکاتەوە

ئەگەر گەردنیان لە حەق ئازاکەن   لە جەفا دەرچی ڕو لە صفاکەت

ئەمجار لە بەینی خوداو خویانا   تەوبەلێ بکەن بە هەموو هانا

ماڵێکی حەلال کافی بو ژیوار   هەم کافی لە بو فقیرو هەژار

دڵیان خوش بکەن بە عەفوی باری   لە تاوان بارو لە شەرمەساری

هەرکەس لەژێرا ئازاریان ئەدا   عەفویان بکەن بو ڕەزای خودا

ئامەی ئەختەو سەفەر ئەمەکە   لە ئەمەکە دەرچی ئەوجار بە کەتلکە

هەتا دینەوە بو ماڵی خویان   بلێن بە ڕوژێن دوری لە تاوان

کە حاڵو ماڵو کردەوەت پاک بو   ئەتوانی بڵێیت هەجەکەم چاک بو

جا دڵ شاد بکەن بە ڕەزای خودا گۆیتان کەڕ بکەن لە هەراو غەوغا

مەچێژن تامی ناکامی تاوان هەتا ئێنەوە بۆ ماڵی باوان

ئەگەر بەم پاسا دامەزرێن بە دڵ زۆر بە سەربەرزی ئێنەوە مەنزڵ

سینانی پاک و موسوڵمانی چاک عەبدێکی ساعی و موخلیص و چالاک

ئەم جار ثابت بن لە سەر ئەم بارە خۆتان بە تاوان مەکەن ئاوارە

بە قیی ئەو بە حەرە دراوە پێتان قاپی ڕەحمەتە کراوە لێتان

شەهادەت نامەی بەرزی عالەمی ئەدری بە ئینسان لە بەر سالمی

ژیر و هۆشیار و دڵ موسڵمان تا گیانتان ئامادە خاوەن پەیمان بن

موسڵمانەکان دڵ بە نیازن بە ناوی حاجی هەرگیز نانازن

خۆفرۆشیە حوڵکی موسڵمان بێ هیوایە سامانی ئیمان

(مَنْ حَجَّ لِلّٰه) مەعناکەی وایە حەج و عومرەی وا عەفوی خودایە

نیشانەی قبوڵ بۆ طاعەتی مەرد ئیستیقامەتە و دوورلێ گەڕ

بە بەجێ هێنان لە بۆ ئامادراست بە تەرک و دووری لە بۆی مەنهیات

تایبەتی درۆ و غەش و خەیانەت هەرچی دژمنە لە بۆ ئەمانەت

ئەم حالە ئەبێ بە تانۆپی ڕاس بۆ تەقوا و: تەقوی ئەبێ بە لیباس

لە سەر هەر باری لێرا دەرکەوی بەرگی سوندوس و ئیستبرەقی لەکەوی

لەرێگەی حەج دا زور بکەن دوعا   لە دەوری بەیتا زور بکەن تەزرا

لەعەرەفاتا ئینسانی لاگا   وەها ئەزانی والە مەحشەرگا

بەدل ئەکولی و بەزمان ئەلێ   ئەی پەروەردگار خودا ئەلی بەلی

ئەلی یا رەبی جلوەشان ئەکەی   لە ناو یاسانا زورەشمان ئەکەی

بەجاهی پایە و مایەی ئەوپەڕە   شەفاعەت خوازی تاوانو گەرە

رەبی بەرووتبە و عزەتی رەهبە   بمان پارێزە لە هەولی مەحشەر

وەکو بە ئیحسان نیعمەت دروس کرد   بە نوری ئیمان نیعمەت مخصوص کرد

لەسەر ئیرشادی حەزرەتی رەهبەر   بوین بە خاوەنی دینی پیغەمبەر

تەوفیقمان بدە بە علموزانست   لەخوا پەرستی بین بەخواپەرست

لەسەر عیبادەت راگیریان فەرمو   هەتا لانەدەین لە طاعەت بەهو

بە ئیستقامەت تا کاتی لقا   بە رەحمەت بروین بو دارالبقا

پێویستی هەیە حەج بە چەن ئەرکان   حەجی ئەوانە نیە لە امکان

چەن واجباتیش هەیە لەبو حەج   هەرکامیان فەوتان ئەگەی بە حەروج

پێویستە فێربە کاتی کە فەوتان   هەروەها هەیە گەلی سونەتان

بەدل هشیاربن بوکاتی بەیان   کەبون بەزانا ئەبن بە ئەعیان

روکنی حەج شەشن بەشەرحی خودا   ئیحرامە و طەواف بو کعبة الله

سەعیە لە بەینی صەفا مەروەدا   یانی هاتوچو لەو ما بەینە دا

وقوف راوەستان لە عەرەفاتا   چەشنە رکائیکە لە سەر ریباتا

حلق بە مانا تاشینی موی سەر   تقصیر هەڵپاچینی بە لی دەروی سەر

بو موی هەموسەر یا بو باری بو   هەرکامیکی کرد بو خوی ڕزگاربو

شەشەم تەرتیبی ئەم ئەرکانانە   بەلام بو زوربە نەک بو هەموانە

ئیحرام یەکەمی ئەرکانەکانە   حەج را بەستنە و عەمرەی جوانە

وقوف لە کاتی عەرەفاتی بەرز   پیش تەواف و روکن بیژانە بوفەرز

پیویستە حەلق و تقصیر و طەواف   لە پیش سەعیا بن بو حاجی دل ساف

ئەگەر لە پاشی طەوافی قدوم   سەعی ئەبوبێ بە یاسای معلوم

ئەنا قەی ناکا حەلق یا تقصیر   یا تەواف لە پاش سەعیا بە تقدیر

ئەم شەشە ئەرکانە پیویستی حالە   بە کیکیان ئەوترا حەجت بەتالە

جیبان ناگری فدیەی کففارەت   ئەرکان پیویستن لە بو عیبادەت

بەلام بو واجب کففارەت ئەدری   بەو کففارەتە پینەیان ئەکری

واجبەکانی حەج

واجباتی حەج شەشن بە اثبات   یەکەم ئیحرامە لە عەینی میقات

چون ئیحرام بەستن خوی لە ئەرکانە   بون لە میقاتا فەرزی سەرشانە

سێیەم مانەوە لە پاشی نیوەشەو — لە (موزدلیفە) بە نور و پرتەو

شەشەمیا رەجمی شەیتانە مطلبە — پێی ئەڵێن رەجمی جەمرەی عەقەبە

صوبحی رۆژی جەژن پاش هەتاو کەوتن — بە یارمەتی خوا لە سەر ڕێی کەوتن

چوارەم مانەوە لە پاشی نیوەشەو — لە عەرزی مینای بە نور و پرتەو

پێنجەمین رەجمی شەیتانەکانە — سێ رۆژەی پاشی جەژن فەرزی ئینسانە

لەو سەشوێنەدا شەیتانی رەجیم — وسیتی تێک بدا دڵی ابراهیم

نەیێڵێ یاسا تەواو تێ بگا — هەتا حەج بکا بۆ رەزای خودا

ئەویش وەکو مەرد زۆر بە دەستی برد — شەیتانی شومی بەردە باران کرد

لەوودا مەزرا بە تەڵی زەمان — رەجمی شەیتانی بێ دینو ئیمان

ئەوسێ رۆژانا لە پاشی نیوەڕۆ — هەرسی رەجمەکان فەرزن لەبۆتۆ

شەشەم طەوافی ویداعی کابە — بۆ ماڵ ئاوانی فەرزە و حسابە

ئەم واجبانە هەرکامیان نەکرێ — بە فەرمانی دین فیدیەی بۆ ئەدرێ

سونەتەکانی حەج

سونەتەکانی بە گوێرەی ئەرکانت — بوت بەیان ئەکەم بە لوطفی یەزدان

کاتی کە ئێمە سەرباسی ئەرکان — تۆیش ئاگادار بە بو کاتو مەکان

ئێستەیش بە کورتی ئەوەی ئەیزانم — بوت بەیان ئەکەم نوری چاوانم

لبیک کردن سونەتە مەعلوم — بۆ کاتی ئیحرام بە یاسای مەرسوم

هەروەها کاتی گۆڕانی ئەحوال   لە بەرزیو نزمی ڕێگە و دەرد و ماڵ

کە چونە مەککە طەوافی قدوم   سوننەتی دینیە بزانە معلوم

غوسلەکانی حەج هەرکام لە جێی خۆی   سوننەتە بۆ حاجی ئیحسانە لەبۆی

مانەوەی مینا شەوی جەمرەکان   کاتی کە ئەڕۆن لە بۆ عەرەفات

ڕۆژ ڕانەلای شەو لە عەرەفاتا   ئەگەر ڕای ئەنێی لە واجباتا

ئەڕوی بە حیرەت لە وادی مەحسەر   کاتی ڕابوردن لەم سەرولەو سەر

بەرزەوەبونت لە سەر صفارا   لە قەی قامەتی خاوەن بالا را

ڕاکردن لە ڕێی لە بەینی میلین   لە کاتی سەعیا ئەی نوری عەینێن

خوتبەکانی حەج بۆ شخصی ئیمام   سوننەتی دیانی ارشادی بۆعام

هەرچی سوننەت بێ بۆ حەجی شریف   بۆ عومرەیشی هەیە بزانە زەریف

ئەگەر آدابی عەرزی عەرەفە   آدابی مینا یا موزدەلیفە

طوافی قدوم لە عومرەدا نیە   هەرلە حەجا هەن بزانە بیقیە

آدابی حەج کردن

حەج کردن آدابی زۆرە بازێکیان ئەرکانن وە بازێکیان واجباتن وە بازێکیان سوننەتن :

ئەرکانی حەج شەشن یەکەم ئیحرام بەستنە کە مانای نیەت وە قصدی هێنانە بۆ ئەوە بڕواتە ناو ئەو وجهە وەکو باسی ئەکەین

دووهەم (طەوافی کەعبەیە) یانی هەڵسوڕانت بەدەوری ماڵی کابەدا بەو
جۆرە کە باسی ئەکەین سێهەم (سەعیە) یانی ڕۆیشتن لەبەینی صفاو
مەروەدا کە دوو شوێنن لە نزیکی ماڵی کابەدا چوارەم (ڕاوەستانە لە
خاکی عەرەفات دا) پێنجەم حەلقە یا تقصیر واتە تاشین
یاکورتەوەکردنی موی سەر شەشەم تەرتیبە یانی چاودێری ڕیزە
لەناو زۆربەی ئەم ئەرکانانەدا واتە ئیحرام بەستن بخاتە پێش
هەموو ئادابەکانەوە وە ڕاوەستان لە عەرەفاتا بخاتە پێش تەوافی
کابە ئەو تەوافەی کە ڕوکنی حەجە . وە تاشینی موی سەر یاکورتەوەکردنی
وە تەوافی ڕوکن بخاتە پێش سەعی لەبەینی صفاو مەروەدا ئەگەر
لەپاش تەوافی قدوم کاتێ کە هاتۆتە ناو مەکەوە سەعی نەکردبێ
واتە ئەگەر کاتێ گەیشتە مەکەی پیرۆز ڕۆیشت حەوت جار بەدەوری
کابەدا سوڕایەوە بەمەبەستی طوافی قدوم وە پاش ئەو تەوافانە
ڕۆیشت حەوت جار لەبەینی صفاو مەروەدا هاتوچوی کرد ئەوە لەو
شێوەدا ئیتر هەرچون ئەم طەوافی ڕوکنە وە حەلق و تقصیرە بکا دروستە
وە ئەم ئەرکانانە ئەجزای شەرعی حەجن هەرکامیان نەکران ئەوە

ئەو حەججە بەتاڵ و بە کەفارەت دان وە حەیوان سەبڕین تولەی

ئەو روکنە فەوتاوە ناکرێتەوە :

وە واجباتی حەج شەش : یەکەم ئەمەیە کە لە میقاتا یانی لە شوێنی
دیاری کراوا ئیحرام ببەستی بەڵام مانا ئا نەبوری بە سەر ئەو شوێنانا
بو شوێنێ کە نزیکتر بێ لە مەککەی مکەرەمەوە ئەتا فیدیەی ئەکەوێتە سەبر
دووهەم ئەمەیە لە کاتی ڕاوەستان لە عەرەفاتا ڕوژ بگەیێنی بە شەو
واتە لە پێش مغرب دا دەرنەچی لەوێ واتە خوی بگری لەویا هەتا کو
چەن دەقیقە پاش ڕوژ ئاوابون وە ئەگەر لە پێش ڕوژ ئاوابون لەوێ دەرچی
فیدیەی ئەکەوێتە ئەگەر سا بگەرێتەوە بو عەرەفات لە وشەوا ؛

سێهەم ئەمەیە کە لە پاش نیوە شەو کاتێ لە عەرەفاتەوە هاتە
خوارەوە بو خاکی (موزدەلیفە) لە پاش نیوە شەو چەن دەقیقە
لەویا بمێنێتەوە ئەتا ئەوکە لە عەرەفات دەرئەچی بو خاکی مینا بە
موزدەلفەدا ڕا ئەبوری یا خود لە پێش نیوە شەودا ڕا بوری وە
لە پێش بەیان را نەگەرێتەوە بو موزدەلفە ئەوە فیدیەی ئەکەوێتە
سەر بە واجبی لە سەر ئەرسو دەلیلێکی ئیمامی شافعی وە بە شێوەی سونەت

لەسەر تەولی : وە ئەم شەو مانەوەی مزدلفە بونە وکەسانەیە

کە زو گەیشتون بە عەرەفات ئەگەرنا ئەگەر حاجی لە شەوی جەژنا

گەیشتە عەرەفات وە بەجالی مانەوەی موزدلفەی نەبو لەوە

هیچی لەسەر نیە وە حەجەکەی تەواوە دانە فدیەی ناکەویتە سەر

چوارەم شەو مانەوە لە خاکی منادا لە یازدە و دوازدەی مانگدا

ئەگەر بە دوروژ قەناعەت بکا بو رەجمی شەیتانە وە لە شەوی سیازدە شا

ئەگەر لە هەرسی روژەکەدا شەیتان رەجم بکا وە لە ئەندازەی ئەو

شەو مانەوەیە زوربەی شەوەکانە لەسەر ئەرووەی بەهیز وە

لەپیش ئەمجارایە باکە پیش لێ لەسەر ئەرووەی بی هیزی شافعی رضی الله

بەلی ئەوکەسانە کە مەعذورن لەم واجیبا وەکو وشترەوان وە خزمەت

کاری حەجاج وە یا ئاودەری قەرەبالغ ئەوە ئەم شەو مانەوەیانە

لەسەر نیە :

پێنجەم رەجم کردنی شەیتانە لە کوگای گەورەی بەشهور بە (عَقَبَە)

لە روژی جەژنا وە رەجمی هەرسی کوگاکانە لە روژی یازدە و دوازدەو

سیازدەی مانگدا بویەکێ قەناعەت نەکا بە دوروژ وە یا رەجمی

بەلام چەور کردنی باقی لەشی حەرام نیە ئەگەر لەو رۆنەدا بونی خۆش نەبێ چونکی مادەی بونخۆشی بدا لە بەرگ و لەشی موجبی فیدیەیە ...

(دەنینۆک کردن)

چوارەم لەو شتانە کە حەرامن لە کاتی ئیحراما لابردنی مووە لە سەرو ریش و باقی لەشی بەلی ئەگەر عوورەبان دا بە سەری یا بە ڕێی یا سنگی ئەوە حەرام نیە ئەو موانە بتاشی چونکی عوزری هەیە بەلام فدیەی لەسەر واجبە چونکە ئەم کارە کردویە ئیتلافە واتە لابردنی مووە حەتا ئەگەر کاتی تحللی هاتبێ ئەوە لە پیش ئەوەکە سەری بتاشی مادام مووی شوێنێکی لابیا فدیەی لە کەویتە سەر بەلام لە پاش سەرتاشینی خۆی بۆی دروستە مووی باقی لەشی لابا هەرچەن تحللی ئەول هێشتا تەواو نەبویە واتە هەرتەنیا سەری خۆی تاشی بێ ئیتر بەردی فڕەنەدا بێ بۆ جەمرەی عقبە مثلا . (دبیداربێ) دروستە بۆ موحرم کاتی کە وەختی تحللی داخل بو خۆی سەری خۆی بتاشی یا سەری موحرمێکی تر بتاشی کە وەختی تحللی داخل بوبێ وەکو ابن حجر لە حاشیەی ایضاح دا تصریحی پێ کردوە لە بابی حەرەماتی حەلق دا . وە لە عبارەتی شیروانی باش دەرئەکەوێ

پێنجەم نینۆک کردنە لە پەنجەی دەست یا پێ بەلی ئەگەر نینۆکی شکابو دە ئازاری ئەدا ئەوە دروستە ئەو نینۆکە ببڕێ بەلام فیدیەی لەسەر واجب ئەبێ :

کوتاکانە لە دوروژا : شەشەم (طواف وداع) واتە تەوافی مالی

کابە بو مال آواڵی پاشی ئەوە کە آدابی عبادەتەکەی تەواوکرد وە

ئەسدی کرد بگەڕیتەوە بو وڵاتی خوی ئەگەر بو ژنی لەحەیزا بێ

یا زەیسیان بێ ئەوانە ئەم تەوافەیان لەسەرنیە وەکو چون

لەوکەسە ئەڕوا بو عومرە مطلقا تەوافی وداعی لەسەرنیە ..

وە ئەم آدابانە کە بەواجبیان ئەزانن هەرکامیان فەوتان وجبە

فدیە یان بوبدری واتە بەسەربڕینی حەیوانی بوقوربانی بشی تولەی

بدرێتەوە :

(حەج)
وە سوننەتەکانی غەیری ئەرکان واجباتە ئەوانەیش زورن وەکو

لبیک کردن بە یاسای خوی لە پاشی ئیحرام بەستن بەم عیبارەتە

لبیک اللهم لبیک لبیک لاشریک لک لبیک إن الحمد والنعمة

لک والملک لا شریک لک :

وە لبیک کردن سوننەتە لەکاتی گوڕانی بەحوال دا لەسواربون وە

دابەزین وە باقی حالات الا لەکاتی تەوافی قدوم وە سعی بەینی

صفا و مەروە پاشی ئەو تەوافە وە لبیک کردن دەوام ئەکا

تا دەست ئەکا بە (تحلل) واتە خوڕزگار کردن لە ئیحرام ..

وه سوننه‌ته (غسل) خوشورینی له‌پێش ئیحرام به‌ستن به‌حه‌ج یا به‌عومره

وه کاتی ئه‌گات به‌عه‌رزی حه‌ره‌م له‌نزیکی شاری مه‌که وکاتی ئه‌روا ته

ناو شاری مه‌که‌ی مکرمه وه بو چونه ناو که‌عبه‌ی شه‌ریفه‌وه وه

بو راوه‌ستان له‌خاکی عه‌ره‌فاتا وه بو مانه‌وه له (موزده‌لیفه) دا

به‌مه‌رجێ غوسلی نه‌کردبێ بو عه‌ره‌فات ئه‌گینا ئیتر غوسل بو موزده‌لیفه ناکا

وه سوننه‌ته غوسل له‌و روژانا که ره‌جمی شه‌یتانی تیا ئه‌کا پاش روژی جه‌ژن

به‌لام سوننه‌ت نیه بو ره‌جمی (کوچکای گه‌وره) له روژی جه‌ژنا : وه سوننه‌ته

غسل بو ته‌وافی روکن ، وه بو ته‌وافی مال‌آوائی :

وه ئه‌م غوسلانه سوننه‌تن له‌بو پیاو و ژن حه‌تا بو ژنی ره‌یسان بێ یا له عوزری

شه‌رعی را چونکی مه‌به‌س له‌م غوسلانه خاوینی له‌شی ئنسانه نه‌ک لانزکردن

وه له سوننه‌ته کانی حه‌جه (طواف القدوم) یانی حاجی کاتی گه‌یشته مه‌که

بروا حه‌وت جار بسوریته‌وه به ده‌وری کابه‌ی پیروزا ئه‌م سوننه‌ته‌یش بو

که‌سیکه له‌پێش راوه‌ستانی عه‌ره‌فاتا داخلی شاری مکه‌ی مکرمه بێ

ئه‌گه‌ر که‌سی وای بوری که‌وت له‌پێشا بروات عه‌ره‌فات جا بیت بو شاری

مه‌که ئه‌وه پیویسته طوافی روکن به‌جی بینی ..

وه له سوننه‌ته کانی حه‌جه شه‌و مانه‌وه له خاکی (مینادا) کاتی ئه‌ژون

ـو عه‌ره‌فات . به‌لام له‌سه‌ر فه‌رموده‌یێکی ئیمامی شافعی ئه‌م شه‌و مانه‌وه‌ واجبه‌

وه‌ سوونه‌ته‌ حاجی توند بڕوا به‌ ڕێگه‌دا له‌ عه‌رزی (مه‌حسه‌ر) دا

چه‌ له‌م سه‌ره‌وه‌ که‌ ئه‌ڕوا بۆ عه‌ره‌فات چه‌ له‌و سه‌ره‌وه‌ که‌ دێته‌وه‌

تووشاری ئه‌که‌

وه‌ سوونه‌ته‌ له‌ ڕۆژی نۆی مانگی قوربانا کاتێ گه‌یشت به‌ عه‌رزی (نه‌مره‌)

بمێنێته‌وه‌ هه‌تا نوێژی نیوه‌ڕۆ و عه‌صر به‌ یه‌که‌وه‌ به‌ جمع تقدیم ئه‌کا

جا پاشی ئه‌وه‌ بڕوا بۆ خاکی عه‌ره‌فات و بمێنێته‌وه‌ هه‌تا ڕۆژئاوا جا

پاشی چه‌ن ده‌قیقه‌ له‌ شه‌و دابه‌ڕێ بۆ خاکی (موزده‌لیفه‌) وه‌ ئه‌م مانه‌وه‌

له‌سه‌ر فه‌رموده‌ی به‌هێزی ئیمامی شافعی واجبه‌ وه‌ له‌سه‌ر فه‌رموده‌یێکی

سوونه‌ته‌ ..

وه‌ سوونه‌ته‌ کاتێ حاجی ڕۆیشت بۆ (سه‌عی) له‌ به‌ینی صه‌فا و مه‌روه‌دا به‌قه‌دی

بالای ئینسانێکی ڕه‌سا به‌رز ببێته‌وه‌ به‌سه‌ر (صه‌فا) دا ئه‌وجا ڕابه‌ڕێ

بڕوا بۆ (مه‌روه‌) وه‌ کاتێ که‌ویستی دابه‌ڕێ له‌ صه‌فا سێ جار الله اکبر بکا

وه‌ حه‌مدی خودا بکا جا جارێکی تر یه‌کێ الله اکبر بکا وه‌ بڕوا بۆ مه‌روه‌ :

وه‌ سوونه‌ته‌ له‌ به‌ینی میله‌کانا توند بڕوا به‌ ڕێگه‌دا

وه‌ سوونه‌ته‌ بۆ سه‌رداری حه‌ج چوار خوتبه‌ بخوێنێ یه‌که‌م ڕۆژی حه‌وتی

مانگی قوربان لە شاری مەکەدا دوهەم لە خاکی ئەمرەدا پاشی زەوالی

روژی نوهەم سێهەم روژی جەژن لە خاکی مینادا چوارەم روژی

روژی دوهەمی ایام التشریق وە لە هەرکام لەم خوتبانا خەلک حالی بکا

لە سەر ئەو آدابە کە والە پیشیانە وە مستحبە لە روژی دوهەمی ایام

التشریق بلیت بە حاجیەکان دروستە بو هەرکەسی بگەڕێتەوە بوماڵ

پاشی نیوەرو رەجمیشتیان بکا وە لە پیشی روژاوابون لە منا دەرچی

وە لەم خوتبانە یەکە یەکەن الا خوتبەی روژی نو لە خاکی ئەمرەدا

ئەوە دو خوتبەیە :

وە سونەتە بو رێگای لە حەج پیادان سەریان بتاشن وە ژنان

سەریان هەل پاچن وە سونەتە هەرزکری کە وەرگیراوە لە

حەزرەت صلی اللە علیه وسلم ئەوە بخوینن .

وە سونەتە کە ئینسان یەک لە شوینی یەک رەجمیشتیان بکا یانی

بوینی بەرزەکان زور ئەبی هەروا سونەتە هەر رەجمی لەو سەرەجمەی

تەواوکرد زو بروا بو رەجمی کوگای دوەم جا بو کوگای سێهەم

وە سونەتە پاشی رەجمی آخر کە گەرایەوە بو مەکە بروا بو خاکی (محصب)

له به‌ینی خاکی (حنا) وه شاری مه‌که‌دا - وه له‌و شوێنانا نوێژی نیوه‌ڕۆ
وه عصر وه مغرب وعشا بکا جا بڕوا بۆ مه‌که وه له گه‌ڕیستی
جگه‌ریته‌وه بۆ ولاتی خۆی بڕوا (ته‌وافی مال ئاوایی) بکا به قه‌سدی
خوداحافظی : وه باشیش ته‌وایه که‌ی له ناو به‌ینی ڕوکن و ملتزم دا
راوه‌ستی وه له خودا بپاڕێته‌وه بۆ خێری دنیا و قیامه‌ت وه له آوی
زه‌مزه‌م بخواته‌وه جا له به‌یت بڕواته ده‌ره‌وه

ئه‌م سوننه‌تانه‌م به‌یان کرد له‌سه‌ر شێوه‌یه‌ک که نوسراون له کتێبی
دینا به کورتی که‌تا غه‌یری ئه‌مانه‌یش سوننه‌ت گه‌لێ هه‌ن هه‌ریه‌که
له شوێنی خۆیا بۆیانیان ئه‌که‌ین :

بزانن زانایانی دین فه‌رمویانه هه‌مو فه‌رمانێکی دین حکمه‌تێکی تیا هه‌یه به‌لام
هه‌ندێ له‌وانه دیارن وه بارێکیان دیار نییه به هه‌ر حال پێویسته ئینسان له به‌ر
ره‌زای خودای تعالی آدابی دین به‌جێ بێنی وه له حکمه‌تی ره‌جم‌تیا ئه‌له‌و شوێنانه
ئه‌مه‌که پیاوی احمد ریوایه‌تی کردوه له ابن عباسه‌وه خودایان لێ رازی بێ کاتی که خودا
ادابی حه‌جی نازل کرد بۆ حه‌زره‌تی ابراهیم له عه‌رزی مینادا بو وه شه‌یتان له‌و
سێ شوێنانا ئه‌یویست سه‌ر له ابراهیم بشێوێنی وه آدابه‌کان فێر نه‌بێ له‌وێش
له هه‌ر شوێنێ له‌و شوێنانا حه‌وت به‌ردی فڕه‌دا بۆ شه‌یتان هه‌تا ون بو له پێشی حاجی

وە مەشهورە وایە کە شەیتان لە وسی شوێنیا خوی لە شیوەی پیرێک دا

پیشان دا بە حەزرەتی اسماعیل علیه السلام وە ویستی تەفرەی بدا

وە خوی تەسلیم نەکا بە باوکی هەتا سەری ببڕی ئەوکش لە هەر

یەکی لە وشوێنانە بەردە بارانی شەیتانی کرد جا بو یادی ئەو ە

ئەم روحی شەیتانە دامەزراوە تا بزانین وەکو ئیطاعەی خوداوەجیبە

ئیطاعەی باوکیش واجبە وە پیویستە تەفرە نەخوا بە شەیتانی رەجیم

واللّه اعلم

بەیانی ئەرکانەکان

یەکەمین ئەرکان ناوی ئیحرامە بوت بەیان ئەکەم مەعناکەی کامە

ئیحرام بە مانا قەسدە بە یەقین بو حەج یا عومرە لە سەر یاسای دین

میقاتی هەیە کاتی دیاری شوێنی تایبەتی بەئەمری باری

کاتی حەج غورەی مانگی شەووالێن تا فەجری روژی جەژنەکەی قوربان

کە بەیانی دا حەج تی ئەپەری بام بەو ئیحرامە عومرەتی ئەکری

میقاتی کاتی بو عومرەی پیروز سالە سەران سەر ئەی برای دلسوز

مەگەر لە وکاتا مەشغولی حەجە ئیحرام بە عومرە خەتا و حەرەجە

میقاتی مەکان بو ئەهلی آفاق بو حەج و عومرە ئەبێ بە اشتیاق

بو ئەوەی ئەزوا لە رەمدینەوە ذُوالحُلَیفَیە ببینە رەوە

ئێستە ناوئەبرێ بە (بیری عەلی)　　لە بۆ حاجیان مەشهورە و جەلی

بۆ ئەهلی شام و مصر و خوراوا　　میقات (جحفە یە) شک نیە لەوا

لە بۆ یەمەن و تهامە بە عام　　(یەلەم لەم) کرا بە شوێنی ئیحرام

بۆ ئەهلی نەجدی یەمەن و حیجاز　　(قەرن) میقاتە بە حق نەک مەجاز

بۆ ئەهلی (مشرق) هەموخورەلا　　خاکی (ذات العرق) کرا بە میقات

ئەمڕۆکە بڕیار لەسەر (عەقیقە)　　جێگەی ئیحرامی خاوەن تەوفیقە

ئەوەی لە بەینی مەکە و میقاتە　　شوێنی خۆی بۆ ئەو حق المیقاتە

میقاتی ئەهلی مەکە لە بۆ حەج　　نەفسی مەکە یە بێ عەیب و حەرەج

هەر لە مەکە وە ئیحرام ببەستێ　　جا لە بۆ ئاداب مەردانە هەستێ

کە عومرە یان ویست دانیشتوی حەرەم　　غەریب یا شاری با بڕۆن سەرجەم

لە عەرزی حەل دا خارج لە حەرەم　　ئیحرام ببەستن بە عومرە بێ خەم

چاتر شوێنی حەل بۆ ئەم کسانە　　شوێنێکە مەشهور بە (جعرانە)

لە پاش ئەو (تنعیم) خاوەن مەزیە　　ئەگەر نا بڕۆن بۆ (حدیبیە)

ئەگەر ڕەزنە چوو لە عەرزی حەرەم　　فدیە واجبە یقین خاترجەم

حەیوانی بشی لە بۆ قوربانی　　فدیەی ئەوە یە فەرزە بیزانی

ماوەی ذات العرق قرنو یلملم — دومەنزل ئەبێ تا مکەی اکرم

ذوالحلیفە دە جحفە شەش منزل — بیزانە باشە ئەی برای فاضل

کەسی رێی لەسەر ئەمانە نەبێ — مقابل بو ئەو بە میقات ئەبێ

ئەگەر وا دەرچو دو مقابل بو — یەکێکیان نزیک یەکێکیان دوربو

لەو یەکیانەوە دورە لە مەکە — پێویستە ئیحرام بێ شوبهە لەکە

ئەگەر مقابل دەستی نەدا بوی — ماوەی دومەنزل میقاتە بو خوی

کێ لە دەریاوە لەبو جدە بێ — لەسەر (رابغ) را عبوری ئەبێ

وا راشە ئەبوری لەسەر یلملم — جدە میقاتە بو ئەو خاترجەم

چونکی ما بەینی جدە تا مەکە — دومەنزل ئەبێ بێ شوبهە و لەکە

ئەم باسە وتمان بو حاجی ئەصلە — ئەک لەبو نائب بزانە ئەم فصلە

میقات بو نائب وا را بوردوە — میقاتی ئەوەی ئەوی ناردوە

مادام دورتربێ میقاتی اصیل — میقاتە لەبو نائبی جەلیل

جا ئەگەر نائب جێ نزیک بگری — فیدیەی لەسەرە پێویستە بدری

یانی ئەبێ خوی ئەو فیدیە بدا — چون بو سودی خوی لە دور لائەدا

سا مەگەر اصیل ئیجازەی بدا — لەمالی خویشی فیدیەکەی بدا

ئەوەی ئەیەوی بە عەزمونیاز لە تەیارەدا بڕوا بۆ حیجاز
کاتی تەیارە لە مەتار هەستی بەرگی بگوڕێو ئیحرام ببەستی
یالە هەوادا پێش حاسی میقات ئیحرام ببەستێو بکا مُناجات
نەکا بائی بێ بە بازی کەلام لە شاری (جدّە) ببەستی ئیحرام
جدّە) میقاتی مَشرقی نیە بەڵی شایاوی کورگەی بەحریە
ئەوەی بێ ئیحرام لادا لە میقات فدیەی لە سەرە بۆ مایەی نەجات
مەگەر بۆ میقات بگەڕێتەوە ئیحرام ببەستێو ئەم جار بێتەوە
ئەوکەسە لادا لە میقاتی خۆی بۆ غەیری حەج بەهەی مەکەی شیرینی بۆ
ئەوە بۆی هەیە تا خیری ئیحرام بۆ وێنەی شوێنی ئەوەڵ بە نظام
هاتو کەم تر بو لە میقاتی زۆر فیدیەی واجبە ئەی برای خۆشخۆ
ئەوەیش بێ مەبەس لا دا لە میقات ئەحەج ئە عەمرەی بە دڵ دانەهات
لە پاش تجاوز هاتە سەر نیاز بۆ حەج یا عومرە دڵ بو بەهاوراز
ئەوجێ میقاتێ دڵ خوازە بۆ ئەو ئیحرام ببەستی و بکەوێتە دەو
پێویستی نیە ئەوکەسە هەستی بڕوا بۆ میقات ئیحرام ببەستی
بۆ ئەهلی بەینی میقاتە مەکە مەسکەنی میقاتە بێ عەیبولەکە

(آفاق) کاتێ لە عەرزی حەرەم — ئیقامەت کرد بە زۆری یا کەم
کاتێ کە ویستی حەج بکا بۆخۆی — میقاتەکەی خۆی پێویستە لەبۆیا
ئەگەر نا فیدیەی لە کەویتەسەر — داتەم وەربگرە ئەی نووری بەصەر
بەڵێ کە مەکە بوبە وەتەن بۆی — حوکمی مەکەلی وەرئەگرێ بۆخۆی
بزانن کەس بڕواتە حەرەم — ئەگەر بۆ مناسک بۆکاری آدەم
ئەوە سوننەتە ئیحرام ببەستێ — لە میقاتەوە (1) بۆ طاعەت هەستێ
حەج یا عومرە باشی بەجێ بێنێ — باری لە جەزا بۆخۆی دەربێنێ
بەڵێ ئەگەر حەج مالی لەسەری — فەرزە حەج بکا لە دەردی سەری
هەروەها عومرە چونکە لە لیشی فەرزە — باشی وەری بگرە لەم شیرین عەرزە
بۆ تفصیل برۆ بۆ ابن حەجەر — پێشی واجباتی تەواف انور

باسی ئەرکانەکان بە درێژی

ئیحرام

ئیحرام مانای قەسدی داخل بوونە لە مناسکدا حەج بێ یا عومرە یا هەردوویانا لەسەرئەو یاسا کە باسی ئەکەین. ئیحرام میقاتی هەیە واتە وادەو شوێنی تایبەتی هەیە. جا میقاتی زەمانی بۆ عومرە ئەواوی ساڵە وە هەرکاتێ ئینسان ئیحرام ببەستێ بە عومرە دائەمەزرێ مەگەر کاتێ کە

(1) ئیحرام بەستن لەم شەخصە لە میقاتدا لە عیبارەتی مجموعی ئیمامی نەوەوی رحمە اللە دەرئەکەوێ کە م
زدیاری کراوە

حەزیکی عومرە ئیکی دامەزراوی پێشوبێ وە یا مەشغولی ئادای حەج بێ وە

هێشتا تەواوی نەکردبێ واتە لە رەجەبی شەعبانی رۆژی دوهەم زۆرکارنوێ

وە میقاتی زەمانی بۆ حەج لە ئەوەلی مانگی شەوالەوەیە هەتا فەجری

رۆژی جەژنی قوربان . جا مادام کابرا ئیحرامی بەست وە حەجەکەی

بۆکرا ئەوە باشە وە ئەگەر فریای حەجەکەی نەکەوت وە یا خۆ ئیحرامی

لە غەیری ئەو کاتا بو ئەوە ئەو ئیحرامە بەستویەتی بە حەج بوی ئەبێ

بە ئیحرام بۆ عەمرە وە واجبە عومرە تەواو بکا :

میقاتی مەکانی بۆ عومرە ئەوە بۆ ئەهلی حەرەم لە شاری مەکەدا لە

ئەطرافی بریتییە لە شوێنی لە خارجی حەرەم لە نزیکتر ئوخەتەئی بە حەر

بەلام چاکتر شوێن بۆ ئەم ئیحرامە یەکەم (جعرانە) دوهەم (تنعیم) سێهەم

(حدیبیة) یە وە ئەگەر هەر لە شوێنی خۆیانا لە حەرەما ئیحرام ببەستن بە عومرە

ئەوە فیدیەیان ئەکەوێتە سەر مەگەر لە پێش ئەوا کە دەست بکەن بە

ئادابی عومرەکە بڕۆن بۆ خارجی حەرەم وە ئیحرام ببەستن بەوە لە فیدیە رزگار

ئەبن وە ئەو فیدیە حەیوانێکە بۆ قوربانی بشێ وەکو باسی ئەکەین :

وە میقاتی مەکانی ئیحرام بەستن بە حەج ئەوە بۆ خەلکی مەککە شاری مەکەیە

ئەگەر لە شاری مەکەدا ئیحرامی نەبەست وە لە بەران بەری شارەوە ئیحرامی بەست لەسەر فەرموودەی ابن حجر رحمالله فیدیەی ئەکەویتە سەر .. - وە ئەما میقاتی مەکانی بۆ حەج و عومرەی (آفاق) واتە خەلکی ولاتی خارجی حەرەم) ئەوە لەسەر ئەم یاسا تائی .

میقاتی ئەهلی مەدینەی منورە و ئەوانە کە بەسەر مەدینەدا ئەڕۆن (ذو الحلیفە) یە کە ئیستە مەشهورە بە (ابیری علی) وە ئەو شوینە ماوەی دە مەنزل دورە لە مەکەی مکرمەوە وە بۆ ئەوانە لە ولاتی (شامە) وە یا مصر یا ولاتی مغربەوە ئەڕۆن بۆ مەکەی مکرمە (جحفە) کە نزیکی دەریای احمرە وە حەوت مەنزل دورە لە مەکەوە وە بۆ ئەوکەسانە لە تهامەی یەمەنەوە ئەڕۆن (یەلەملەم) ە کە کیویکە لە جنوبی شاری مەکەوە ئیستە مەشهورە بە (سعدیە) وە دوو مەنزل دورە لە مەکەوە وە بۆ ئەوکەسانە کە لە (نجدی یەمەن یا حجاز) وە دێن بۆ مەکە شوینیکە مەشهورە بە (قەرن) کە دوو مەنزل دورە لە مەکەوە ؛ وە بۆ ئەوکەسانە کە لە خۆرهەلاتەوە ئێن بۆ مەکە وەکو پاکستان وە ئەفغان وە عیراق ئەوە (ذات العرق) ە کە دوو مەنزل دورە لە مەکە بەلام بۆ ئەوانە لەو ریگەوە دێن چاک وایە

لە (عەقیق) را ئیحرام ببەستێ کە کەمێ دورترە لە مەکەوە وە ئەم
میقاتانە هەموویان لە سەر فەرموودەی حضرەت صلى الله عليه وسلم دیاری کراون
بەڵێ لە سەر بازێ ڕوایەت (میقاتی زات العرق) لە سەر فەرموودەی
حەزرەتی عمر رضی الله دیاری کراوە :

وە میقاتی مەکانی ئەوانەو ئافاقییانە کە عومرە ئەکەن میقاتی حەجە
داتە ئەگەر لە دوورەوە هاتن بۆ مەکە بۆ عومرە یاخود بۆ حەج و عومرە بە
یەکەوە ئیحرام ئەبەستن لەو میقاتانەوە دیاری کراون بەڵام ئەگەر لە
پاش تەواوکردنی حج ویستی عومرە بکا ئەوە وەکو ئەهلی مەکە وایە ئەڕوا
بۆ یەکێ لەو سێ شوێنانە باسمان کردن وە ئیحرام ئەبەستێ بە عومرە هەروا
ئەگەر عومرەیێکی کرد وە ویستی لە شاری مەکەدا عومرە بکا ئەویش وەکو
ئەهلی مەکە وایە :

وە ئەگەر ئافاقی بە سەر ئەو میقاتانە نەهات ئەوە ئیحرام ببەستێ لەو
شوێنەوە کە مقابل وە بەرابەری ئەو میقاتانەیە ئەگەر ڕوا ری کەوت
لە بەینی دوو مقابل دابوو ئەوە لە کامیانەوە دوورترە لە مەکە ئیحرام ببەستێ
وە ئەگەر مقابلی میقات نەبوو وەکو یەکێ لە بەحری احمرەوە ڕوو بە شاری جدە ؟
بێت ئەوە لە مەسافەی دوو مەنزل لە مەکەوە ئیحرام ببەستێ وەکو شاری جدە

چونکە میقات نیە کە لە دوو مەنزل کەمتر بێ وە بەینی شاری جدە وە شاری
مکە دوو مەنزڵە :

ئەگەر ڕێیەکی لە عێراقەوە مەثەلا سواری تەیارە بوو وە ڕۆیشت بۆ حەج یا عومرە
ئەوە چاک وایە هەر لەو کاتا سواری تەیارەکە بێ ئیحرام ببەستێ وە
ئەگەر ئەوەی بۆ نەکرا پێویستە لە ناو تەیارەکەدا پێش ئەوەی ئەگاتە
ڕاستەڕێیەکی لەو میقاتانە یا مقابلی ئەوان ئیحرام ببەستێ ئەگینا فیدیە
ئەکەوێتە سەر وە بابڵێ ئەبێ بەوە لە شاری جدەدا ئیحرام ببەستێ چونکە
شاری جدە ئەبێ بە میقات بۆ یەکێ بەسەر ڕێیەکی لەو میقاتانا ڕا نەبوربێ
وە بۆ عێراقی نیە :

ئەگەر کەسێ بە قصدی حەج و عومرە گەیشتە میقات وە لای دا و ئیحرامی
نەبەست ئەوە فیدیەی لێ ئەکەوێتە سەر مەگەر لە پێش دەست کردنی
بە ئادابی مناسک بگەڕێتەوە بۆ میقاتەکەی خۆی وە ئیحرام ببەستێ
یا خود کاتێ تجاوزی کردوە لە میقات ڕووی نەکردبێ لە جبهەی مەکەی مکرمە
بەڵکو بە لای ڕاستیا یا بە لای چەپیا ڕۆیشتبێ ئەوە واجب نیە لەسەری
بگەڕێتەوە بۆ میقاتەکەی خۆی وە دروستە لە میقاتێکی وا کە مساوی میقاتەکەی

خۆی بێ ئیحرام ببەستێ . بەڵێ لەم صورەتە بازێ لە عالمەکان فەرموویانە
ئەگەر ئەو شخصە کە لە بەرغایەیێ لای داوە لە میقات وە رووی لە مەککە
نەبووە لە صەر میقاتێک دا ئیحرام ببەستێ ئەوە رەوا یە بۆی . . .

بەڵام ئەگەر کەسێ بەبێ قصدی حەج یا عومرە مثلا بۆ گەڕان بە دنیا دا
یا بۆ تجارەت یا کەسبی علم رووی کردە مەککە وە لە سەر میقاتی خۆی تجاوزی کرد
کە چی لە پاشان کەوتە دڵییەوە ئیحرام ببەستێ بە حەج یا بە عمرە ئەوە لەو
شوێنا ئەم فکرەی بۆ دێت دروستە احرام ببەستێ بە حەج ئەگەر لە کاتی
حەج بێ یا بە عومرە وە بەم شوێنە ئەڵێن (میقات الارادە) چونکی
لەو شوێنا خواستی حاتووەتە سەر ئەو عبادەتە :

وە ئەگەر کەسێ بڕوا لە شاری مەککەدا (اقامە بکا) بەبێ قصدی (توطن) واتە بۆ
ماوەلێ نیشتەجێ بێ ئەوە کاتێ ویستی حەج بکا واجبە بڕواتە وە بۆ
ئەو میقاتە کە موناسبی نیشتمانەکەی خۆیەتی :

وە ئەگەر کەسێ رۆیشت بۆ مەککە بە غەیری قصدی حەج یا عومرە لەو سوونەتە
لە میقاتەوە ئیحرام ببەستێ بە حەج یا عومرە بەم مەرجە حەجی فەرزی لەسەر
نەبێ ئەگینا واجبە حسب الاصول حەج واجبەکەی بەجێ بێنێ : هەروا
بۆ عومرەلێ کە لە سەری بوبێ :

وە میقات بۆ لەوانە کە لە مابەینی شاری مەکە و میقاتەکانن شوێنی خۆیانە لەوێوە ئیحرام ببەستن :

یاسای ئیحرام

کاتێ گەیشتی بە عەرزی میقات   بزانە وادەی ئیحرامەکەت هات
ئەگەر مزگەوتی لەو شوێنیا بێ   با ئیحرامەکەت لە مزگەوتا بێ
ئەگینا هەر شوێنێ بێ ڕەوایە   دوورتر لە مەکە بۆ تۆ ئاولی یە
لە پێش ئیحراما غوسل سونەتە   بە قەصدی ئیحرام زۆر بە قیمەتە
غوسڵت بۆ نەکرا دەس نوێژ دەبەستە   ئەگەر عوزرت بوو تەیمم بەستە
تنظیفات بکە ئیسلام پاکی یە   بۆن خۆشی مایەی دڵ ڕووناکی یە
دوو قوتەی تازەی سپی ڕەنگی پاک   لە شانە وە خوار بکە بە پۆشاک
جا دوو ڕکات نوێژ سونەتی ئیحرام   بکە بۆ خودا بە یاسای اکرام
سورەی کافرون بۆ یەکەم ڕکات   بۆ دووهەم اخلاص فاوەن بەرەکات
لە پاش نوێژەکەت قەت دامەمێنە   بە ئیخلاصی دڵ نیەت بهێنە
بە حەج بە تەنیا یا حەج و عومرە   یا هەر بە عومرە کە حەلوای تەمرە
یەکەم (افرادە) دووهەمین (قران)   سێهەم تمتع سەهلە بۆ ئینسان
واجبە بە دڵ سونەتە بە دەم   ئەم نیەتە تۆ ببە خاترجەم
پاش نیەت فوراً بۆ ڕەزای خودا   لبیک لبیک بڵێ بە صەدا

بەلام بوژنان بەرەنگی سوکە — هەرا لەبوژن عەیبەوچروکە

ئەگەر وردەکەی گران بی لەبوی — مەعناکەی بلی بەزمانی خوی

خودا من بەندەم آمادەی طاعەتم — آمادەم لەسەر ریاسای شەریعەت

نیعمەت بوعالەم هەرلەتووەدی — ئەنا وستایش هەربوتو ئەبی

لەبیکەکەی کرد بیکا بەسی جار — پاشان صلاوات بوشاهی مختار

پاشی ئەمە بەجوش بپارێتەوە — بوخویو بوخەلک بلا لیتەوە

لبیک لبیک عەیبی ئەدەبە — تاکاتی رەجمی جەمرەی عەقەبە

چونکە لبیک یاسای ئیحرامە — رەجمی ئەوجەمرەیش کاتی تەمامە

لەگەل ئەوجا الله اکبر — یاسای ئیسلام و سونەتی رەهبەر

رەوایە حاجی ئیحرامەکەی خوی — ببەستی بەو پیشەوایە بوی

ئەو بەهەرنەوعی ئیحرامی داببەست — بوئەمیش ئەبی بەمایەوە ببەست

ئەگەر وەرنەگەوت چونە ئیحرامی — حەجو عومرەی جوت ئەبنە مەرامی

هەرکەسی بوخوی لەکاتی ئیحرام — دیاری ئەکرد مقسودو مەرام

ئەرکاتی حەج بو ئەبی بەقران — ئەنا عومرەیە بیزانە جوان

لەم آدابانە باشی آگادارین — زانیاری خیرە لەبی هشیارین

پیاو جل ئەگوری ژن هەروەکوخوی — پوشاکی بەری رەوایە لەبوی

کاتی ئینسان داخلی میقات بو واجبە ئیحرام ببەستی لەویوە جا ئەگەر حەرگەوتی
لە میقاتە کە وا بو بەرواتە حەزگە وتەکە وە ئەونا لە هەر شوێنیکدا ئیحرام ببەستی دروستە
بەلام لەشوێنیکی وادا کە دورتربێ لە شاری مکەی پیروزەوە باشترە
سونەتە لەپێشی ئیحراما غوسل بکا بە قەسدی غوسلی ئیحرام هەتا بو ژنی کە لە عوزرا بێ
ئەم غوسلە سونەتە چونکی مەبەس پاکی لەشە کە بولو بەرامەی نەبێ بوناو
کومەلەکەی وە سونەتە بەتەواوی پاکە خوی تماشا بکا واتە موی لەشی لابیا
وە نینوک بکا وە خوی بەبێ خوش بکا چونکی پاش ئیحرام بەکارهینانی بونی
خوشی حەرامە وە بەرکوپوشاکە دوراوەکەی لابیا وە دو خاولی سپی
وە پاک ببیچی لەخویەوە یەکی بو بەبینی ناوکو لەژنوکانی یا لەوە درێژتر
وە یەکیکیش بوناوشانو پشتو ملی وە جوتێ سولی ٣ ـ ریەنجە چول وە
پاش نە بەتال بکاتە پێ بەلام ژنان خویان روت ناکەنەوە وە هەر
بەپوشاکەکەی خویانەوە ئیحرام لە بەستن هەروەها یەکی کە نیرومی بێ
وە سونەتە بو ژنان دەستو دەموچاویان لەخەنە بگرن بو ئەوەکە رەنگی
دەستو سرومەتیان دەرنەکەوی بو خەلک . وە سونەتە دورکات
نوێژ بەنیەی سونەتی ئیحرام بەجی بینی لە رکاتی یەکەمیانا سورەتی قل یا ایها
الکافرون وە لە رکاتی دوهەمیانا سورەتی قل هو الله احد بخوینی :

وە لە پاش ئەم دوو كاتە نوێژە هەر لە و شوێنا نیەتی ئیحرام ببەنێ واتە قەصدی ئەوە
بكا كە وا داخل ببم بە حەج یا بە حەج و عومرە پێكەوە یا بە عومرە بە تەنیا
وە بە زمانیش ئەوەی لە دڵیا بوە بیڵێت وە فەرموا لبیك لبیك بكا بەو شێوە
لە پێشەوە نوسیم وە زۆر جار ئەم لبیك لبیكە بكا بە تایبەتی لە كاتی گۆڕانی
لە حاڵ وەكو سوار بون وە دابەزین و سەركەوتن بە سەربەرزیدا و
داپەزین وە لە كاتی نوستن یا خەبەر بونەوە لە خەو وە بارخستن وە باركردن
وە هەروەختی لەوە ئەكرد سێ جار تەكراری بكاتە وە لە پاشان صلاوات بدا
لە سەر حەزرەت صلی الله علیه وسلم وەكو صلواتی تەحیاتی دوایی نوێژ وە لە گەڵ ئەم
ویردەی لە بەر نەبو وە فێریشی نەدەبو مەعناكەی بە زمانی خۆی تەكرار
بكاتەوە وە ئەم لبیك لبیك دەوام بكا تا لە رۆژی جەژنی قوربانا ئەگا
بە رەجمی كوگای گەورە كە پێشەوە بە عەقەبە لەو كاتەوە لبیك لبیك تەواو
ئەبێ چونكی ئەم ویردە نیشانەی ئیحرام بەستنە وە رەجمی كوگای عەقەبە
وا ئارایە كاتی پاشە وە نیشانەی تەواو بونی ئیحرامە وە لە قەولێكی ترا لەو كاتا
كە سواری سەیارە یا ولاخی سواری ئەبێ وە تێ ئەكەوێ بەرەو مەككە دەكاتا
ئیحرام ببەستێ: وە پیاو بە دەنگی بەرزی بیڵێ وە ژن بە دەنگی سوك لبیك بكا
وە كاتی دەستی كرد بە بەردە بارانی جەمرەی عقبە لەگەڵ هەر بەردێكا جارێ الله اكبر بكا

بزانە رەوایە ئینسان لە نیەتی ئیحراما خۆی بکا بەتابعی کەسی تر وەکو ئیحرام
یا شەرتی فلە ئەلێ نیەتم هەیە ئیحرام ئەبەستم وەکو فولانە کەس جا ئەگەر
ئەو وەزعی ئیحرامی ئەو کەسە حالی بوە مەثەلا کەبە حەججە یا بە حەج و عومرەیە یا
هەر بە عومرەیە ئەمیش ئیحرامەکەی دێتە سەر ئەو شێوە وە ئەگەر بۆی
مەعلوم نەبو چۆنە ئەوە ئیحرامەکەی ئەرواتە سەر (حەج و عومرە) پێکەوە
وە رەوایە ئینسان نیەتی ئیحرام بێنێ وە ناوی شتی تر نەبا جا ئەگەر
ئەوکاتە کاتی حەج بو ئیحرامەکەی ئێتە سەر حەج و عومرە وە ئەگەر کاتی
حەج نەبو ئەوە دێتە سەر عومرەی تەنیا

باسی ئەو شتانە کە حەرام ئەبن بەهۆی احرامەوە

کە ئیحرامت بەست چەن شت حەرامە — فەرمانو یاسای دینی ئیسلامە
پۆشینی بەرگە بچوک بێ یا زل — بێن خۆش کردنی لەشو فەرشو جل
چەوری دان لە مو واکە باسی دی — وبڕینی مو لە لەش یا سەر بێ
نینۆک کردنە لە دەس یا پێ بێ — جماع و هەرچی بۆ ئەو وەختی بێ
تعرض کردن بۆ نەچیری بەرر — یا بۆ دار و گیای حەرەمی انور
جا ئەمە باسانەت بۆ بەیان ئەکەم — ئەوی نەی زانی لێت عەیان ئەکەم
یەکەم خۆ پۆشین بە بەرگی دوراو — یا بەرگی تەنراو یا گرێدراو

وەکو لبادو فەرەنجیو پەستەک   ئەیساونەوە دووەشتا بو یەک
بەلام بە مەرجی وا بکرێنە بەر   عادەتی خەلکە نەک عادەت بەوەر
خوا هەمو ئەعزای لەشی داپۆشی   یا بازی ئەعزای بە وێنەی کەوشی
کلاوو دەسکێش گۆرەوی بۆ پێ   پۆزەوانەی تیان کراسو دەرپێ
یاسەرەپێچی ئەیپێچن لەسەر   هەمو مندعەو فیدیەی دێنەسەر
رووی ژن لەم حوکما وەکو سەرپێیا   نابی دای پۆشی بازی یا تەواو
هەم هەردوو دەستی تا مۆچەکانی   بە دەرەوەبن باشە بیزانێ
باقی پۆشاکی با لە بەر دابێ   ئەکێ لە بەرچاوی بەد نەظەر دابێ
ئیرومی لێرا وا دانراوە   لەسەر یاسای ژن حوکمی کراوە
کەوشی یا ئەو سەرپێچە پۆشێ   حەرامە لەسەر پیاوی بەهۆشێ.
ئەگەر یا ئەو سەرپێچەکانی   هەمو دەرکەوێ نییە زیانی
هەر بەرگێکی وا پیاو بیکاتە بەر   تەنیا بەو بەرگە فیدیەی دێتەسەر
بە کلاو فیدیەلێ بە کراس دووان   بە دەرپێ سیان هەروا بزانن
بەم مەرجە ئەگەر ماوەیان هەبێ   بە عادەت بەینی ئەوانە بێ
ئەگەر بە جاری لە ترسی سەرما   هەرچی پۆشاکە کردت بەبەردا
بەهۆی ئەوانە مادام یەک چارە   تەنیا فیدیەلێ لە سەری بارە

به‌لام ره‌وایه ئه‌ی برای فاضل قوربان له‌به‌رگا باشی بکه‌یته‌ مل
هه‌روا کتیبی به‌ وینه‌ی ایضاح بیخوێنیته‌وه‌ به‌ قه‌سدی اصلاح
یا شمشێر به‌ هه‌وی به‌ندی قه‌لاو ئه‌کاته‌ ملی هه‌رکه‌س آسا ده‌
هه‌روا هه‌مانه‌ و توشه‌به‌ره‌ی زری پیویستی ژینی ئنسانی تیا بێ
دوچمکی فوته‌ی خوار و گری ده‌ی چمکی سه‌روه‌که‌ی له‌ ژێرا داده‌ی
یا کوڵ کونێکه‌ به‌بێ ئه‌ندیشه‌ به‌نه‌ خوینێکی لێ هه‌ل بکێشه‌
پشتێن ببه‌سته‌ له‌ سه‌ر فوته‌کان تا هه‌لیان نه‌دا شه‌مال به‌ته‌کان
آگات له‌ خوت بێ ئه‌بێ تێ بگه‌ی دوچمکی سه‌رو قه‌ت گری نه‌ده‌ی
نه‌به‌ درومان نه‌ قوبچه‌ و ده‌رزی مه‌یانده‌ ده‌م یه‌ک ئه‌گه‌ر سه‌ربه‌رزی
شیروانی ئه‌لێ چمکی لای سه‌ر له‌گه‌ل فوته‌ی خوار باگری بدری
ره‌وایه‌ بنوی و جل به‌ خوتا ده‌ی ئه‌گه‌ر گوشه‌که‌ی ژیری سه‌ر نه‌خه‌ی
بوکاتی سه‌رما جل بخه‌ سه‌رشان وه‌ها واکه‌وی به‌ که‌م تر ته‌کان
که‌وشی سه‌رپه‌نجه‌ و پاژنه‌ داپوشراو بو حه‌ریم نابێ ئه‌ی کاکی خوشناو
قاپ قاپ ببینه‌ یا سوللیکی وا پاژنه‌ و سه‌رپه‌نجه‌ت ده‌رکه‌وێ له‌وا
ئه‌مانه‌ وتم باشی وه‌ری بگرن بو فامی ئه‌حکام به‌هانه‌ مه‌گرن
سه‌عاتی ده‌ستو چه‌تری راسه‌رت ره‌وایه‌ بوتو بوڕی گوزه‌رت

ـ هەم حەرامە عەترو بۆن خۆشی   لەبۆ پۆشاکی هەم سەرولەشی

بنەی کافورو میسکو عەتری گوڵ   صابونی عەتری و سمل و قەرەنفوڵ

ئەم بۆن خۆشانە وەها حەرامن   کە لەسەریا ساوعادەتی عامن

وەها کە بلکیی بە بەرگو لەشا   لەبەر بۆن خۆشی بۆ رەوقو نەشە

چونا لێ زیانە سێوی   نارنجی   شەمامەی بۆن دار   یاخو ترنجی

ئەکەن

بیان خوی هەرچەن ببێت خۆش   کە سزالی ئیحرام مشەوەش ئەکەن

هەروا خۆشخۆری بە موردو هێژو   شەرعاً زیانیان نیە لەبۆ تو

یاخود صابونی کە بێنی کەم بێ   زیانی نیە خاتیرت جەم بێ

سێهەم چەوری دان لەموی ریشو سەر   هەتا لە فوتەی ئیحرام ئەیتە دەر

بەلام ئەو سەرەی موی پیوە نیە   چەورکردنی زیانی نیە

مەبەس رۆنێکە کە عەتری ئەبێ   ئەنا ممنوعە بولەش یا سەربێ

چوارەم دەفعی مو پێنجەمین نینوک   فیدیەی پێوستە سێ مو و سێ نینوک

بۆیەکێ هشتی بوردو دومشتە   طعام بو گەدا واجبی گشتە

هەرچەن ئەو موە بە نوکی شانە   بروتیتەوە لەو ریشە جوانە

بوکی سونەتە پیش چونە ئیحرام   زیادە مولابەی لەسەر ئەندام

ئیستمتاعم حەرامە بە شەهوەت زانی   هەرچی هێرشی جماعی هانی

وەکو ماچی ڕوو دەس لە مل کردن   یا پەنجە بازیو دەس بۆ لەش بردن

ئاوی بێتەوە یا نەیێتەوە   کارێکی پەستە باسی بێتەوە

ئەبێ بە سەبەب لە بۆ کفارەت   نەک بۆ فەسادی حەج و عومرە کەت

هەروا ئیستمنا بە مەرجی ئنزال   هەوێ کفارەتە بە بێ قیل و قال

حەیوانی ببی بە قوچی قوربان   بۆ گەدای حەرەم سەربڕە جوان

بەڵێ پێشی لەوە ئەم فیدیە بدەی   خودا نەخواستە ئەر جماع بکەی

بەو کفارەتی جماعە ئەی دەی   فیدیەی ئەوانەیش لە خۆت لادەبەی

هەرچەن ماوەڵی لە ما بەینا بێ   ماوە درێژ بێ یا خۆ کورت بێ

کاکە لەم باسە ڕەحمێکی خودا   پێت نیشان ئەدەم ئاگا بە ئاگا

نیگای بە شەهوەت ماچی لە سەرچل   ئاویشی بێتەوە خوێنی ناخاتە مل

عقدی نکاحیش لە ماوەی ئیحرام   بەتاڵە و حەرامە بە پاسای ئیسلام

بەڵام کفارەت ناگەێنێتە سەر   ژن و مێردەکە ببە با خەبەر

حەوتەمین وەتکە لە پاش یا لە پێش   بۆ نێر و بۆ مێ بۆ بێگانە و خوێش

چە بۆ ژنی خۆت چە بۆ بێگانە   واتە بە زنا یا شوبهەی خانە

مەوطوئ حەیوان بێ یا خو ئینسان بێ   زیندوو بێ یا خود مردوو بێ گیان بێ
بە هەمو ئالەت یا هەر سەرەکەی   بەرگی پێوە بێ یا هەر رووەکەی
هەمو مفسدە بۆ حەج و عومرە   بە مەرجێ عەقڵ و رانست و خێرە
لە حەجا لە پێش یەکەم تحلل   لە عومرەشا پێش ئنتهای کامل
لەگەڵ فسادا واجبە دەوام   لە سەر عومرە و حەج هەتا کو ئەنجام
قەزای لەو عومرە و حەجیشە فەرزە   با سونەتیش بێ بگرە لەم دەرزە
عومرە عەینی ساڵ حەج ساڵی دووەم   قەزایان فەرزە یقینی خاتر جەم
بەلام وا نیە بە بێ اشتباه   بۆ شێت و نەزان بۆ حاڵی اکراه
یانی نە تاوان هەیە نە افساد   نە فدیە و قەزا لە زمەی عیباد
فیدیەی ئەم شەڕە (دوو رکەوی لەشەڕ)   وشتری توچە یا بەحەوت سەرمەڕ
لەگەر یاش افساد تەکرار بێتەوە   هەرجاری مەڕی فەرزە بێتەوە
هەروا مەتریکە فیدیە بۆ جماع   پاش تحللی یەکەم بێ نزاع
هەروا استمنا بە مەرجی اِنزال   پاش تحللی یەکەم بێ جدال
ئەم فیدیە لە سەر داخل و مدخول   لای ابن حجر واجبە و مقبول
لە لای رەملی و لای شیخی خطیب   هەر لە سەر پیاوە ئەی برای نجیب
طبیعی لەگەڵ علم و اختیار   ئەم حوکمە نەوەک بۆ جهل و اجبار

هەروەتەم ئیستیلای نەچیری کێوی   هەرچەن دەرچوبێ لەماڵی خێوی

ئەگەر گۆشتی بخوری لەوشکی بژی   لەپەلەوەرو پێڕەوکری کەژی

هەروا حەیوانی دورەگی نەخشی   رەگی ماڵی بێو رەگێکی وەحشی

بۆ غەیرە مُحرِم هەردا حەرامە   ئاو لەحەرەم دا بەذل بفامە

ئێستا بە احرام مولکی لانەچێ   لەسەر نەچیری مولکی خۆی بولێ

حەتا پاشی تحرام اهمالی نەکا   فەرزە لەسەری بەرەڵڵای بکا

ئەوسا هەرکەسی ئەو صیدە بگری   ئەبێ بە مولکی و کەسێ لێ وەرنەگری

کەسی هەیەتی ئاسکی یا کەروێ   پێش چونە بۆحەج ببەخشی لەوی

لەحەج هاتەوە ئەی گرتیەوە   یا هەرلەلا یا بمێنێتەوە

هەر صیدی مُحرِم بتوا بیگری   کەشەری بتری گۆشتی ناخوری

مرداروبوە و حەرامی عامە   ئەم دەرزە یاسای دینی اسلامە

نەچیری مُحرِم تەلەفی بکا   فەرزە لەسەری[٣] بەدەلی بدا

وینەدار وینە و بێ وینە قیمەت   لەگەڵ یەوی بگا بەنیعمەت

لەجێ وشترمرغ فەرزە وشتری   بۆ ئاسکی بزنێ یا مەڕی لەڕی

لەبۆ گاکێوی گائیکی ماڵی   لەبۆ کەروێشکی گیسکی[٣] یەک ساڵی

حەیوانی جەزا باشە بیزانی   شەرت نیە لەشتی لەبۆ قوربانی

ئەهەم بیزینی دارو گیای حەرەم مجرم ضامنە بە شەرعی اکرم
داریکی گەورە تولەی گائیکە بۆ بچوک بزنی خوش سیمائیکە
بەڵام گیا برینی بۆ قوتی حەیوان یا لەبۆ دەرمان دروستە و جوان
اذخر گیائیکە زۆر بۆ لی خوشە بۆ بۆخچە و بەرگی ساغو نەخوشە
داری دڕکاوی بۆ سوتەمەنی باشە بیبڕی بە مۆتەمەنی
کاری حەرام بێ بۆ ئەهلی ئیحرام لەسەر روو بەشن بە یاسای ئیسلام
ئەگەر ئتلاف بێ چونکی ناحەقە نسیانو عمدو اکراه بێ فرقە
وەک ئەچیر کوشتن یا ناخون کردن موی ڕیش و سەر و ئەعزا لابردن
حەتا بە زۆری پیاوی ستەم کار فیدیەی پێویستە لەسەر فادەن کار
ئەگەر لەزەت بێ بە وینەی جماع یا پۆشینی بەرگ بە قەسدی امتاع
کاتی اکراهو ئەزانیو نسیان فیدیە لێ ناوی بە شەرعی زەوان

ئەوشتانە لە حەرامن لەسەر
کەسی ئیحرام بەستی
لۆ شتن

یەکەم بەرگ کردنە بەرە واتە حەرامە داپۆشینی سەر بە هەر شتێ کە
بەداپۆشەر بناسری وەکو کلاو عارەقچین خودە میزەرە کلاو بورگە
وە عەیری لەمانە هەروا حەرامە داپۆشینی باقی ئەعزا بە هەر بەرگێ کە دوور لێی
وەکو جوبە و عابا و کەوا و شەلتە و سوخمە و کراس و دەرپێ و گۆرەو لیە دەسکێش

وەبێ فەرقە ئەو بەرگە تەنراوە وەکو قوتان یا خود سوتاوا بێتەوە وەکو لباد

وە فەرەنجی وە پەستەک بەڵام بەمەرجێ ئەو پۆشاکانە بەشیوەی

عادەتی بکرێنە بەر . ئەمە کە وتمان بۆ پیاو بو بەلام ژن کە ئیحرامی

بەستی ئازادە بۆ ئەوە لە پۆشاکی خۆیا بمێنێتەوە بەسەر حەرامە لەسەری

دەستەکیشی بکاتە دەستی هەروا حەرامە روخسار و دەستی دابپۆشی

وە پێنسانی (خوێنی) نێرومێ حوکمی وەکو ژن وەهایە .

وە ئەو کەوشە کە پیاو ئەیکاتە پێی واجبە پاژنە و سەرپەنجە کافی

دائەپۆشی کە وایە پێویستە سولیکی سەر یا ژنە بلاو یا قاب قاپی وەها

لەپێ کا . ئەگینا فیدیەی لەکەوێتە سەر . وە هەرشتێ کە پۆشینی حەرامە

ئەگەر یەکە یەکە لەبەریان بکا واتە ماوەیان نەبێ ئەوە لەسەر هەر یەکێ

فیدیەئیکی لەکەوێتە سەر وە ئەگەر هەموویان بەجارێ بکاتە بەر

وەکو یەکێ لەحەماما خۆی پێ شتە ئەکاتەوە لەوە بۆ هەموویان یەک فیدیەی

لەکەوێتە سەر جالەکاتی بێ سەرمای توندا ئەم نەوعە جلکردنە بەرە

رەوایە وەنا فیدیەئیک لەدا : بزانە دروستە ئیسان لەئیحراما شمشێر

بکاتە ملی هەروا تورنان وەکیتێ کە پێویستی بێ بۆ ئەحکامی دینیا وە هەمانەو

توشەبەرە هەڵبگرێ وە پشتێنی ببەستێ وە پارەی تێ بخا بۆ ترێگا

وە دروستە دو چێکی فوتە خوارەوەکەی گری بدا لە یەک یا خود کونی تێ بکا
وە بەندە خوێنی تێ هەڵکێشی وە بەندە خوێنەکە گری بدا لە سەری
هەروا دروستە چێکی فوتە سەرووەکەی بخاتە ژێر فوتە خوارەوەکە وە
کەمەربەندیان لە سەر ببەستێ بەلام بۆ فوتەی سەروو ئەمانە نییە
دروست نییە دو چێکەکانی لە یەک گری بدا وە بە قوبچە یا درومان یا بە
دەرزی فەرەنگی ئەم بەرەو بەری لە و فوتە بداتە یەک هەروا دروست
نییە چێکی فوتە سەرووەکە لەگەڵ چێکی فوتە خوارەوەکە گری بدا بەلام لە
شیروانی دا هەیە ئەمە دروستە ؛

دووهەم خۆبۆن خۆش کردنە بە عەتر وە شتی بۆن خۆش خواه لە لەشی بێ
یا لە بەرگی یا لە سەر و روخساری کە وا بێ حەرامە مسک یا عەنبەر
یا قوتوی عەتر یا دەستە ریحانە هەڵبگرێ ئەگەر بۆنیان نەکا و بلکێ بە بەرگ و لەشیدا
بەلام حەرام نییە میوەیەکی بۆن خۆش یا خواردەمەنییەک کە ماددەکەی بە عادەت
بۆن خۆش بێ وەکو سێو و نارنج و پرتەقاڵ هەروا حەرام نییە خۆی بە مورد
وە هید و یا سابونێکی وا کە بۆنی عادەتی بێ سەر و لەشی بشوری ...

سێهەم چەور کردنی سەر و ڕیشیە تێ بە چەوری هەرچەن بۆنی خۆش نەبێ.
جا با ئینسان لە ئیحراما خۆی بپارێزی لە خواردنی چەورێکی وا کە ڕیشی چەور بکا.

شەشەم لەو شتانە کە حەرامن بۆ محرم ئەو شتانەیە کە مقدمەی جماعن واتە
ئەو شتانە ئارەزوی ئینسان بەهێز ئەکەن وەکو ماچی ژن بە زۆقی یا خو
دەس بکاتە ملی یا بیکوشێ بۆ هێنانەوەی ئاوی شهوەتی خۆی وە
ئاوەکەیشی بێتەوە ئەمانە هەموو حەرامن وە باعثی واجب بونی فیدیەن
بەلام هاتنەوەی ئاوی مەنی بەهۆی تماشاکردنی ژنی کە دوربێ یا تێکوشین
بۆ هاتنەوەی ئاو وە ئاوەکەی نەیەتەوە وە یا ئاو هاتنەوە بەهۆی
بیرکردنەوە لە جوانی ژنی ئەمانە نابنە بەهۆی فیدیە وەکو روژویان لێ ناشکێ
هەروا حەرامە لە سەرکەسێ لە ئیحرامابێ عقدی نکاح بکا واتە ژن بۆ خۆی
مارە بکا وە یا کچی خۆی بدا بە شو یا ببی بە وەکیل لە عقدی نکاح دا وە
ئەو نیکاحانە بەتالن وە دانامەزرێ بەلام فدیە واجب نابی لە سەر
ئەو ژن و پیاوە یا ئەو ولیە کە عەلاقەدارن بە عقدەوە :

حەوتەم لەو شتانە کە حەرامن لە ماوەی ئیحراما جماع کردنە لەگەل علم و عمد و اختیارا.
واتە یاردو بزانێ ئەو کارە حەرامە وە بە قەسدی ئەو کارە بکا نەک بە سهو و خەتا
وە بە دل خوازی خۆی بێ نەک بە زوری زوردار . ئەوە حەرامە وە هۆی فیدیەیە
خواە ئەو جماعە لە بەرەوە بێ یا لە دواوە وە بە شێوەی زنا بێ یا بە اشتباە
وە لەگەل ژنی خۆیابێ یا ژنی بێگانە وە بەهۆی ئەم جماعە وە حەجو عومرەکەی

به‌تاڵ ئه‌بنه‌وه‌ تێ ئانه‌ واجیبه‌ فیدیه‌ ئیکی گه‌وره‌ که‌ وشتریکه‌ پێنج ساڵه‌
یا حه‌وت سه‌ر مه‌ڕ زڕ له‌ ڕۆژی جه‌ژنا یا له‌ ایام التشریق دا سه‌ر ببڕی
وه‌ واجیبه‌ له‌ عه‌ینی ساڵ دا ئه‌گه‌ر عیباده‌ته‌که‌ی عومره‌ بو قه‌زای بکاته‌وه‌
وه‌ ئه‌گه‌ر حه‌ج بو له‌ ساڵی داهاتودا قه‌زای بکاته‌وه‌ : به‌ڵام مه‌جبه‌
که‌ ئه‌وجاعه‌ له‌ پێشی تحللی یه‌که‌ما بێ وه‌ ئه‌گه‌ر له‌ پاش تحللی یه‌که‌ما بێ
ئه‌وه‌ هه‌ر مه‌ڕی واجب ئه‌بێ له‌ سه‌ری :

ئه‌گه‌ر کابرا ژنه‌که‌ی خوی به‌ زوری ماچ کرد وه‌ ئاره‌زوی بزوت وه‌ چوه‌
لای ژنه‌که‌ی که‌ وه‌ کفاره‌تی ماچ کردنه‌که‌یش داخلی کفاره‌تی گه‌وره‌
ئه‌بێ وه‌ ئه‌گه‌ر له‌ پاش تحللی یه‌که‌م رۆیشته‌ لای ژنه‌که‌ی ئه‌وه‌ هه‌ر
مه‌ڕی واجب ئه‌بێ وه‌ فیدیه‌ی ئه‌م کاره‌ ساتا به‌ فکری ابن حجر ئه‌که‌وێته‌
سه‌ر ژنه‌که‌یش وه‌کو که‌ وکو ئه‌شته‌ر کابرا مادام ژنه‌که‌یش زانا و خاوه‌ن قه‌سد
بوبێ وه‌ به‌ دڵ خۆی موافقه‌تی کابرای کردبێ وه‌ به‌ فکری محمد رملی
وه‌ خطیب هه‌ر له‌ سه‌ر کابرایه‌ و به‌س : (بیبارێن) واجبه‌ ئه‌و دو
که‌سه‌ هه‌ر دویان ئه‌و حه‌ج و عومره‌ به‌تاله‌ ته‌واو بکه‌ن چونکی حه‌ج و
عومره‌ی دروست وه‌ نادروست یه‌کسانن له‌ وا که‌ ته‌واو کردنیان واجبه‌.

هەشتەم لەو شتانەی کە حەرامە ئەبێ بە ئیحرام ڕاوکردنی نەچیری وحشی یە
ئاوام لە وشکی دا بژی خوای چەرندە یا پەرندە بە هەر چوونێ
بە شیر یا تیر یا گوللە یا داو و غیری ئەمانە وە لە عەرزی حەرەم
یا غەیری حەرەم دابێ وە هەر حەیوانێ کە خاوەن ئیحرام بیکوژێ
واجبە لەسەر کابرا وینەی بدا ئەگەر وینەدار بو وە قیمەتی بدا
ئەگەر وینەی نەبو لە وینە لە باتی وشترمرغ گائێ وە لە باتی ئاسکی
مەڕی یا بزنێ بدا هەروا بەو شێوە تۆڵەی بدا : وە ئەگەر ئەو نەچیرە
موڵکی یەکێ بوبێ وە ڕای کردبێ وە ئەم خاوەن ئیحرامە لەی کوژتی ئەوە
علاوەی ئەو فیدیەیە واجبە لەسەری قیمەتی بدا بە خاوەنەکەی :
وە هەر یەکێ کە وتە ئیحرامەوە هەر نەچیری لە موڵکی ئەوابێ هەمو لە موڵکی ئەو
دەرئەچێ وە پاش حەجەکەیش نابێتەوە بە موڵکی وە واجبە لەسەری
بەرەڵای بکا وە هەر کەسێ گرتی ئەبێ بە مالی ئەو کەسە کە وابێ چاکە
وایە کابرا لە پێش ئیحراما بەرەڵای بکا یاخود بیدا بە یەکێ لە دوستانی خۆی
تاکو لە حەج هاتەوە یا لەی کڕیتەوە یا هەر لای کابرا ئەبێتەوە
بزانن هەر نەچیری محرم سەری ببڕێ بە مردارە وە بۆ دانەنری وە گۆشتی ناخورێ
چ بو خاوەن ئیحرام چ بو غیری ئەو دانە :

نوهەم لەحەرامەکان بڕینی دار وگیای خاکی حەرەمە لەشاری مەکەدا وە لە عەرزی حەرەم لەخارجی شارا ئەمە حەرامە و موجبی فیدیە یە وە لەسەر داریکی گەورە وشتری یا گائی وە لەداری بچوکا مەری یا بزنی یا گیسکی بەپێی قەوارەی دارەکە واجب ئەبێ . بەلام رەوایە گیا دورین بو عالفی حەیوانات وە برینی گیای (ئەذخەر) کە بونی خوشە بەلام جائز نیە لەکاتی ئیحراما بونی بلا یا بیلکینی بە بەرگو پوشاکو لەشیەوە . (بیماریش) ئینسانی لەئحرامانەبێ وەکو ئینسانی محرم وایە لەوا کە حەرامە بوی بڕینی دار وگیای حەرەم الا بو ناچاری وەکو داری سوتەمەنی وە گیا بو عالفی حەیوانات :

باسی جورەکانی حەج وعومرە

ئەم حەج وعومرە بەسێ جور ئەکرێن   بو فەرقی مابەین بەجیا ناوئەبرێن

یەکەمین افراد . تمتع دوەم   سێهەم بەر (قران) ، ببە خاترجەم

افراد وەهایە ئیحرام بە حەج بێ   لەپاشی حەج عومرە جی بەجی بێ

دەی نیەت بێنە بو حەج لە ئیحرام   لبیک بکە بوخودای عەلام

گەئشتیتە بەیت طوافی قدوم   سوننەتە بیکە بەپاشای معلوم

جا خوت حازری بوسەعی مابەین   صفا ومەروەی پاک ئەی نوری عەینێن

لەهەشتی مانگا بڕو بو مینا   شەو بمینەوە ئەی برای زانا

سبەینێ بڕۆ بۆ خاکی نەمرە تا پاشی نیوەڕۆ بمێنە ئەمرە

نوێژی نیوەڕۆ و عەصر بێ وەسواس بیانکە بەجەمع بەشێوەی ئخلاص

پاشی ئەمە بڕۆ لەبۆ عەرەفات هەموی موقیفە و خاوەن بەرەکات

کە مغرب داهات لەوجێ شەریفە بڕە خوارەوە بۆ موزدەلیفە

نوێژی مەغرب و عشا پێکەوە بکە بە دڵی ڕاستەو تێکەوە

شەو بمێنەوە تا کاتی بەیان نوێژی سبەینێ بکە بە عەیان

جا بڕۆ لەبۆ مشعری حرام پاشی هەتا وکەوتن بە یاسای اَیام

بڕۆ بۆ ڕەجمی جەمەرەی کبری ڕەمزی شەیتانە لەوێدا دانرا

هەو بەردی لیدە بەعلموخەبەر گشت جاری بڵێ (الله اکبر)

ئەمجار زو بڕۆ بۆ عەرزی مینا حەیوان سەربڕە بۆخودای بینا

ئەمجارە سەرت بتاشە بێ خەم جا بڕۆ لەبۆ بیت اللەی اکرم

طەوافی ڕوکنت بەجێ بهێنە اخلاص بۆ خودای زانا بنوێنە

ئەمجار وەربگرە لە وفا شروە بڕۆ لەبۆ سعی بۆ صفا و مەروە

جا بڕۆرەوە بۆ خاکی مینا سێ شەو لەوێ بە بۆ خودای بینا

لە ڕۆژەکانا پاش کاتی زەوال ڕەجمی سێ شەیتان بکە بێ مەلال

واحەجی افراد تەوابو یەکسەر نۆبەی عومرە هات بەشەرعی انور

هەر لە مەکەوە بێ توزو لەکە   ئامادە ببە وەک ئەهلی مەکە

بڕۆ بۆ یەکێ لە شوێنیانی حەل   بەڵام ئەولییە مەوقعی افضل

ئیحرام ببەستە بە عومرە لەوێ   تا پایەی بەرزت لە دنیا دەس کەوێ

بڕۆ بۆ مەکە بۆ طوافی بەیت   دڵ هەڵگرسێنە وەکو چرای زەیت

پاش طواف سەعیە لە صفا و مەروە   ئەمەیش عومرەیە باشترین شروە

خۆت ڕزگار بکە بە تقصیری مو   ئەوا عومرەشت بۆ تەواو بوو زوو

ئەمە جۆرێ بوو لە حەجی افراد   جۆرێکی تری لای ئەهلی ڕەشاد

وایە پیانکەی بە شێوەی کەمال   حەج لەو یەکەم ساڵ عومرە دووەم ساڵ

جۆرێکی سێهەم لە پێش کاتی حەج   عومرەی خۆت بکە لێ ببوە حەرەج

کە مانگی حەج هات ئیحرام ببەستە   بۆ ئارایی حەج مەردانە هەستە

بۆ حەجی افراد کفارەت نیە   هەر جۆرێکیان لێ خێری جلیە

تمتع

تمتع وایە کە مانگی حەج هات   ئیحرام بە عومرە بکەی لە میقات

پاش طواف سەعی حەلق یا تقصیر   خۆت ڕزگار بکە وەکو گەورەو پیر

جا کاتی دەرچوون لە مەکە بۆ حەج   ئیحرام ببەستە بە حەج لێ حەرەج

ئەم تمتعە لە بۆ آفاقی   فیدیەی پێویستە بە شەرعی راقی

گەر نەگەڕاتەوە بۆ عەرزی میقات   ئیحرام ببەستێ بە حەج بۆ نەجات

شێوەی (قِران)

ئەمەیە (قِران)ە یەکجار بە هەردو   ئیحرام ببەستی لە میقاتا تا زو

ئەوەی پێویستە لە بۆ حەج ئەکرێ   بە هەمو عومرەیشی بۆتۆ دائەنرێ

فیدیەی پێویستە لە بەر ئاسانی   حەج و عومرەکەت ئەگەر بزانی

هەر لە قِرانە حەج بخەیتە سەر   ئیحرام بە عومرە بەبێ دەردی سەر

کە گەیشتیتە میقاتی لطیف   ئیحرام ببەستی بە عومرەی شریف

لە پاش ماوەیێ پێش دەس بە ارکان   ئیەتی حەجیش بێنیتە مەیدان

حوای ئیحرامەکەت بە عومرەی پیرۆز   پێش مانگی حەج بێ ئەی برای دڵسۆز

یا خۆ لە عەینی مانگی حەجا بێ   هەردو قِرانن دڵت ئاگا بێ

بەلام ضەینانی عومرە بۆ سەر حەج   رەوا نەزراوە و ئەبێ بە حەرەج

هەر بۆ حەزرەت بۆ لە حەجی وداع   عومرە لە سەر حەج ئەکرێ بۆ اتباع

بێجگە لەمانە هەیە بۆ اِرفاق   ئیەتی ئیحرام بە شێوەی اِطلاق

نە حەج نە عومرە ئەنادی قِران   لەو ئیحرامەدا نەیێتە مەیدان

لە پێش مانگی حەج زوی دا ئەم ئەمرە   خواهی و نە خواهی ئەبێ بە عومرە

ئەنا مختارە بە هەرچی بکا   لەوانە و تمانجی بەجی ئەکا

افضل لەمانا افرادە بیزان   پاش ئەو تمتع لە پاش ئەم قِران

له‌لای شافعی ئه‌و مه‌روه به‌رزه   عومره وه‌کو حه‌ج له‌سه‌ریان فه‌رزه

أَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ   بو ئه‌م مه‌قسووده دل ئه‌کا ئاگاه

مکوو هه‌ لای ئه‌و حه‌ج به‌جێ بێنی   له‌پاشان عومره به‌جێ نه‌ئێنی

جائزه عومره به‌دله مانگی حه‌ج   جا له‌ مانگی حه‌ج حه‌ج بلا خه‌رج

باسی ئیفرادی حج و عومره

حه‌جو عومره به‌ چه‌ن جور ئه‌کرێ یه‌که‌م ناوی إفراده که‌ ئه‌وه‌یه ئیحرام ببه‌ستی به‌ حه‌ج به‌ته‌نیا جا بڕوی بو مه‌که‌ی مکرمه: وه له‌ پاشی چونه (ببێت) طوافی قدوم بکه‌ی جا ئه‌گه‌ر ده‌یلێ بو سه‌عی به‌ینی صفاو مه‌روه به‌جێ بێنی جا له‌وی به‌ ئیحرامه‌وه بمێنیته‌وه تا روژی هه‌شته‌می مانگی قوربان جا ده‌رچی بو عه‌رزی (منا) وه‌ شه‌و له‌ منادا بمێنیته‌وه سبه‌ینی بڕوی بو خاکی (نه‌مره) وه تا پاشی زه‌وال بمێنیته‌وه وه جا نوێژی نیوه‌رو و عه‌صر به‌ شێوه‌ی جمع التقديم بکه‌ی له‌پاش ئه‌مه بڕوی بو خاکی (عه‌ره‌فات) تا مه‌غرب وه له‌ مه‌غربدا له‌وی داپه‌رێ بو خاکی موزده‌لیفه وه نوێژی مغرب و عشا به‌ جمع التأخير بکه‌ی وه له‌ موزده‌لیفه بمێنیته‌وه هه‌تا نوێژی سبه‌ینی جا زو نوێژی سبه‌ینی بکه‌ی وه حه‌وت به‌ردی بچوک وه‌کو به‌ردی په له‌ پێیکه هه‌ل بگری وه بڕوی بو (مشعر الحرام) له‌وێ

مەشغولی ذکرو دوعاو لبیک بێ تا ڕوژ هەڵدێ جا بڕوی بولای

(جەمرەی عەقەبە) وە بە حەوت جار حەوت بەردی بوبهاوێت

وە لەگەڵ هەموو بەردیکا الله اکبر بکەی . پاشی لەوە بڕوی بو

بوڵامینا ، بو ئەو شوێنە کە حەیوانی تێدا سەر لە بڕن وە لەگەر حەیوانی پێ بێت بو

سەری ببڕی (١) جا سەرت بتاشی یا خود موەکانی کورت بکەیتەوە

جا بڕوی بو بیت الله بو طوافی ڕکن وە حەوت جار لە حجرالاسودەوە

بە دەوری کعبەدا بسوڕێیتەوە جا لەگەر لە پاشی طوافی قدوم سعیت کردبو

لەوەکانیە کە نا بڕوی حەوت جار سەعی بکەی لە بەینی صفا و مروەدا

پاشی لەوە بگەڕێیتەوە بە پوشاکی خوتەوە بوڵامینا ، وەسی شەو لە منادا

بمێنیتەوە وە لە ڕوژەکانا هەموو ڕوژی پاشی زەوال هەرسی کوچکەکان

بە ریز یەکی حەوت بەردیان بو بهاوێی وە بەردەکان بمێنەوە

وە پاشی لەمە بگەڕێیتەوە بو مەکە وە خوت آمادە بکەی بو عومرە

جا بڕوی بو نزیکتر عەرزی خارجی حەرەم وەکو (جعرانە) یا تنعیم

یا حدیبیە لە یەکی لەوانا ئیحرام ببەستی بە عومرە وە بگەڕێیتەوە

بو مەکەی مکرمە حەوت جار طوافی کعبەی شریفە بکەی جا بڕوی بو سەعی

حەوت جار هاتوچو بکەی لە بەینی صفا و مروەدا جا موی سەرت کورت بکەیتەوە

پاشی ئەمە هەرکاتی گەڕایتەوە بۆ ولاتی خۆت بڕۆ بۆ کعبەی شریفە
بەقصدی ماڵ ئاوایی حەوت جار بە دەوریا بسوڕێرەوە وەکو
طوافە پێشوەکان جا بگەڕێرەوە خوا حافظت بێ :

ئەمەی وتمان شێوەی بەشهورە لە حەج بە افراد شێوەی دووهەمی
ئەمەیە کە لە مانگی حەجدا بڕۆی حەج بکەی وە عومرەکەت تاخیر
بکەی بۆ ساڵی دووەم بەلام ئەم شێوە لە ایضاحا ئەلی مکروهە ...
شێوەی سێهەم ئەمەیە کە حەج و عومرە لە یەکتێکدا بێن بەلام
لە پێش مانگی حەجدا عومرە بکەی وە کاتی مانگی حەج هات بڕۆی
ئیحرام ببەستی بە حەج وە حەجەکەت تەواو بکەی ئەم افرادە.

بەهەر شێوەیێ بێ فیدیەی تیانیە :

حەج و عومرە بە شێوەی تمتع

حەج و عومرەی شێوەی تمتع ئەمەیە کە لە مانگی حەجدا ئیحرام ببەستی
بە عومرە وە بڕۆی بۆ مکەی مکرمە وە طوافی رکن بۆ عومرە بکەی جا بڕۆی
حەوت جار سعی بکەی لە بەینی صفا و مروەدا وە بەسەرتاشین یا خود
کورت کردنی پرچت خۆت رزگار بکەی لە و عبادەتە پاشی ئەوە هەموشتێکی
واکە لە ئیحراما حەرام بو حەلال ئەبێ لێت . جا لەکاتی کاتێکا ڕوو بۆ حج

لە مەکەوە ئیحرام ببەستێ بە حەج وە ئەعمالی حەجەکەی تەواو بکا وەکو باسمان کرد
وە لە شێوەی تمتع دا فیدیە فەرز ئەبێ لەسەری مەگەر کاتی ئیحرام بە حەج بگەڕێتەوە
بۆ ئەو میقاتە خۆی کە ئیحرامی عومرەکەی تیا بەستوە : یا بۆ میقاتێ کە بە قەد
ئەو میقاتە دوور بێ لە مەکەوە : یا نزیکتر بێ لە مەکەوە وەکو نهایەی
شەرحی محلی بەیانیان کردوە (١) وە یا دەرچێ لە شاری مەکە بە ماوەی
دوو مەنزل دە لەویوە ئیحرام بە حەج ببەستێ

حەج بە شێوەی قِران

حەج بە شێوەی قِران ئەمەیە کە بە یەکجار ئیحرام ببەستێ بە حج و عومرە وە ئادای
حەج بەجێ بێنێ ئەوە حەج و عومرەی بۆ تەواو ئەبێ بەلام فیدیەی ئەکەوێتەسەر
وە ئەوعی تر لە قران وایە کە لە پێشا ئیحرام ببەستێ بە عومرە وە بەر لەوەکە دەست
بکا بە اعمالی عومرە بە نیەتی دل حەجیش بخاتە پال عومرەکەی خواه ئیحرام
بە عومرەکە لە پێشی مانگی حەج دا بێ یا لە مانگی حەج دا بێ :
بەلام ئەو شێوە کە لە پێشا ئیحرام ببەستێ بە حەج وە لە پێش دەست کردن بە آدابی حەج
بە قەصدی دل عومرەی بخاتە سەری ئەوە هەر خاصەی حەزرەت بوە صلى الله عليه وسلم
کە لە سەفەری حجة الوداع دا کردویەتی وە بۆ کەسی تر لە ئەفرادی ئوممەت نابێ
وەکو لەمەولا بەیانی ئەکەین ان شاء الله تعالى ..

(١) ابن حجر ئەفەرموێت هەرکەسێ قەصدی نسکی بێ وە بەبێ ئیحرام تیادەر بکا لە میقات ئەوە واجبە بگەڕێتەوە بۆ ئەو میقاتە یا بۆ وێنەی ئەو وە بۆ نزیکتر دروست نیە بەڵی ئەگەر قەصدی ئەبو کاتی تیادەر ئەوە بگەڕێتەوە بۆ نزیکتریش دروستە ..

خلاف لە بەینی ئیمامە کانا — کامە یە چاتر لەوسی نەوعانا

تابعە لە بۆ خلاف اَتباع — لە نەوعی شیوەی (حجة الوداع)

کام شیوە دەرچو بو حەججی حەبیب — ئەوە یە چاتر بە بێ دەرری بسە

جا بە روایەی شیخەین لە جابر — اِفراد بو حەججی مەولای اکابر

روایە تیکی تر هەیە لەوان — کە (تمتع) بۆ حەججی شای جیهان

بە روایەتی یاری تر وایە — قران بو حەججی ئەوخاوەن بابە

بەلام هەولانا قاضی انصاری — بە سەر یا یاری رەحمەتی باری

ئەلی لێ گومان حەججەکەی حەززرەت — ئەوەل افراد بو لە سەر حقیقەت

لە پاش ماوەئی لە وادی عقیق — عومرەیشی هینا جبریلی رەفیق

بو دەفعی شوبهەی کافرانی دون (گومڕاکان) — کە حەجوعومرە قەت یەکنابکەون

علاوەی عومرەیشی بو حەجی افراد — وەزعیکی خاص بو بو مەولای عباد

جا ئەوەی نادی بە افراد ئەبا — تماشای وەزعی ابتدای ئەکا

ئەوەیش بە قران ناوی ئەهینی — وەزعی آخری بو عام ئەنوینی

چونکی لە پاشان لە وادی عقیق — عومرەی خستە پال بە شیوەی تحقیق

هەر بە یەک ئیحرام حەجوعومرەی کرد — ئەمەیشی قرانە لە سەر زکری ورد

ئەوەی تمتع ئەکا بە لەقەب   لەبۆ حەجەکەی شای عالی حسب

تمتع لائەو مەعناکەی وایە   آسانی کاری رسول اللە یە

حەجو عومرەکەی هەر بەو شێوە بو   عومرەی سەربەخۆی قطعاً تیا نەبو

تمتع مەعنای لەزەت بردنە   گران بەشێوەی آسان کردنە

نەک تمتعی عومرە تەنیا سبێ   لە پاش ئەو حەجی بەشوێنیا دابێ

ئەو شێوەیش تەنیا لەبۆ حضرەتە   لە خاصەی ئەو بو نەک بو ئومەتە

ئحرامی اصحاب لە حەجی وداع   سێ جور بو لەسەر روایەو سماع

بازی بە قران ئحرامیان دابەست   حەجو عومرەیان واکرد بە هەمبەست

هەسنا بویان (هَدْی) لەگەل خویانا   جا کاتی لە وسەر هاتن بو منا

حەیوانەکانیان سەربری سەرجەم   بو ضیافەتی فقرای حەرەم

جا لەگەل حضرەت رهبەری دل سوز   چون بو طوافی افاضەی پیروز

بازیکیش لەسەر تمتع داهات   ئحرامیان کاتی گەیشتنە میقات

پاش عومرە وینەی ئەهالی (مەکە)   ئحرامی حەجیان بەست بە بێ لەکە

بازیکیش بە حج ئحرامیان دابەست   بەشێوەی افراد بە عەزم و مەبەست

بەلام حەزرەتی سەیدی انام   فەرموی بگورن هەر بەس لە ئحرام

لە حەجی افراد بیکەن بە عومرە   لەبەر مەقسودی حەتم و گەورە

پاش عومرە کەیان ئیحرامیان دابەست — بە حەج بەو وێنەی مەکی بە مەبەست

ئەم گۆڕینەوەی حەججە بە عومرە — خاصەی یاران بو لەسەر ئەو ئەمرە

مقصەد لەمە بو عالەم بزانن — مناسکی باشە هەرچون ئەتوانن

تا دەوام نەکەن لەسەر شیوەی زو — ئەو یاسا لە بو حەج عومرە بو

لائەوان یاسای ئەم عیبادەتە — ئەبو بەم شیوە و بەم طریقەتە

وەها بو شیوەی (حجة الوداع) — بو خوی و ئەصحاب بەحق لستماع

ئەمە مفهوم بو . بە لوطفی باری — لەسەر تدقیقی قاضی ئەنصاری

باسی چلونیەتی حەججی حەزرەت صلی الله وە یارانی
لە ساڵی حجة الوداع دا

مەولانا قاضی زکریای ئەنصاری لەسەر تدقیقاتی خوی وە بە اعتماد لەسەر فەرموودەی امامی نووی رحمه الله ئەڵی حەججی حەزرەت صلی الله علیه وسلم لە ساڵی حجة الوداعا لە ئەوەڵەوە بە شیوەی افراد بوە وە پاشی ماوەڵی بو بە (قران) وە فەرمودەی ئیمامی نووی رحمه الله لە مجموعا ئەمەیە کە حەزرەت صلی الله علیه وسلم ئەوەل جار لە میقاتا ئیحرامی بە حەج بەست وە ئەمە شیوەی افرادە چ کاتی گەیشتە وادی (عقیق) لەسەر هاتنی وەحی عومرەیشی عەلاوەی حەجەکەی کرد وە ئەم ئیحرامەی نەشکاند تا ئاخری کار وە عومرەی تەنیای لەو ساڵا نەکرد وە ئەمە شیوەی (قران)ە وە حەزرەت مخصوص بو بەم شیوە لەبەر ئەوە دەربکەوی کە حەج و عومرە بەیەکەوە ئەدروستە

وە لە عەینی کاتا حەزرەت صلی الله علیه وسلم گەلی وشتری لەگەڵ خۆیانا هێنابوو بە نیەتی
(هەدی) واتە دیاری بوئەوە کە لە ایامی حەجا سەریان ببڕن بو هەژارانی
حەرەم وە کەسی حەیوانی وای هێنابێ ناتوانی ئیحرام بشکێنی هەتا ئەو
حەیوانانە سەربڕێ

جا ئەو عالمانە کە حەجی حەزرەت صلی الله علیه وسلم بە (ئیفراد) دائەنێن تەماشای
ئەوەلی ئیحرامەکەی ئەکەن کە تەنیا بە حەج بەستی وە ئەوانەیش کە بە (قران)
حسێبی ئەکەن تەماشای ئەوە ئەکەن کە لە وادی عەقیقدا بە فەرمانی خودای تعالی
عومرەی خستە سەر حەجەکەی وە بە یەک ڕەفتار حەج و عومرەکەی تەواو کرد..
وە ئەوانەیش کە ناوی بە (تمتع) ئەبەن مەبەستیان تمتع نیە بەو شێوەی
کە ناسراوە لە دینا وە صەدا فەرمویەتی چونکە حەزرەت لەو سالا عومرەی
هەر نەکرد چە جای ئەوە کە لە پێشانا عومرە تەواو بکا وە خۆی لە ئیحرامەکە
ڕزگار بکا وە پاش ئەوە وەکو ئەهلی مەکە ئیحرام بە حەج ببەستی بەڵکو مەبەستی
لە سەر مەعنای لوغەتە کە تمتع بە مانا لەزەت بردن وە کار بە آسان کردنە
لە واقیعا حەزرەت صلی الله علیه وسلم بە آسانی لە سەر ئێزدلی وەچە بەیەک کردەوە حەج و عومرەی
بە جێ هێنا وەکو قران : وە ئەمانە ئەصحابەکانی حەزرەت صلی الله علیه وسلم لە بەجێ
هێنانی حەج و عومرەی ئەو سالا ئەوە لە سەر سێ بەش بوون :

بەشێکیان ئیحرامیان بەست بە حەج و عومرە پێکەوە بە شێوەی قران ...
وە یا هەر تەنیا بە حەج ئیحرامیان بەست بەلام حەیوانی (هەدی)یان پێ بو
لەسەر ئەو ئیحرامە وە وایان کرد تا حەجەکەیان تەواو کرد وە حەیوانە
هەدیەکانیان سەر بڕی :

وە بەشێکیان ئیحرامیان بەست بە عومرە بە شێوەی (تمتع) وە
پاش تەواو کردنی عومرەکە ئیحرامیان بەست بە حەج وە فیدیەیان دا
وە بەشێکی تریان ئیحرامیان بەست بە حەج وە حەیوانیان نەهێنا بو جا
حەزرەت صلی الله علیه وسلم ئیحرامەکەیانی کە بە حەج بەسرا بو پێ گۆڕین بە ئیحرام بە
عومرە وە عومرەکەیان تەواو کرد جا کاتی حەج ئیحرامیان بەستە وە بە
حەج وە حەجیشیان کرد وە فیدیەیان دا وە ئەم نەوعە گۆڕینی حەج
بە عومرە یە هەر بۆ ئەو صحابانە دروست بوە وە بۆ کەسی تر ناشێ ..
وە غایە و حیکمەت لەوەدا ئەمە بو کە ئەو وەزعە لە ناو قورەیشی دا
عادەت بو هەڵ بگرن چونکی ئەوان وایان ئەزانی کە حەج و عومرە
پێکەوە ئەبێ دروست نیە وە حەزرەت ویستی ئەو باوەڕە لەسەریانا
هەڵ بگرێ وە یاسای ئیسلام لە دنیادا دائەزرێنێ کە حەج بە هەموو ئەو
شێوانەی ئیفراد و قران و تمتع دروستە :

ئەوەی بە افراد حەج و عومرەی کرد — خۆی بە سەربەرزی لە مەیدان دەرکرد
لەسەری نیە فیدیە و کفارە — حەیوانی هەدیشی بۆ خۆی مختارە
ئەوەیش تمتع بکا مسلم — فیدیەی لەسەرە بە نصی اکرم
لەسەر ئەو مەرجە لە پێشا وتمان — دووبارەی ناوی بۆ خاوەن فامان
هەروەها قرانی فیدیەی لێ ئەوێ — ئەگەر بۆ فیدیە یەکێ نەکەوێ
حەیوان دەس کەوێ بە نرخی عادی — لە پاسای واقیع نەبێ زیادی
ئەگەر نا رۆژوی دە رۆژان فەرزە — حەوتی لە وەتەن سێ رۆژ لەم عەرزە
فیدیەی قران و تمتع تا تحقیق — خێرە سەربڕین ایام التشریق
فیدیەی تمتع پێش ئیحرام بە حەج — سەری لە بڕی لێ عەیب و حەرەج
جۆشەر بیبینیان عەرزی حەرەمە — لەمنا دابێ زۆر محترمە
هەر فی بۆ گەدای وەتەنی حەرەم — لە گەدای غەریب چاترە خاتر جەم
مەسافەی حەرەم لە دەوری مەکە — محدودە بە شەرع بێ عەیب و لەکە
لەم کە دەرچوی بەرەو روی طائف — حەوت میلە حەرەم لا شخصی عارف
بۆ جدە دە میل ئەو جعرانە — بەرەو مدینە سێ میل بزانە
ئەم بابە لەسەر شەریطەی کۆنە — حسیبی ئەمرۆ نازانم چۆنە

بزانن ئەوکەسەی بەشێوەی افراد حەج ئەکا ئەوە فیدیەی لەسەر نیە
بەڵێ سوننەتە عومرەکەیشی لەپاش ئەو حەجە بەجێ بێنێ چونکی مکروهە کە
عومرەکەی دوابخا بۆ ساڵێکی تر . وە ئەوەیشی بەشێوەی تمتع رفتار
بکا ئەوە فیدیەی لەسەرە لەبەرئەوە ئیستفادەی تحلل وە رزگاری بولما
لەپاش عومرەکەی وە ناشگەڕێتەوە بۆ میقاتی خۆی کە وابێ ئەگەر
گەڕایەوە بۆ ئەو میقاتە یا بۆ میقاتێکی تر یا بە ئەندازەی مەسافەی دوو مەنزڵ وە لەوێوە
ئیحرامی بەست بە حەج ئەوە فیدیەی لەسەر نیە . وە ئەوەیشی کە بە
شێوەی قران حج بکا هەم فیدیەی لەسەرە چونکی دوو عیبادەتی بە
تاقە کردەوەیەکی کردووە . ئەمیش کاتێ فیدیەی لەسەرە ئەگەر لەپاش
تەواو بوونی آدابی قرانەکەی نەڕوابوە خارجی حەرەم وە ئیحرامی بەستبێ
بە عومرەیەکی سەربەخۆ . ئەمانە فیدیەی لەسەر نامێنێ :

(وەکو کتێبە بادەوریەکان وەکا صحیح منهجە لە شرحی مقدمەی حضرمیدا)

بزانن فیدیەی تمتع واجب ئەبێ بە پاش ئیحرامی بە حەج لەمەکەوە بەڵام ئەگەر
هەر لەپاش تحلل لە عومرەکە لەمەکەدا سەری ببڕی دروستە هەرچەند افضل
ئەوەیە وەکو فیدیەی قران لە ایام التشریق داسەری ببڕی . وە عەرزی
حەرەم چ مەکە و خارجی مەکە دروستە فیدیەی تیا سەربڕی هەرچەند لە منادا خێرترە
وە مەصرەفی ئەم کفاراتە هەتا فقیر و هەژاری حەرەمە چ شاری مەکە و چ خارجی مەکە

باسی حەج وعومرە بەئوجرە (کری کارە)

بیداربن برا بەدلی هشیار ‏ ‏ ‏ لەبۆ ئەحکامی حەججی کری کار
کری کار بۆ حەج یا لەبۆ عومرە ‏ ‏ ‏ لەسەر دوو جۆرە باش وەریان بگرە
یەکەم ئیجارەی عەینە کە وایە ‏ ‏ ‏ تۆم بەکری گرت عەینا بۆم غایە
هەر بەعەینی خۆت حەججم لۆبکەی ‏ ‏ ‏ لە عەینی سالا قۆرت تەفرەی نەدەی
ئیجارەی زمەیشن وەهایە بلێیت ‏ ‏ ‏ تۆم گرت بەکری لە زمەتا بیت
حەج وعومرە لێ لەم سالا یا خۆ ‏ ‏ ‏ سالێکی تر بێ بەبێ گوفتوگۆ
جالەسەر یا سای ئەم ئیجارانە ‏ ‏ ‏ ئەحکامی ایجار باشە بیزانە
کە کری کاری گرت بۆ تمتع ‏ ‏ ‏ یالەبۆ قران لەبەر توسع
اجیریش وای کرد فیدیەو الکە ‏ ‏ ‏ اصلی مستاجر بەبێ دەردیسەر
یالەبۆ ئیفراد ئەجیریش وەها ‏ ‏ ‏ حەج وعومرە کەی بەرێزەو بەبەها
ئەگەر بۆ تمتع کری کاری گرت ‏ ‏ ‏ ئەمیش بە ئیفراد حەج وعومرەی کرد
عومرەی مەفسوخە لە ئیجارەی عەین ‏ ‏ ‏ نەک لە زمەتدا ئەی نوری عەینەین
یاخود بە قران حەج وعومرەی کرد ‏ ‏ ‏ بزانە ئەجیر زیان روی تێ کرد
لەسەر میرانی نوقصانی عەمەل ‏ ‏ ‏ ئوجرەی کەم ئەبێ دوور بێ لە ئەمەل
حەیوانێکیشی ئەکە دیتە سەر ‏ ‏ ‏ چونکی کردەوەی ناقصی کەوتە دەر
بازنکیش ئەلێن باشە دلی زیان ‏ ‏ ‏ بەقطعی فدیەیشی نایێتە مەیدان

ئەگەر بۆ ئیفراد حەجات بەکری گرت
بە ئجارەی عەینی ئەم قرانی کرد

ئەوە ئەو حەجە عومرە لە بۆ خۆی
ئەبێ مستأجر سودی نابێ بوی

عەقدی ئیجارەیش فەسخ ئەبێتەوە
مەگەر جاری تر دا بەسەر بێتەوە

بەلام مستأجر ئەگەر حەر بو
بوی دائەمەزری بەبێ یەکو دو

ئەگەر ئیجارە لەسەر ذمە بو
عقدی کرا وە ئەمێنی وەک زو

با جاریکی تر حەجی بۆ بکا
هەر بەو ئیفرادە ئارەزوی لێ کا

ئەگەر کری کار تمتعی کرد
حوکمی وەربگرە بە فکریکی ورد

ئیجاری عەینی بو عومرەتێک لە جێ
ئوجرەی عومرەکەی ناکەوی لە و جێ

مەگەر لە پاش حەج عومرەی بۆ بکا
ئەوسا ئوجرەکەی تەواو پێ ئەگا

بەلام مستأجر ئەگەر حەر بو
بەم تمتعە رازی ببێ زو

ئەگەر ئجارەی ذمە بێتە جێ
بەو تمتعە جێ بەجێ ئەبێ

ئەگەر کری کار بێ عەیبو حەرەج
بگەرێتەوە بۆ میقاتی حەج

ئەگەر نا نقصی ئوجرەی دێتە سەر
لەگەل فیدیەدا ببێ باخەبەر

هەبێ ئەم فیدیەی تەرکی ئیحرامە
لە میقاتەوە باشی بفامە

ئەگەر ئیجار لە بۆ قرانە
لەو ئیفرادی کرد حوکمی بزانە

ئەگەر ئێجارەی زیمە کرادە   کارەکەی باشە و تەوا دراوە
ئەگەر ئێجارەی عەینە ئەجرەکەی   عەقدی مەفسوخە لەبۆ عومرەکەی
ئاخیری عومرە هەیە لەو جیدا   نەقصی ئوجرەیشی هەم والە تریدا
ئەگەر تمتع بکا ئەو جارە   حەجی مەفسوخە چونکی ئەو کارە
لە غەیری کاتی معینی دایە   بەس بەپێی جەمەلحەجی تەوایە
ئەمانەت زانی ئەمجار بزانە   بازی نوختە هەن لەم ئیجارانە
لە ئیجارەدا پێویستە برام   هەر دوو عالم بن بەهەموو ئەحکام
مەبەس لە هەردوو وەصی مردە   ئەودکەسەیش وەصی بەکری گرتوە
یا ئەو وەزیفەدوە یەکێ کە وتی   دی نائیب ئەگەری حەجی بۆ بکری
احکام ارکانە و واجباتی حج   هەم سونەتەکان دەرحج بە / دەرەج
مەگەر هەردوولا بنێو دوو مەلا   بکەن بە وەکیل لوئەم لادوئەولا
واتە مەصرحیە راستەوبەرمەلا   علم نایابە هەتا بدەمەلا
بیجگە لەمانە لو ئیجارەی عەین   واجبە اجیر وەختی ببێتە بەین
کە ئەکەونە ڕێی بۆ حەجی عومرە   بادەرێشی وایە صعبە لەم ئەمرە
کەوابێ چارێ کە بێ مەلالە   دوشتە بەکەم عقدی جعالە
وینەی قوون تەراشەوە ئەکاری حج   بلیت هەرکەسی لێ حیلەو جوزەرە حج

حەجم بۆ بکا لەگەڵ عومرە دا — تا دەرچم لەبەر بای ئەم ئەمرە دا

ئەوێنە دیناری لەسەرم قەرزە — تەسلیمی بکەم بەوێنەی قەرزە

چونکی (اجارە) صحیحە و مقبول — لەسەر عەمەلی معلوم و مجهول

دووهەم چارەی کارەوێنەی صدقە — شرعاً پێی ئەلێی حەج بە نفقە

مانی ئەوکەسە ئەروا لەبۆ حەج — بەحسان بڕوا لێ حیلە و خەروج

خاوەن کارەکەیش بلێت بەو کەسە — خەرجیت پێی ئەدەم تا ئەلێی بەسە

بە ناوی خەرجی هەرچی پێ دا لێ — لەکەم لەزۆر مالی ئاوا لێ

ڕێگی موسڵمانان ڕوناکە و ڕەوان — خودا دامانێ بەیەکی لەوان

باسی کرێی کارگرتنە بۆ بەجێهێنانی حەج و عومرە

ئینسانێ حەجی لەسەر واجب بوبێ وە نەیکردبێ تا مردن وە یا ئینسانی زیندوە بەلام گیرۆدەی ناساغیێکی وایە نەتوانێ بڕوا بۆ مەکەی مکرمە وە ئەیانەوێ کە کەسێ بەکرێ بگرن حەج و عومرە بکا بۆ ئەو مردوە یا بۆ ئەو زیندوە ئەمە دروستە بەلام یاسایێکی تایبەتی هەیە پێویستە بزانن .

کرێی کارگرتن دوو جۆرە یەکەم بەکرێ گرتنی کەسێ بەعەینی خۆی بۆ ئەوە لە عەینی ساڵانە و کارە حەج بەجێ بکا دووهەم بەجارەی ذمە واتە کەسێ بەکرێ بگرێ وە ذمەی کابرا مەشغول بکا بۆ بەجێهێنانی لەو ساڵا یا ساڵێکی ترا بۆیە یەکەم ئەلێ تۆم بەکرێ گرت وە بڕیارم دا لەسەرت بمێنێ لە حەج بکەم وە بۆ دووهەم ئەلێ واجبم کرد لە ذمەی تودا

که حەج یکو عومرەیکم بو بکەی ئەمسال یا سالیکی تر بە ئەوەندە دینار وە
کابرایش قەبولی بکا : بەلام واجبە ئەوکەسە ئەم شخصە بەکری ئەگری
که سەر وەصیەتی مردووەکەیە وە یاخو نەفسی کابرای زیندوی ئەفەوتە
ئەوعی حەج و عومرە کە دیاری بکا بو کریکارەکە آخو بەشیوەی ئیفرادە
یا تمتعە یا قرانە چونکی لە ئیجارەدا یا تعیینی عەمەلی کریکار یا تعیینی
مادەی عەمەل لە کەمی کە چەن روژە واجبە :
جا ئەگەر کابرای بەکری گرت وە ئەوعی عەمەلەکەی بو دیاری کرد وە کریکارەکەش
عەینی ئەو کارەی بو کرد ئەمە زور باشە وە لەم صورەتا فیدیەی تمتع
یا قران لەسەر مستأجرە وە لە مالی ئەوەچی بەجی ئەگری :
وە ئەگەر کریکار مخالفی دیاری کردنی مستأجرەکەی کرد ئەوە تفصیلی تیدایە
بەو جورەکە بەیانی ئەکەین :
بو وینە کابرای بەکری گرت بو حەج و عومرە بە تمتع وتی لە پیشدا ئیحرام ببەستە بە عومرە
وە پاشی عومرەکە حەجم بو بکە کەچی کریکار بە ئیفراد ئیحرامی بەست بە حەج ئەوە
ئەگەر ئیجارەی عەینی بی مثلاً بلیت راتوم گرت بەکری بو ئەوە بە نفسی خوت ئەمسال
بە تمتع حەج و عومرەم بو بکەی ئەوە ئەو حەجە کابرای کریکار ئەیکا دروستە
بەلام عقدی ئیجارە لە عومرەکە بەتال ئەبیتەوە وە پیویستە بە عقدیکی تازە

بەکری بگریت بۆ عومرە وە ئەگەر ئیجارەی زەمەن بوو ئەوە ئیجارەکە لە حەجی خۆیا
ماوەتەوە بەڵام ئەگەر کاتی کە لە پاش حەجەکە عومرەی بۆ نەکا ئەگەڕاوە
بۆ لای میقاتە کە ئەمری کردوە پێی ئیحرامی تیا ببەستێ بە عومرە ئەوە ئەم کابرای
کرێکارە فیدیەی لێ ئەکەوێتە سەری لە باتی ئەوە تەرکی میقاتە وە بە قەدری
ئەو مەسافەی بەینی میقاتەکەیە لە ئوجرەکەی کەم ئەبێتەوە وە پێی
نادرێ ..

وە ئەگەر بە شێوەی قیران حەج و عومرەکەی بۆ کرد ئەوە ئەگەر ئەم کرێکارە دوجار
طوافی کەعبەی بۆ کرد لە سەر ژمارەی حەوت تەواف جارێکیان بە نیەتی عومرە
وە جارێکیان بە نیەتی حەج وە دوجار سەعی بەینی صەفا و مەروەی بۆ کرد لە سەر
ژمارەی حەوت جارێ بە نیەتی عومرە وە جارێ بە نیەتی حەج ئەوە زۆر باشە
چونکی ئیحرامی بەستوە بە حەج و عومرە لە میقاتەوە مع انە مامور بوە بە ئیحرام بە تەنیا
عومرە لە میقاتەوە: وە هیچی ناکەوێتە سەر وە ئەگەر هەر وەکو قیرانی عادەتی
افعالی حەجی بەجێ هێنا ئەوە لە ئوجرەکەی کەم ئەبێتەوە وە بە ئەندازەی کەم توفی
عەمەلەکەی ..

وە ئەگەر بەکری گرت بۆ حەج و عومرە بە شێوەی ئیفراد وە ئەم بە شێوەی قیران بەجێ هێنان
ئەوە ئەگەر ئیجارەی عەینی بوو لەم صورەتا عەقدەکە فەسخ ئەبێتەوە وە ئەو حەج و عومرە

بۆ نەفسی کری کارەکە دائەمەزری وە پێویستە جارێکی تر عەقدی ئیجارەکە تازە بکەنەوە بەڵام ئەگەر کابراکە حەج و عومرەکەی بۆ ئەکا مردبوو ئەوە ئەم حەج و عومرەیە بۆ ئەو دروستە هەرچەن موخالەفەی تێدایە چونکی فائدەیەکی هەیە لە سەر ئازادبوونی ذمّەی مردووەکە لە واجبی عومرە :

وە ئەگەر ئیجارەی ذمە بوو هەم حەج و عومرەکە بۆ کری کارەکە ئەبێ وە پێویستە جارێکی تر حەج و عومرە بکا بۆ ئەصلەکە وە ئەو ئیجارەکە بەتاڵ نابێتەوە چونکی ئیجارەی فی الذمە بوو :

وە ئەگەر کابرای کری کار بە شێوەی تمتع حەج و عومرەکەی بۆ کرد ئەوە لە ئیجارەی عەینی دا عومرەکەی بەتاڵە وە پێویستە جارێکی تر عومرەی بۆ بکا وە لە ئیجارەی ذمەدا ئەم حەج و عومرە بۆ نەفسی کری کارە ئەبێ وە پێویستە جارێکی تر حەج و عومرە بکری بۆ ئەصلەکە بە شێوەی ئفراد وەکو دامەزرادە :

وە ئەگەر کری کاری گرت بۆ قران وە کابرا ئیفرادی کرد ئەوە ئەگەر ئیجارەی عەین بوو عقدەکە لە عومرەکەدا بەتاڵ ئەبێتەوە چونکی تأخیری عەمەل لە کاتی معیندا دروست نییە وە ئەو جۆرەی بەشی عومرەکەیش نادرێ پێی وە ئەگەر ئیجارەی ذمە بوو ئەوە ئیجارەکە وەکو خۆی ئەمێنێتەوە بەڵی ئەگەر بۆ ئحرامی عومرەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ میقاتی سابق ئەوە فیدیەی ئەکەوێتە سەر وە بە قەدەی ئەو مسافەی بەینی مکە و میقاتە لە ئوجرەکەی دائەشکێ

ز و ئەگەر بە شێوەی تمتع حەج و عومرەکەی کرد بێ وە لە ئیجارەی عەینیدا وەکو لە حاشیەی

جەمەلدا ئەڵێ راجح وایە عقدەکە ئەمێنێتەوە وە لە ئیجارەی زیممەدا بێ گومان

عەقدەکە باقیە بەڵام ئەگەر کابرا لە کاتی ئیحرام بە حەجدا ئەگەڕێتەوە بۆ میقات

فیدیەی لە کۆڵ دەبێتەوە وە بە قەدری نوقصانی عەمەل لە ئوجرەکەیشی کەم ئەبێتەوە ...

بیدار بن ئەگەرچی لەم بەیانا باس کراوە بەڵام بۆ مضبوطی آگادار بن

لە هەر ماوەیەکدا بە مخالفە کابرای کرێکار تجاوزی کرد لە میقات

پێویستە بگەڕێتەوە بۆ میقات ئەنا فیدیەکەی لەسەر خۆی واجبە

بیدا وە بە ئەندازەی زەحمەتی ئیحرام بەستن لە میقاتەوە لە کرێکەی

ناقص ئەبێ :

وە ئەگەر بە خەوی جاعی وە حەجەکەی بەتاڵ بووەوە ئەوە ئەگەر ئیجارەی

عەینی بوو ئەو عەقدە فەسخ ئەبێتەوە وە پێویستە جارێکی تر بە کرێ بگرن

وە ئەگەر ئیجارەی زیممە بوو ئەوە ئەو حەج و عومرە لەسەر خۆی حسێب ئەکرێ

وە لەبەر ئیفسادەکەیشی پێویستە ساڵی داهاتوو بێتەوە قەزای بکاتەوە بۆ خۆی

جا لە ساڵی سێهەمدا لە باتی کابرای مستأجریش ئەو حەج و عومرە بکاتەوە

وە فیدیەی ئیفسادی حەج و عومرەکەیش لەسەر خۆیەتی ...

وە پێویستە بزانن پێویستە بوو لەمەزرانی عەقدی ئیجارە کابرای بەکرێ گیراو
لەگەڵ ئەوکەسا کە لەو بەکرێ ئەگری چ وەصی مردوو چ کابرای زیندووی پێ کەوتبوو زانا بن بە ئەرکان وە واجبات وە سونەتەکانی حەج وعومرە زانستی لەوانەیش گرانە کەوابێ زۆربەی عەقدی ئیجارە کە بەتاڵ ئەبێ هەرچەن رەحمەتی خودا زۆرە وە مادام کابرا حەج ئەکا بە نیەتی کەسێکی وە هاکە حەج وعومرە واجبێ لەسەری ئومێد وایە دروست بێ وە خودا قەبوڵ بکات :

وە چارێ کە ئاسان بێ لەم کارا دووشتە یەکەم ئەوکەسەی کە ئەوکەسە رەوانە ئەکا بۆ حەج بە شێوەی (جعالة) رەوانە بکا مەعنای جعالە ئەمەیە کەسێ مالێکی دیاری بگرێتە ذمەی خۆی بۆ کەسێ لە مقابلی کارێکی معلوم یا مجهول وەکو ئەوە بڵێ هەرکەسێ کتێبە وونبووەکەم بۆ بهێنێتەوە دە دینارم لە سەرە تەسلیمی بکەم وە کابرائێ بە هەرچەند حەولی کتێبەکەی بۆ بهێنێتەوە واجبە خاوەن کتێب دە دینارەکەی پێ بدا وەکو قونتەرات یەکێ خانوی ئەدا بە قونتەرات هەر وەستایێ بۆی تەواو بکا هەزار دیناری پێ ئەدا کابرایش لەم شوێنانە ئەڵێ هەرکەسێ حەج وعومرە ئێکی شەرعیم بۆ بکا کە سەرم دووصەد دیناری پێ بدەم جا ئەو کەسە کە طالبە ئەروا حەج وعومرەکەی ئەکا

وەکاتی هاتنەوە خاوەن کار پارەکەی پێ ئەدا .

دووهەم چوار شێوەی (حەج بە نەفەقە) مەثلا کابرا لە خۆی ئامادە بکا

لە بەر ڕەزای خودا حەج و عومرەی بکا بۆ فلان کەسی مردوو کە حەجی لەسەر

واجب بووە وە نەیکردووە : خاوەن کاری لەو مردووەیش بە نادی

مەسرەفی لەو سەفەرەوە هەرچەند ئارەزووی بێ بیدا بە کابرا لە مقابلی

ئیحسانەکەیەوە :

ئیتر لەم دوو شێوەدا طرفێن لەکاتی گرێ کەوتن لەسەر شتێکەوە گەورە کە بزانن آدابی

حەج چۆنە یا نەزانن دروستە وە ئەگەر کەسێک لەو ڕادا بۆ حەج کە ئەگەر خۆی

زانای ئەوە باشە ئەگەر نا ئەپرسی لە عالمێ وە آدابی نیشان ئەدا و ئەوێش

بە جێیان دێنێ :

هەروا بە شێوە ئامۆژگاری پێیان ئەڵێم ئەوکەسانە کە حەجیان لەسەر

واجبە وە آدابی نازانن (واجبە) فێری آداب ببن وە یا خود هەر بە دەکەسێ

عالمی آمادە بکەن بدەنەوە کە لە ڕێگەدا آدابی احرام و طواف و سەعی بەینی

صفا و مەروە و چوون بۆ عەرەفات وە گەڕانەوە لە عەرەفات وە

باقی داجیاتەکانیان نیشان بدا هەرکەس دارای وەخۆی آداب نەزانێ

وە پرسی عالمی زانا نەکا ئەوە حەج و عومرەکەی بەتاڵە وە تاوانباری قیامەتە

(آدابی طوافی کعبة الله)

کە تحیاتت بەست بێ گەردولەکە ‌ ‌ ‌ ‌ بە ئیخلاصی دڵ تۆ بکە لەمەکە
کاتێ گەیشتی بە خاکی حەرەم ‌ ‌ ‌ ‌ غوسل سوننەتە لەبەرای اکرم
کە چوویتە ناو بەیت بەرای خوداناس ‌ ‌ ‌ ‌ طوافی قدوم بکە بە اخلاص
ئەمە سوننەتە ئەم جار حوت مەگرە ‌ ‌ ‌ ‌ آدابی طواف لەمن وەربگرە
بۆ طواف هەیە گەلێ واجبات ‌ ‌ ‌ ‌ گەلێ سوننەتیش معلومن لەلات
یەکەمین واجب ستری عەورەت بۆ ‌ ‌ ‌ ‌ بۆ ژن سەرتاپا غەیری دەست و رو
بۆ پیاو مابەینی ناوک و ئەژنۆ ‌ ‌ ‌ ‌ خۆنیشی وەک ژنە معلومە لەتۆ
دووەم پاکییە لە پیسی بۆ لەش ‌ ‌ ‌ ‌ بۆ بەرگ و پۆشاک بزانە بێ غەش
لە بێ دەس نوێژی هەم لەلەش پیسی ‌ ‌ ‌ ‌ ناشێ بۆ دەوری کەعبەی تقدیسی
ژنی بێ نوێژە یا خود زەیسانە ‌ ‌ ‌ ‌ چاری هەر صبرە قەزای بیززانە
کاتێ ڕێگا ڕبون برۆن بۆ طوف ‌ ‌ ‌ ‌ چاری تر هەیە بە شێوەی انصاف
لەسەر قەولێکی ئیمامی احمد ‌ ‌ ‌ ‌ ابن حنبلی اعلم و ارشد
هەرچەن طهارەت واجبە لای عام ‌ ‌ ‌ ‌ بڕیار دراوە بە پاسای ئیسلام
بەلام لە باتی ئەو طهارەتە ‌ ‌ ‌ ‌ فیدیە کافیە چون کفارەتە
با طواف بکەن بە حاڵی خۆیان ‌ ‌ ‌ ‌ بەلام حەیوانی سەربڕن بۆیان

مطافیش پاک بی سا مه‌گه‌ر له‌وه‌ی   بلو تو زه‌حمه‌ت بێ خوی لی لابده‌ی

ده‌س نویژت شکا له‌ناو طوافا   خوت مه‌ده‌ به‌سه‌ر جفای خلافا

به‌ په‌له‌ برو ده‌س نویژی بگره   له‌وو کردوته‌ ژیری پی بگره

ئه‌ر به‌ینی زور بی ئه‌لبی بییته‌وه   له‌ ئه‌وه‌ل جارد پیاپیا بیته‌وه

واجبی سی هه‌م ئه‌مه‌یه‌ (کابه‌)   لای چه‌پته‌وه بی به‌دل آگا به‌

چواره‌م یه‌که‌مین طوافی اسعد   دامه‌زری له‌سه‌ر (حجرالاسود)

له‌لای چه‌پیه‌وه پێی راوه‌سته‌   ده‌س به‌طواف که‌ ئه‌م شیوه‌ به‌سته‌

به‌ره‌و ژوی برۆ هه‌تا لا له‌وه‌ی   جا به‌لای راستا طوافت ئه‌که‌ی

پینجه‌مین واجب طواف هه‌ر جاری   به‌لکو داخوری هه‌ر ده‌رگای باری

شه‌شه‌مین شیوه‌ی طوافت وا بی   به‌ ده‌وری ئه‌جزای گشت کابه‌ دابی

نه‌کێ بروی به‌سه‌ر له‌ وشاذه‌روانا   زیاده‌ دیواره‌ له‌ کابه‌ی جوانا

یا له‌ سوره‌ته‌دا ده‌ستت دریژ که‌ی   له‌سه‌ر شاذه‌روان ده‌ستی خوت گیر ده‌ی

یا له‌ طوافا حجری اسماعیل   پیاپیا رابوری ده‌خیل صد ده‌خیل

چونکی ئه‌و (حجره‌) له‌ کابه‌ی برزه‌   گه‌ران له‌ده‌وری له‌سه‌ر تو فه‌رزه‌

یانی طوافی فه‌رزه‌ له‌سه‌ر تو   (کابه‌) دابگری هه‌موی کونه‌ و نو

حەوتە یەن قەسدی طوافە بە دل — طوافی مطلق کافیە و کامل

بو هەر طوافی لە مناسک بێ — یەکەم مەبەستی شخصی ناسک بێ

وەکو طوافی افاضەی محتوم — یا لە بو قدوم سونەتی معلوم

بەلام طوافی لە مە خارج بێ — قەصدی مقیّد فەرزە بیتە جێ

وەکو طوافی نەذری یا وداع — بلی نویتُ طوافَ الوَداع

او طواف النذر چونکی لەمانە — لە مناسک نیین باشی بزانە

پیویستە قصدی تایبەتی لەوان — بێ قیدی تعیین دەس نادەن بومان

هەر شتەم قصدی خوت لانەدەی لێ — غەیری طوافی مقصودە بوتو

لە هەر حەوجاری طوافەکانا — قەسدت طواف بێ لەو جێگە جوانا

سونەتی طواف وایە بێ خلاف — بە پێی ستور بخوێ لە عەززی مطاف

لە طوافەدا بە یاسای اسعد — دەس بینێرە سەر حجر الاسود

تەویلی خوێشت رانێ لە سەری — ماچیشی بکە لە بەر دل بەری

ئەگەر ری نەکەوت دەس یا اشارە — بەسە فەرمودەی شاهی مختارە

حەرامە هیرش نە خسوس بە عدد — بو زیارەتی حجر الاسود

عبادەت لە سەر سونەتی ڕێنە — نەک بە عادەتی دور لە تمکینە

هەرواسونەتە ئەبێ بیزانی   دەس پیا هێنانی ڕوکنی یەمانی

لە بەران بەری دەرگای کابەدا   ذکری مەشهورە خێرت پێ ئەدا

لە دوعا کانا هەرچی مأثورن   بیان خوێنەوە وەسیلەی نورن

سونەتە بو پیاو نزیکی کابە   بەلام بو ژنان دوری صوابە

پیاوان لە روژا بو ژنان لە شەو   سونەتە طواف بو نور و بیرتەو

مطاف مابەینی مقامی خلیل   تا دەرگای کعبەی حەزرەتی جلیل

با ژنکیش ئەلێن دور لە خلافە   تا رەواقەکان هەمو مطافە

لە دو طوافەدا سەعی لە دوایە   سی دەورەی ئەوەل رەملی تێدایە

سونەتە بو پیاو نەک لە بو ژنان   ژنان آرامی پێویستە بویان

مەبەستمان لە (رمل) بو کاکی خوشناو   پەلە لە رەوتا و نزیکی هەنگاو

لە وسی طوافا تەرمیلیان تیایە   شێوەی (اضطباع) بەرزە بەیانە

هەروا لە سەعیا بە واتەی صحیح   اضطباع بو پیاو سونەتە و ملیح

ناوقەدی فوتە لە ژێر بالی راس   سەریان لەسەر چەپ لە لوعا موخاص

لە لای شافعی خێرە بێ خلاف   خوێندنی قورئان لە کاتی طواف

مانعیش نیە لە وردی مەشهور   تا ببەتی ئەوەی ثابتە و مأثور

سوننەتە طوافێ یەک لە دوی یەک بێ   لای قەولێ فەرزە جابالی شک بێ

پاش طوافەکان لە پشتی مقام   لە بو ابراهیم علیه السلام

دو رکات لە نوێژ سوننەتی دینە   مخصوصی آیەی ذکری مبینە

لە یەکەم رکات سورەی کافرون   بو دوهەم اخلاص معروفە و مسنون

لە روژا بە سر لە شەودا جهری   بخوینەرەوە بو زوری أجری

لای بارێ ئیمام ئەم نوێژە فەرزە   چون لە مری خودای سەماو سەعەرزە

سوننەتە خشوع بو کاتێ طواف   ئەوە بێ پیویستە بو دەرونێ صاف

مکروهە وتار الا لە بو خێر   نظری حەرامم حەرامە بو غەیر

طواف بە وینەی نوێژە بو ئینسان   لە گەلیشتا یەکسانن یەکسان

لە حج را چەن جێ بو دوعاو نزا   بو بارەی خێرو بو چارەی سزا

لە طوافدا و لای ملتزم دا   لە ژێر میزاباو لە لای زەمزەم دا

پشتی مقامی حضرەتی خلیل   دەم بە دوعا بە لە ئێبرای جلیل

لە سەر صفا داو لە سەر مەروەی بەرز   لە عەرەفاتا حاضر بە بو عەرز

هەم موزدەلیفە جێگەی دوعا یە   رمیا، مەلبەندی لالە و نزا یە

لە کاتێ رەجمی هەرسێ جەمەرات   دوعا ئەبیتە وەسیلەی نەجات

هەرچون جێ دوعا ناکرێ حصری   لە مانەی فەرمو حسنی بصری

یاسای چونە ناو مەکە و خانوی خودا

کاتی ئیحرامت بەست لەگەڵ دە واجی ذکر و دوعای خێر و لبیک کردن بە رێدا
رو بکەرە شاری مەکەی مکرمە زادها اللە شرفا کاتی نزیک بویتە وە لە عەرزی
حەرەم غوسل بکە وە بە دەس نوێژە وە بە رورە حەرەم وە داخلی شاری
مکە ببە کاتی کە کەعبەی پیروز دەرکەوت دوعای تایبەتی هەیە بیخوێنە وە
بە ئەرە بە وە داخلی مزگەوتی مەکە ببە وە فورا دەس بکە بە طوافی قدوم ، واتە
طوافی واردبون بە کعبە ئەم طوافە سوننەتە وە بزانن طواف چە واجب
چە سوننەت چەن واجبات وە چەن سوننەت وە چەن مکروهاتی
هەیە .. واجباتی طواف هەشت شتە یەکەم پاکی لەش
وە پوشاک وە جیگەی طواف لە هەر پیسیەک کە عەفوی لێ نە دراوە
وە پاکی یە لە بێ دەس نوێژی وە لەش پیسی هەرچەن بە هوی حێز و رە نفاسی
ژنە وە بێ : ئەگەر ژنی لەو کاتا کە وتە عوزری شەرعی یە وە یا خود
منداڵی بو وە کەوتە زەیسانی یە وە ئەوە ئەبێ صبر بکا وە لە مەکە دا
بمینێتە وە هەتا ئەو عوزرە تەواو ئەبێ وە یا لە خوێنی زەیسانی رزگار ئەبێ
پاشی ئە وە غوسل بکەن وە بچن طوافەکەیان بکەن : وە ئەگەر بویان
نە دەکرا لە مەکە را دەوام بکەن لە ترسی بە جێ مان لە قافلەکەیان ئە وە حەیوانی
سەر ببرن بە نیەتی رزگاری لە ئیحرام وە بروننە وە بو ولاتی خویان هەتا ساڵیکی تر

خودایان لێ ڕازی بێ

بۆیان ڕێ نەکەوێ بێنەوە بۆ حەج . بەڵێ ئەمە وەزعا ئیمامی احمد بن حنبل
کە یەکێکە لە چوار ئیمامە گەورەکان فەرموودەیێکی هەیە کە طهارەت شەرطی دروستی
طواف نییە وە دروستە لەسەر ئەم فەرموودە ئەو ژنانە خوێنیان قائم بکەن
کە مەطاف پیس نەبێ وە حەڕەت جار طواف بکەن بە دەوری کابەی پیرۆزدا
بەڵام واجب ئەبێ لەسەریان حەیوانێکی وا بۆ قوربانی بشێ سەری ببڕن
بۆ فیدیەی ئەم بێ طهارەتی یە وە ئەمە ئەبێ بە کفارەت بۆیان . وە عالمی
بەرز ابن قدامە ئەم فەرموودەیە لە کیتێبی (المغني) دا نووسیوە بەم عبارەتە
وعن احمد ان الطهارة ليست شرطا فمتى طاف للزيارة غير متطهر اعاد ما كان بمكة
فان خرج الى بلده جبره بدم انتهى . دەی با بچینە سەر ئەم فەرموودەی ئیمام احمد
بەم جۆرە حەجەکەیان تەواو بکەن ؛ تا ئەگەر خوا تەوفیق وا جارێکیتر بێنەوە
بۆ حەج وە ئەگەر هاتیلیان نەبو ئەوە واجبەکەیان بەجێ هێناوە :

ای اعاد الطواف بعد الطهر ما دام في مكة فان [illegible] الخ

ئەم باسە فەرموودەیێکی ئیمامی شافعی هەیە خودایان لێ ڕازی بێ کە پاش ئەوە ژن ماوەی
شەو و ڕۆژی حەیزی ڕابورد وەزعی وای بەسەرهات کە خوێنەکەی بە تەواوی نەما
وە تا چارەکە سەعاتی یا زیاتر ئەم پاکی یە دەوامی کرد ئەوە ئەو ماوەی پاکی یە
بە ماوەی حەیز دانانێ دروستە لە ژنانە لەسەر ئەم فەرموودەیە ئەگەر ئەو کاتی پاکی یە
دەست کەوت بۆیان گورج غوسل بکەن وە بڕۆن طوافی کابەی پیرۆز بکەن ئەمە دروستە.

بۆ عەمەلی نەفسی خۆیان تەقلیدیان بکەن هەتا حەججەکەیان بۆ بکری وە بەخۆشی بڕۆنەوە

ئەگەر یەکێ لە کاتی طوافا پێ دەسنوێژی بەسەرا هات ئەوە زوو بڕوا دەس
نوێژ بگری و بگەڕێتەوە وە لە سەرێ ژمارەی طوافانەکردویەتی حەوت جارەکە
تەواو بکا . وە ئەگەر ماوەی دەسنوێژەکەی زۆر بوو ئەلبەت هەر لە سەرێ
طوافەوە دەستی پێ بکاتەوە :

واجبی دووهەم داپۆشینی عەورەتە کە بۆ پیاو لە بەینی ناوک و ئەژنۆیەتی وە
وە بۆ ژن هەموو لەشیەتی اِلا دەست و دەموچاوی وە حوکمی نوێژی وەکو حوکمی ژنە
واجبی سێهەم ئەوەیە طوافەکە لە یەکەم نوختەی حجر الاسودەوە دەستی پێ بکری
ئەگینا ئەو طوافە حسێب ناکری کەوابێ ئینسان بە قەی پێیەک لە لای چەپی ئەو
حجر الاسودەوە بوەستی وە ترو بکاتە بەرەو کە هەتا لالەی راستی جا دەس بکا
بە کاری خۆی   چوارەم واجب ئەوەیە کە شانی کابەی پیرۆز بکەوێتە لای
دەستی چەپەوە   پێنجەم ئەوەیە کە ژمارەی طوافەکان حەوت جار بێ وە
ئەگەر کەوتە شکەوە لەوا شەش جارە یا حەوتە ئەوە بە شەش جاری دابنێ
وە طوافێکی تر بکا با لە دگومانە دەربچێ .

شەشەم ئەوەیە کە ئەو حەوت جار طوافە بە دەوری هەموو لەچوای (کابە) دا بێ
یاخود بە دەوری ئەو زیادە دیوارا کە لە دیواری کەعبە دەرنراوەتەوە وە بە دەری

لەو شوێنەیشا کە مەشهورە بە حجری اسماعیل ، چونکی ئەمانە لە عەینی خانوی

کعبة اللەی پیرۆزن : هەروا ئەگەر لە نزیکی کعبەدا طوافی کرد

وە بە فەرز و تقدیر دەستی چەپی راکیشا بو سەر ئەو زیادە دیوارە وە

بەو شێوە هەڵسووڕا بە دەوری کەعبەدا ئەوە طوافەکەی دروست نیە

چونکی لەم کاتەیشا دەستی چەپی والە ناو ئەجزای کەعبەدا وە بە دەوری

کەعبەدا هەڵنەسوڕاوە

حەوتەم ئەمەیە لە ئەوەلی طوافەکەوە قەسدی طوافی بەیتی بێ بەلام ئەو

طوافە ئەگەر خارجی مناسکی حەج بێ وەکو طوافی وداع (1) یا طوافێ کە نذری

کردبێ لە سەرەوی ئەوە پێویستە لە نیەتەکەیا دیاری بکا بڵێ نیەتم هەیە طوافی نذر

یا طوافی مال ئاوایی ئەکەم فەقەط بو طوافی قدوم و طوافی روکنی حەج یا عومرە هەر

نیەتی طوافی بەیت بەبێ دیاری کردنا کە طوافی روکنی حەجە یا عومرەیە یا قدومە

کافیە وە قەناعەتی پێ ئەکرێ :

هەشتەم لە واجبات ئەوەیە لەو ماوەی طوافا قەسد و نیەتی کری لە عیبادەتە

لانەدا بو شتێکی تر وەکو قەسدی تماشاکردنی مەطاف یا ئەوەی کە هەڵسووڕێ

بە دەوری بەیتیا یا بو مەنظەرەی ئەو بنایانە وە ئەو مەنارانە کە لە دیا هەن

(1) دلیلی دەرچونی ئەم طوافە ئەوەیە کە لە پاشی هەردو تحللە وە پاش تحلل مناسک نابینی مە

سوننەتەکانی طواف

سوننەتەکانی طواف زۆرن یەکەم ئەمەیە بەپێی خۆی بە دەوری کەعبەدا بسوڕێتەوە هەرچەن کە طواف بەسواری دروستە دووهەم سوننەتە ئەگەر بەبێ ئازاردانی خەڵک بۆی بکرێ لەهەمو طوافەکانا دەست بدا لە (حجرالاسود) وە تەویلی لەسەر دانێ وە ماچی بکا ئەگەر زۆر ئەکوت بوی بەس دەستی لێ بدا وە ئەگەر زۆر ئەکوت ئیشارەتی بۆ بکا ئەمە بۆ پیاوە بەلام بۆ ژن ئەم وەزعانە سوننەت نیە الا لەکاتی شەوا بەمەرجی مەطاف خالی بێ لە قەرەبالغ :

سێهەم سوننەتە بۆ پیاو لەنزیکی دیواری کابەوە طواف بکا ئەگەر بۆی رێ کەوێ بەلام بۆ ژن سوننەتە لە دوورەوە بێ مەگەر لەکاتی مەطاف خالی بێ :

چوارەم سوننەتە بۆ پیاو دەست بێنێ بە روکنی یەمانی دا بەلام ماچی نەکا بەس لە پاش ئەوە دەستی لێدا دەستی خۆی ماچ بکا وە باقی روکنەکان ئەماچ کرێنیان وە ئەوە دەسلێدانیانا سوننەت نیە

پێنجەم لە و طوافەدا کە سەعی مابەینی صفا و مەروەی بەدوادا بێت خوای طوافی قدوم بێ لە حەجا یا طوافی روکن بێ لە سێ دەورەی ئەول دا (رمل) سوننەتە بۆ پیاوان ئەویش بریتیە لە پەلەپەلە کردن لە رۆیشتنا وە نزیک بونی بەینی هەنگاوەکان ...

شەشەم لە وسێ دەورەدا کە رەملیان تیدایە سونەتە بو پیاو ڕاضطباع،
کە بریتیە لەوە هەردو سەری فوتەی سەرو بخاتە سەرشانی چەپی وە ناوە
ڕاستەکەی بخاتە ژێر قولی ڕاستی :

حەوتەم: سونەتە کە طوافەکان ما بەینیان نەبێ واتە هەر طوافێکی
تەواوکرد بەشوینی ئەوا دەست بکا بە طوافێ هەتا هەرحەوتیان تەواو
ئەبێ : کەوابێ مکروهە بڕینی طواف بو بەجێ هێنانی نوێژی جنازە :

هەشتەم: پاش تەواو بونی طوافەکان سونەتە دوو رکات نوێژی سونەتی طواف
بکا لە پشتی مەقامی ابراهیمەوە ع نبینا وعلیه السلام لە رکاتی یەکەم دا قل یا ایها الکافرون
وە لە رکاتی دوهەما قل هو الله احد بخوێنێ ئەگەر لە بەر قەرەبالغی لەویا نوێژەکەی نەکرد
بڕوا بو حجری اسماعیل ئەگەر لەویا نەکرا بڕوا بوە کە لە مزگەوتەکانە لە حەرەم دا
ئەگەر تری نەکەوت لە خارجی حەرەم دا بە هەرحال تەرکی نەکا هەتا ئەگەر خوی
بوی نەکرا کری کاری بگری ئەو نوێژەی بو بکا وەکو لە ایضاح دا فەرمویەتی
وە ئەگەر بە سونەتی عام دو طوافت کرد بە دەوری کعبەدا یان یەک طوافت کرد سونەتە
ئەو دو رکاتە نەدیرە لە پشتی مەقامی ابراهیمە و بکەی لە پاش هەموطوافێ لە طوافانەو
وە بو حەلکی خارجی حەرەمی مکە کاتی تری کەوتە بیت سونەتە هەرچەن بوی بکری
طوافی کعبەی شریفە بکا جارێ بێ دو جار بێ یا زیاتر بێ وە ئەمە باشترە لە نوێژکردن

آدابی سەعی لە بەینی صفا و مەروەدا

لە پاش طوافی خانەکەی خودا   سەعیە لە بەینی صفا و مەروەدا

ئەم صفا و مەروە دوو جێن لە عوزرە   هاتوچۆی ناویان لە دینا فەرزە

واجباتی سەعی چوارن بێ خفا   یەکەم ابتدای سەعیە لە صفا

دووەم آخری بە مەروە بێنی   سێهەم حەوت جار بێ لە سەر یقینی

چوارەم بێتە جێ بە شێوەی مەرسوم   لە پاش طوافی روکنا یا قدوم

ئەوەی سەعی کرد پاش طوافی قدوم   اعادەی نا کا پاش روکنی معلوم

نابێ وقوفی عەرەفەی علیا   پاش طوافی روکن لە پێشی سەعیا

ئەمەش بۆ دەرکەوت زۆرکات تەرتیب   باشی لەم جێدا تذکارە و تقریب

سوننەتەکانی سەعی

سوننەتە بە قەدی قامەتی بەشەر   صفا و مەروەدا سەرکەویتە سەر

لە سەر صفا وە سێ دفعە تکبیر   سوننەتە لە سەر کردەوەی بشیر

جا حمد و ثنا و خاتمەی تکبیر   لە پاسای سەعیە ئەی برای خبیر

شوێنی تایبەتی هەیە بۆ ساعی   لەویا توند ئەڕوا پیاوی مراعی

هەروا (اضطباع) لێرا سوننەتە   بەس لە بۆ پیاوان: بۆ ژن بدعەتە

سەعی حەوت جارە لەم سەرتا ئەوسەر   هەر سەری جارێ ببە باخەبەر

بەم هاتوچووە سەعی دێتە جێ   ویردی مأثورت فەرامۆش نەبێ

ئادابی سەعی لە بەینی صەفا و مەروەدا

سوننەتە کە ئینسان طوافی بەیتی تەواو کرد و نوێژی کرد لە پشتی مەقامی ابراهیمەوە علی نبینا وعلیه السلام
بچێ استلامی حجر الأسود بکاتەوە و جا بڕوا بۆ سەعی لە بەینی صەفا و مەروەدا وە واجباتی
سەعی چوارن یەکەم ئەوەڵی سەعیەکە لە بەرزی صەفاوە بێ دووهەم آخری ئەو
سەعیە لە بەرزی مەروەدا بێ سێهەم ژمارەی ئەو هاتوچوە حەوت جار بێ
بەم اعتبارە رۆیشتن لە صەفاوە بۆ مەروە یەک جارە وە هاتنەوە لە مەروەوە
بۆ صەفا بە دوو جار بژمێرێ چوارەم ئەم سەعیە لە پاش طواف القدوم وە یا
لە پاش طوافی رکنەوە بێ وە ئەو حاجیەی کە لە پاش طوافی قدوم سەعی کرد
لە بەینی صەفا و مەروەدا ئەوە لە پاش طوافی (رکنی) اعادەی ئەو سەعیە ناکاتەوە چونکی
لەم شێوەدا سەعیەکەی مکروهە لە بەر ئەوە سەعی لە عباداتی مستقلە نیە وە تابعی طوافە
وە سوننەتەکانی سەعی زۆرن یەکەم سوننەتە سەعیەکەی لەگەڵ دەس نوێژا بێ
وە عەورەتی داپۆشرابێ وە بە خلافی ئەمەوە مکروهە دووهەم سەعیەکەی توند بێ
لە جێگەی توند رۆیشتن دا وە عادەتی بێ لە باقی شوێنەکانا سێهەم سوننەتە کە ئەو
حەوت جارە هاتوچوە ما بەینیان کەم بێ وە یەک لە شوێن یەک بێ بە پەلە کردن
چوارەم ئەگەر بۆی تێ کەوت لە وەختی حەلوەتا بێ پێنجەم ئەوەیە کە رعایەتی ئەو
ذکر و دوعایانە بکا کە واردن وە استغفار زۆر بکا وە بلێت رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم
انک انت الأعز الاكرم اللهم آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار

باسی ئختیاری نەوعی لە نەوعەکان

کە ئاگادار بوی لەو ئادابانە — بە دڵ گوێ بگرە بۆ ئەم بەیانە

تۆ خۆت موختاری لەو سێ نەوعانە — ئیحرام هەرچۆنێ ئەبەستی جوانە

ئەگەر بە تەمتع ئیحرام ئەبەستی — لە مانگەکانی حەج ئەبێ بیبەستی

کە ئیحرامت بەست لە عەرزی میقات — ڕو بکە لە مەکە لە بۆ بەرەکات

نزیک بویتەوە لە عەرزی حەرەم — غوسلی لەش بکە و ببە خاترجەم

گەیشتی بە بەیت دەس کە بە طواف — ڕوکنی عومرەیە بێ شوبهە و خلاف

تو ڕاستت لەوی لە من گوێ بگرە — طوافی قدوم دەس بادا لێرە

ئادابی طواف زۆر عالیم کردی — بە جێیان بینە بە جوانمەردی

پاش طواف بڕۆ بۆ سەعی مابەین — صفا و مەروەی حق ای نوری عەینێن

پاش سەعی بە حلق یا خۆ بە تقصیر — تحلل بکە و خۆت بکە بە میر

تا ئیحرام بە حەج بە حق ئێتە پێش — مەشغولی دین بە بێ فکر و ئەندێش

لە نوێژی سونەت لە دەوری قوربان — لە طوافی بیت بۆ چاری تاوان

یاخود لەو بەینا چەن عومرە بکەی — یەقینی بە جەزای خێر خۆت ئەگەی

یا هەر لە بەینا بە دڵێکی ساف — بۆ ڕەزای خودا بکە اعتکاف

احرام بە حج

جا کاتی حەج هات مەردانە هەستە — وەکو مەکەیی ئیحرام ببەستە

بڕۆ بۆ مینا شەو بنوە لەوێ — لەنا بە قەولی فقیهیەت ئەکەوێ

سبەینێ بڕۆ بۆ ئەمرەی عظیم   نوێژەکان بکە بە جمع التقدیم

حا بڕۆ لە بۆ عەرصەی عەرەفات   بپارێرەوە لە هەوای کائنات

لە ڕۆژ ئاوا بۆ لە سەر عەرەفە   بێرە خوارەوە بۆ موزدەلفە

مەغرب و عشا بە جمع التأخیر   لەوێدا بکە لێ تەفرەو تقصیر

لە موزدەلفە حەوتا بەردی جوان   هەڵبگرە لە بۆ رمی جەمرەکان

لە پاش نیوە شەو پیرانی بێ سلام   داپەڕن لە بۆ (مشعر الحرام)

جوانەکان لە پاش نوێژی بەیانی   بڕۆن بە شێوەی شەرمی لسانی

پاش هەتا وکەوتن زۆر مرتبە   بڕۆن بۆ رمی جمرەی عقبە

پاش رمی جمرە زوو بکە لە منحر   جێ سەربڕینە لە مینای انور

فدیەی تمتع سەربڕە باشە   ئەم جار بە پاکی سەرت بتاشە

بە کەم تحلل بەدوو لە مانە   بۆتۆ حاصل بۆ بێزانی جوانە

بە غێری جماع هەرچیت لەتەوێ   لە حەرامەکان بوت حەلال ئەوێ

ئەوەیش بە طواف بۆتۆ حەلالە   هەر دو تحلل لەوێ کەمالە

دەی بڕۆ بۆ بەیت بۆ رکنی طواف   پاش طواف سعی صفا و مەروەی ڕاس [?]

جا پاش نیوەڕۆ بێیەوە منا   سێ شەو لەوێ بە بەشادی وەهەنا [?]

سێ ڕۆژەی تشریق هەر ڕۆژێ چوار   رەمی جمرات بکە بە قەرار

شێوەی قران وایە کە ژێ

ئەگەر بە (قران) ئیحرامە کەت ببێت   حەج و عومرەی جوت کردت بە مە بەست

کە چویتە (مەکە) طوافُ القدوم   جێ بە جێ بکە بە یاسای مەعلوم

طوافُ القدوم لێرا مەعروفە   مادام طوافت پێش لە وقوفە

ئەوەی لە بۆ حەج پێویستە بکەی   بۆ حەج و عومرە لۆت رەوا ئەدەی

فیدیەت لەسەرە وێنەی تمتع   لەبەر ئاسانی کردەدەت فاسمع

ئەگەر ئیرادەت مەقصودە بە دل   افراد روناکەو دورە لە موشکل

پاشی ئیحرام بەستن بە رێکی صاف   رو لە مەکە بێ بە عەزمی طواف

افضل وەهایە بە شێوەی معروف   بروێتە مەکە پێش وەزعی وقوف

لە پێش مەکە دا چونە عەرەفات   بو گەلێ سونەت ئەبێ بە آفات

کە چوی بۆ (مەکە) لە (ذی طوی) دا   خوت لێشو تا داوان بدە بە آدا

کە بەیتت بینی بە صفای سینە   نوری رەحمەتی خودا ببینە

بپارێرەوە لە خودای منان   بو تشریفی بیت بو عەفوی تاوان

ئەم جار لە دەرگای بنی شیبەوە   بەبێ شەرمی ئەدەب بەرد بە بێتەوە

وزرا طوافی قدوم بینە جێ   تحیەی مسجد لە دیا وا ئەبێ

گەر بیمی فەوتی نوێژی فەرزت بو   یا نوێژی فەرزی جماعەت هەبو

لەو کاتە لە پێش طوافی قدوم   نوێژە کەت بکە بە شێوەی مەرسوم

جاپاشی ئەویشە کەرت طوافی قدوم   سونەتە بیکە بەشێوەی مەرسوم

بەلامی طوافی قدوم بۆژنان   هەل بگرن بۆشەو چاترە بۆیان

جا ئەگەر وێستت پاشی ئەم طوافە   سەعی رەوایە و دوورە لەخلافە

هەرچەند مایەوە بەمیوانی بەیت   ببە بەمشکات بۆمصباحی رەبیت

چرای رەبیتکی صافو پرتەو دار   زەیتی حضور و حیا و ئعتبار

ساعاتی حضور لەو بارەگادا   هەیەتی بەسەرزینی دنیادا

بارانی انوار بەتاو دیتە خوار   دائەگری هەموو پاکو تاوان بار

بەآرام ئەرژی بەسەر دلانا   بەوێنەی شەونم بەسەرگولانا

ئەشۆرێتەوە خەتای خەتابار   بەوێنەی باران لەبۆتوزی دار

عالەم لەلولی بەرگو پۆشاکا   ئەسورێنەوە بەبەیتی پاکا

ئەگەرێن بەجۆش بەدەوری مالا   رەنگو داماوان لەسیاسالا

بەتاوی دەرون ئەپاڕێنەوە   بەچەندین زمان ئەلالێنەوە

کەعبەیش رەمزێکی خودای ئاناییە   کانی انوارو جێی تەجەلایە

لە عەرزدا تا بەرز کۆلەکەی نورە   دوسەری کەعبەو بیت المعمورە

کەعبە معمورە بە ئەهلی حضور   بیت المعوریش بەفریشتەی نور

وێنەی مەرکەزی گورەی عالەمە   دائیرەیش کەللەی بنی آدەمە

وینەی کارەبا دڵ ڕا ئەکێشی   ئەڵێی بە دەرمان بۆ هەموو ئێشی

ئادەم لەو شوێنیا قەت بێ بەشی نابێ   کێ بە سورمەی ڕەش چاوی ڕەش نابێ

باوەڕم وایە لاوێ ئەجوشێ   وەک دەریای ڕەحمەت سەرژدا ئەپوشی

جا مادام پایەی کەعبە وەهایە   عەرشە جیلوەگای عەفوی خوذایە

دڵ لەو مەقامە با ئاگادار بێ   بۆ فەیضی ڕەحمەت بە ئینتظار بێ

ئەگا تەجەلای فەیضی خودائی   لە ئاسمان دەرچێ بەبێ ئاگائی

ئەم دنیا وینەی کوگاڵی کایە   خێرێکی تیابێ دانەی صەفایە

فرصەتە ئەمساڵ بۆ ماوەی خەرمان   خەرمان هەڵ بگرن آمان صەد آمان

عومر باغێکە بە سوود و ثەمەر   ثەمەر بە مەوسم لێوە ئێتە دەر

مەوسم حەصادە آخ بۆ هوشیاری   بە زایە نەدا فرصەت بۆ کاری

فرصەت ڕا بگرن سعادەت ئەگرن   بۆ دین و دنیا بارە وەرئەگرن

بەشی دنیاکەت بەبێ آلوزی   لەوەیە بژیت لەگەڵ پیروزی

بەشی دینەکەت لەوەیە ستبەی   بە باری ڕەضای ذاتی حق بگەی

لە ئێمە سەعیە و تەوفیق لە خودا   بیرێژی فەیضی بە کورەی دڵدا

بە پایەی ئەوەی کابەی آوا کرد   صەرفی نظری لە ماسیوا کرد

ڕەهبەری عالەم ئەنوری آدەم   محمد (صلی الله علیه وسلم) لە بۆ ڕەهبەران خاتەم

خولاصەی ئەو سێ شێوە بە بڵاوی

ئەگەر بە تمتع ئیحرام ببەستی واجبە لە میقاتا نیەتی عومرە بێنی بە تەنیا وە مەشغولی لبیک کردن بێ تا ئەگاتە نزیکی حەرەمی مەکە لەویا غوسل بکا جا داخلی مزگەوت ببێ وە لە پێش هەموشتێک حەوت جار طوافی کعبة اللە بکا بەو یاسا کە باسمان کرد لە پاشی طواف بڕوا دو رکات نوێژی سونەتی طواف بکا لە پشتی مقامی حەزرەتی ابراهیم وە علیە السلام ئەوسا بڕوا بۆ استلامی حجر الاسود جا بڕوا بۆ صفا و مەروە حەوت جار بەو مابەینا هاتوچۆ بکا جا خۆی ڕزگار بکا بە سەرتاشین یا مو هەڵپاچین وە ئەمەکەدا بمێنێتە وە تا کاتی حەج جا لەگەڵ خەڵکی مەکەدا ئیحرام ببەستی بە حەج وە آدابی حەج تەواو بکا وەکو باسی ئەکەین .

وە ئەگەر بە شێوەی قران ئیحرام ئەبەستی ئەوە لە میقاتا بە نیەتی حەج و عومرە پێکەوە ئیحرام ببەستی کاتی گەیشتە نزیکی حەرەم غوسل بکا وە کاتی داخلی ساحەی کعبە بو طوافی قدوم بکا بە یاسای پێشو وە بە ئیحرامەوە بمێنێتە وە هەتا حەجیش تەواو ئەکا وە خاوەنی تمتع وە قران هەردو فیدیە یان لە سەر واجب ئەبێ وەکو باسی ئەکەین ان شاء اللە تعالی

وە ئەگەر بە شێوەی افراد ئیحرام ئەبەستی لە میقاتا بە نیەتی حەج بە تەنیا ئیحرام ببەستی وە مەشغولی لبیک کردن بێ تا نزیکی حەرەم ئەبێتە وە لەویا غوسل بکا و بڕواتە ساحەی کەعبە وە طواف القدوم بەجێ بێنێ وە بە احرامەوە دەوام بکا هەتا حەجەکەی تەواو ئەکا بە ڕاوەستانی عەرەفات وە باقی آدابەوە وەکو بەیانی ئەکەین وە لە پاش حەج عومرەکەی بکا وەکو باسی دێت

باسی چونە دەرەوە بۆ عەرەفات وە باقی واجبات

لە پاش نیوەڕوی حەوتی ذی الحجە — ئیمام خوتبەئێ ئەدا خوش لە حجە
ئەلێ سبەینێ ئەڕوین بۆ مِنا — وەهایە و وایە فەرمانی خودا
جا سبەی ئیمام ئەڕوا لەگەلیان — بۆ خاکی مِنا بۆ هێزی دلیان
شەو لەوێ ئەبن کە سبەینێ هات — لەوێ دەرئەچن ڕو بە عەرەفات
ئەگەر شەو نەبوی لە عەرزی مِنا — فیدیەی تیا نیە لە پاسای (دینا)
گەیشتنە (نەمرە) هەمو دائیشن — پشوی آسایش بە دل ڕائەکیشن
لە پاش زەوال دا ئیمامی سلیم — لە ناو مزگەوتی خلیل ابراهیم
دو خوتبە ئەدا بۆ حجاج یە عام — نصیح و تبلیغ سەراسەر احکام
پاش خوتبەی یەکەم بانگ دەر بانگ (ئەدا) — لەگەل دوهەما بانگ ئەدا و ئەکا
ئیمام دو نوێژی عصر و نیوەڕو — بە جمع و بە قصر ئەکا لەسەر خو
بە مسافران ئەکا ئەهلی مکە — اتمام بو ئەوان فەرزی بێ شکە
جا ئەڕون لە بۆ عەرصەی عەرەفات — لەوێ ئەبن هەتا ڕوژ غروب ئەکات
حمد و تسبیح و تهلیل و دعا — لبیک ئەکەن بو رضای خودا
مشهورە وقوف لە جمعەی انور — حجت بو ئەکا بە حجی اکبر
خێری زورترە لە حەفتا جاران — حجەکانی تر بو طاعەتکاران
واجب حضورە لە عەرەفاتا ... هەرچی لا رابوری بەشەو لێستاتا

بەلی واجباکە نەزرنە سبیەر   لەبەر تواضع بوچونای اکبر

کاتی راوەستان لەعەرەفاتە   بەو شیوە شرعا لە واجباتە

لە پاشی زەوالی روژی عەرەفە   تا فەجری روژی جەژنی شرفە

لە پاشی غروبیش تازەردە ئەروا   سوننەتە حاجی بچینی لە دیا

ئەگەر پیشی غروب لەوی دەرچی   ئەبیش گەڕێتەوە تا روژ ئاوابی

فیدیەی پیویستە وقوف بەم تەرزە   لای زور سوننەتە لاکیش فەرزە

چونکی دانەیەک لەبو روژ وشەو   پیویستە لەویا لەی چاوەنی بریتەو

جا ئەگەر فەرزە فیدیەکەی فەرزە   ئەگەر سوننەتە ئەویش بەو تەرزە

ئەی ئینسانی هوشیار لەو شەویدا کاتا   بیتو بروانی بەعەرەفاتا

دیمەنی حەشرە دیتە بەرچاوی   دیتە کول بەحق دڵو هەناوی

مەوج ئەداتەوە ئەو ساراو دەشتە   هەرکەس بەجوری زوی لەبەهەشتە

بازی بە لبیک لبیک کاری   بەبازی بەدوعاو نزاو زگاری

بازی بەجوشی دەروونی بوریان   بازی خروشی دیدەی پڕ گریان

بازی کەس مەستی تجلی نوورە   کەزاتو ئەروا ئەلی مخمورە

بازی سەرسامە بێ دەنگو صدا   . بازی بانگ ئەکا ئەلی یا خودا

گەر راستت ئەوی دیمەنی وایە   لایقی جیلوەی نووری خودایە

دابەزین بۆ موزدەلفە

پاش ڕۆژاوابون لەسەر عەرەفە — دائەبەزنە خوار بۆ موزدەلفە
مەغریب و عیشا بە جمع التأخیر — لەگەڵ قصرە دا بکە بێ تقصیر
قصر هەر تەنیا لە بۆ عیشا یە — بۆ مسافری دورە ما وایە
لە موزدەلفە لە پاش نیوە شەو — ئەزە وایە حاجی بکەوێتە ڕەو
لە پێش نیوە شەو گەر یەکێ دەرچێ — ئەگەر نەیەتەوە فیدیەی لێ ئەچێ
بە قەولی سوننەت بە قەولی فەرزە — ئەو مانەوەیە لەو خاکی عەزیزە
(عەقەبەی تێ)
حەوت بەردی پاک لەوێ هەڵ بگرێ — ڕەجمی شەیتانی پیسی پێ بکرێ
لە پاش نیوە شەو ئەوەی ضعیفە — دەرچێ بۆ مشعر لە موزدەلفە
ئەلام وانەن حەیز لەوێ بمێنێ — تا نوێژی صوبحی بەجێ ئەهێنێ
جا بە تاریکی دنیاوە بە عام — بڕۆن تا نوختەی مشعر الحرام
لەویا ڕا وەستن زۆر مرتبە — جا بڕۆن ئەبۆ جمرەی عقبە
لە پاش دەرچونی هەتاوی لێ گەڕێ — کوگای عقبە بدەنە بەرد
پاش ڕەجمی بکەن بە حەوت بەردی پاک — لەگەڵ تکبیری بۆ یەزدانی پاک
لەگەڵ هەر بەردی تکبیری خوا — بکەن لە باتی لبیک لەویا
ئەمجار ئەو کەسەی حەیوان سەرئەبڕێ — لە قصابخانەی منا دای بگرێ
هەرچەن جائزە بە شێوەی تحقیق — هەتا آخری ایام التشریق

ئەم جار سەرتاشین یا هەلپاچینە   ئەو بو پیاو ئەم ژن حەیلی شیرینە

ئەگەر بی مو بو هەر روا سوننەتە   مووسی پیا بینی خیر و رەحمەتە

لە پاش ئەمانە طوافی فەرزە   جا سەعی صفا و مروە بەو تەرزە

بە دو لە رەمی و لە حەلقو طواف   یەکەم تحللی ئەبی بی خلاف

زەوایە غەیری نکاحو جماع   مقدماتیش بەشیوەی اجماع

بوت حەلال ئەبی بەرگت لەبەرکەی   نینوکت بکەی موی لەشت لابەی

بە سی هەمینیشی دوەم تحلل   دیتەجی و ممنوع حەلالە بالکل

مەبەس ممنوعی بە هوی ئیحرام بی   نەک ممنوعاتی یاسای ئیسلام بی

ترتیبی رەمی و ذبحو سەرتاشین   لەگەل طوافا سوننەتە بو دین

یەکەمین رەمیە سەربرین دووەم   حلق یا تقصیر کردەوەی سیهەم

بەروو روابیشیان هەر روا رەوایە   بەلام ترتیبە احسانی تیایە

کاتی ئەوانە غەیری سەربرین   دی بە نیوەی شەو لە جەژنی شیرینا

ئەمینی کاتی رەمی عەقەبە   تا حونداوای جەژن لی قرەوقەبە

وەختی فضیلەی دەرچوونی هەتاو   تا رەوالی روژ بوت ئێتە بەرچاو

کاتی اختیار تا روژ آوایە   لە روژی جەژنا هەتا هەتایە

حەلقو تقصیرو طواف بەکەمال   دروستە بکرین تا آخر یەک سال

بەم شەرتە حاجی لە ئیحرامە دا   بمێنێتەوە لەو نیظامە دا

لە مەیشی دەستی نادا بە یاسای عادەت   کە وابێ ڕێگەی لقای سعادەت

هەروەها چاکە لە ڕۆژی جەژنا   ڕەمی و ذەبح و حەلق بکا لە منا

لە عەینی ڕۆژا بڕوا بۆ طواف   جا سەعی بەینی صفا و مەروەی ساف

بۆلی مکروهە تأخیریان بکەی   لە ڕۆژی جەژنا ئەوانە نەکەی

مەگەر بۆ معذور بە وێنەی محصر   یا بۆ حائض و نفسانی ڕوسور

لە بۆ ئەمانە ڕەوایە تأخیر   وەهایە شەرعی حەزرەتی بشیر

چون باسی حەجە باشە بیزانن   زانای خێرە هەتا ئەتوانن

(جمع عرفی مزدلفەیە خلاف زانا لەم باسانیە ص)

عمومی زەمینای وادی محسر   هەم مزدلفە حەرەمن یەکسەر

قزح تەپۆلکەی مشعر الحرام   لە مزدلفەش بیزانە تەمام

جمرەی عەقبە لە مینا نیە   لە لای کۆمەڵەی زانای دینیە

وادی محسر نە لە میناییە   نە مزدلفە زانا ئاگایە

بەلکو حەمەری ئاوی بارانە   هەرچەن حەرەمە باشی بزانە

جا پاش ئەوانە بڕۆ بۆ طواف   طوافی ڕوکنی حەجە بێ خلاف

جا سەعی مابەین بۆ صفا و مەروە   ئەگەر نەت کردبو لە پێشی ئەم دەورە

جا بڕۆرەوە زەمینا بێ صدا   نوێژی نیوەڕۆ بکە بۆ خودا

باسی دەرچوون لە مەکە بۆ عەرەفات

پاش ئەوە لە طوافی قدوم وە لە سەعی بەینی صفا و مەروە بوونەوە سوننەتە
روژی هەشتەمی مانگی قوربان ئیمامی کۆمەڵ لە پاش نیوەڕۆی روژی یەکە خوتبە
بدا بۆ حاجیەکان وە باسای دەرچوون لە مەکە وچوون بۆ عەرەفەیان نیشان بدا
جا سبەینی روژی هەشتە پاش نوێژی روبکەن لە خاکی (منا) وە کاتێ گەیشتنە منا
دابەزن وە نوێژی نیوەڕۆ وعصر ومغرب وعشای تیدا بەجێ بینن وە شەو
سوننەتە لەوێ بمیننەوە وە مشغولی لبیک کردن وە ذکر ودعا بن وە نوێژی
صوبحیشی لەوێ بکەن ئەمانە هەموو سوننەتن وە لە واجباتی نین ئەگەر شەو
لە منا نەمانەوە ئازادن بەلام سوننەتەکانیان فەوتاوە وە ئەجریان ناقص
جا لە روژی نوی مانگدا کاتی هەتاو دەرهات لە شوێنی خویان دەرچن بۆ
عەرەفات وە لە رێگەدا لبیک لبیک وە ذکرودعا زۆر بکەن وە سوننەتە
لە رێگەی (ضب)ەوە کە کێویکە لە نزیکانا وە مزگەوتی (خیف) وا لە خوارییە
بڕۆن بۆ عەرەفات بو لەوەوە لەوسەرەوە لە رێگەی (مازمین)ەوە دابەزن
بۆ (مزدلفە) جا کاتێ گەیشتن بە (نمرە) دابەزن لەو شوێنا حەزرەت صلی الله علیه وسلم
تیایا دابەزیوە ئەوەی نزیکی بەردیکە لە بنی کێویک دا کە کەوتوە تە لای راستی
کەسێ بڕوا بۆ عەرەفات وە لە ژێری لەو کیوا ئەشکەوتی هەیە مشهورە حەزرەت صلی الله علیه وسلم
لەویا ماوەتەوە هەتا ری کەوتوە بو عەرەفات . جا لە نمرەدا دانیشن

تا پاش زەوال جا سوننەتە غوسل بکەن بۆ وقوفی عەرەفات وە حاجیەکە لەگەڵ
ئیمامدا بڕۆن بۆ مزگەوتی نەمرە کە مەشهورە بە مزگەوتی (ابراهیم) وە ئیمام لە پێش
نوێژا خطبەی بخوێنێ وە ئادابی ئەو ڕۆژەشە وەیان بۆ باس بکا کاتێ ئەو خطبەیە
تەواو کرد دابنیشێ بە قەدی سورەتی اخلاص جا هەستێ بۆ خطبەی دووەم وە
مؤذن دەست بکا بە بانگ تا ئەو بانگ ئەبێتە وە خطیبیش خطبەی دووەم
تەواو بکا وە دابەزێ نوێژی نیوەڕۆ وە عەصر بە جمع التقدیم (وە قصر) بکا پێیان بە
یەک بانگ وە دوو قامەت وە ئەگەر ئەهلی مەککەش اقتدایان کرد بە ئیمام
پاش سلام دانەوە لە نوێژە کورتەکەی خۆی بڵێ هەر کەس مسافر نیە هەستێ
نوێژەکەی تەواو بکا بۆخۆی وە پاش ئەم نوێژانە وڵاتیان ماتل نەبێ وە بڕۆن
بۆ عەرەفات وە ئەگەر ئەو ڕۆژە جمعە بو ئەوان نوێژی جمعە ناکەن چونکی
شرطی صحەتی جمعە نایەتە جێ : کاتێ داخلی عەرەفات بوون لە هەر شوێنی کا ڕاوەستن
دروستە بەلام جوانترە لەو شوێنە بێ کە حەزرەت صلی الله علیه وسلم تیایا ڕاوەستاوە
کە شوێنی چەند بەردێکی گەورەی ڕاخراون لە خوارێ (جبل الرحمة) وە .
وە سوننەتە بۆ پیاو ڕاوەستان وە بۆ ژنان دانیشتن وە لە عەرەفاتا سوننەتە
مەشغولی لبیک لبیک کردن وە قورئان خوێندن وە لا اله الا الله کردن وە
دوعای خێر بکا بۆ خۆی و دایک و باوکی و خزمانی و باقی موسلمانان وە صلوات بدا لە حەزرەت صلی الله علیه وسلم

بزانن واجباتی عەرەفات دووشتە یەکەم لەوێ ڕاوەستانە لەپاش زەوالی
ڕۆژی نۆهەمەوە بێ تا طلوعی فەجری ڕۆژی جەژن وە هەرکەسێ کاتێ لەوێدا
لەعەرەفاتا بێ کافیە وە حەجەکەی تەواوە ئەگەرنا حەجەکەی لەو سالا فەوتاوە
دووهەم ئەوەیە بەزووی ڕاوەستا و ئەهلی صحەتی عیبادەت بێ یانێ سەرخۆش
وە بێهۆش و دیوانە نەبێ :

وە سوننەتەکانی عەرەفات زۆرن یەکەم خۆشۆردن لە نەمرەدا دووهەم گوێ
خوتبەی ئیمام سێهەم جمع التقدیم بۆ نوێژی نیوەڕۆ و عەصر چوارەم پەلەکردن
بۆ داخل بوونی عەرەفات پاش نوێژەکان پێنجەم لەپاش ئەو نوێژانە بڕواتە
خاکی عەرەفات شەشەم سەعی بکا بوئەوە لەو شوێنی حەزرەتا ڕاوەستێ ئەگەر زەحمەت
نەبێ هەرچەندێ دەقیقەیێ حەوتەم بەپیادە لەوێ بمێنێ وە نەک بەسواری هەشتەم
ڕاوەستان بۆ پیاو وە دانیشتن بۆ ژنان نۆهەم ڕوو بە قیبلە بێ لە ڕاوەستان وە
ڕاوەستانا دەهەم ئەوەیە ڕۆژوو نەگرێ لەوێ ڕۆژا یازدەهەم ئاگای لە دڵی خۆی
بێ وە بیرهوەری ڕەحمەتی خودابێ دوازدەهەم زۆر دوعا و تەهلیلە وە قورئان
خوێندن بکا لە دوعا مأثورەکانە اللهم آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة
وقنا عذاب النار سیازدەهەم بڕواتە بەرسیبەر هەتا بتوانێ چواردەهەم ڕۆژ
بداتە دەم شەو یانێ لەپێش خۆرئاوا دەرنەچێ هەتا ڕۆژی لێ ئاوا ئەبێ ئەگەر
لەپێش غروبا دەرچوو وە پاش غروب نەهاتەوە بۆ عەرەفات سوننەتە حەیوانێ سەربڕێ

چواردەهەم خێروصدقە کردنە لەو ڕۆژدا یانزەهەم خۆپاراستنە لە ڕەفتار و وکاری بێ سود وە بەتایبەتی جدال لەگەڵ ڕەفیقانا :

باسی دەرچون لەعەرەفات

سونەتە بوسەرقافلەی حاجیان کاتی ڕوژئاوابو بەراستی لەعەرەفات دابەزێ لەگەل حاجیەکانا وە نوێژی مەغرب دوابخەن بەتەئخیری ئەوەکەلەگەل عشادا لەموزدلفەدا بەجمع التأخیر بیکەن وە خەلکە ئاگاداربکا لەم قەرەبالغیە بەستە وە بەرێگەی تەنگەبەرە (مأزمین) دابرون بوموزدەلیفە کە ئاخرحدی حەرەمە لەوجانبەوە وە سونەتە کەئیمام وەباقی خەلکە بەئارامی وەئەدەب دابەزنە خوارەوە وە بەرێگەدا زور لبیک لبیک بکەن وە ذکرودوعا بخوێنن . وە کاتی گەیشتن بەموزدەلفە نوێژی مغربوعشا بەجمع التأخیر وە بەقصر بکەن وەکولەپێشەوەدا باسمان کرد وە ئەگەر حاجیەکان ئەم نوێژانەیان بەغەیری جمع یا هەرکەسی بوخوی نوێژ بکا ئەوە دروستە بەلام بەخێری ئەم سونەتە ناگەن . وە سونەتە غوسل بکەن لەموزدەلیفەدا وە شەو لەوێ بمێننەوە وە ئەگەر مقداری لەپاش نیوەشەو لەویابن یاخود لەپێش نیوەشەوا دەرچن وە لەپاش نیوەشەوا بێنەوە بومزدلفە ئەم سونەتە جێبەجێ ئەبێ ئەگەر هەر نەچون بومزدلفە یاخود لەپاش نیوەشەو ئەبون لەوێدا ئەوە فیدیەیان لەسەرە وە ڕاستتر ئەوەیە ئەو مانەوەیە واجبە وە لەکاتی تەرکیا فیدیەکەیشی واجبە

وە سوننەتە شەو لە موزدەلیفە دا هەر کەسێ حەوت بەردی وەکو نۆکێ لە موزدەلیفە
هەڵ بگرێ بۆ ڕەجمی شەیتانی عەقەبە لە سبەینێ دا وە بەردی ڕەجمی هەرسێ کۆگاکان
لە ایام التشریقیا لە خاکی (منا) دا هەڵ بگرن وە بازێ ئەڵێن هەمویان کە
ئەکاتە حەفتا بەرد لە موزدەلیفە هەڵ بگرن :

وە سوننەتە پیر و لاواز و بێ هێز لە نیوە شەو بە دواوە دابەزن بۆ مشعر الحرام
وە جوان و خاوەن هێزەکان هەر لە جێگەی خۆیانا مەشغولی ذکر و طاعەت بن هەتا
بەیانی کاتی طلوعی فەجری دا نوێژی سبەینێ بکەن وە بڕۆن بۆ لای [illegible]
حاجیەکان وە کاتێ گەیشتن بە مشعر الحرام کە تەپۆڵکەیێکی بچوکە وە ناوی
(قوزەحە) ئەگەر ئاسان بوو سەرکەون بە سەریا ئەگەرنا لە نزیکیا ڕاوەستن
ڕوو بە قیبلە دوعا و حمد و تکبیر و تهلیلە و لبیک لبیک بکەن تا پێش هەتاو کەوتن
هەبوو دەرچن لە مشعر الحرام وە موزدەلیفە بەجێ بێڵن وە تێپەڕ بکەن لە (مِنا) بە ئارامی
وە لبیک لبیک بکەن تا ئەگەن بە (وادی محسّر) جا تووندتر ڕۆن بە ڕێگەدا
هەتا ئەو وادییە ئەبڕن وە ئەگەن بە (عەقەبە) کە کۆگا بەردەکەی تیایە
جا پاش ئەوە کە ڕۆژ بە قەدی ڕمێ بەرز ئەبێتەوە یەکێ حەوت بەردییەکە یەکە
وە بیدەن بەو کۆگایە ئیتر لبیک لبیک بگۆڕن بە الله اکبر وە لەگەڵ
هەر بەردێ لەو حەوت بەردانە کە فڕێی ئەدەن بڵێن الله اکبر ..

بزانن لەم رەمیا چەن باسێ هەیە یەکەم واجبە ئەوەی فڕێ ئەدرێ بەرد بێ خواه
بەردی عادەتی یا مەرمەڕ یا یاقوت لە نەوعی بەرد دووهەم واجبە بەردەکان
بەصورەت جار جار فڕێ بدرێن ئەگەر دوو بەرد بە جارێک فڕێ بدرێن ئەوە بە
یەک رەمی حسێبە سێهەم واجبە بە وەزعێ بێ کە لە عورفا بە فڕێدان لێ
ئەنا ئەگەر ئەو بەردانە دابنێ لە ناو کوگاکەدا ئەوە دروست نیە چوارەم
واجبە قصدی ئەو کوگا تایبەتی بکرێ ئەگەر بە بەردێ بۆ شوێنی تر فڕێ دا وە
کەوتە ئەو شوێنە دروست نیە پێنجەم واجبە ئەو بەردە بکەوێتە ناو ئەو
ئەو کوگایە ئیتر بمێنێتەوە لەویا یا خود دەرپەڕێ فڕێ ناکا ئەمانە واجباتن
وە چەن شتێکیش لێدا سونەتە یەکەم کاتێ حاجی گەیشتە مینا لە پێش هەموو کارێ
رەجمی ئەو جمرە بکا دووهەم سونەتە ئەو رەمیە لە پاش دەرچون وە بەرزبونەوەی
ڕۆژ بێ بە قەدەر رمحێ سێهەم سونەتە لە خوارەوە راوەستێ وە ها کە شاری مەکە
بکەوێتە لای چەپیەوە وە مینا بکەوێتە لای راستیەوە وە روی لە عەقەبە بێ
بۆ پیادە
چوارەم سونەتە ئەوە ئەو دەستی بەرز کاتەوە کە بن بالی دەرکەوێ بەلام بۆ ژنان
ئەمە سونەت نیە پێنجەم سونەتە لە کاتێ دەوەل بەردا ئیتر تەرکی لبیک بکا وە بڵێ
الله اکبر لە باتی لبیک چونکە لبیک شعاری ئیحرامە وە رەمی شعاری ئازادیە
لە ئیحرام شەشەم سونەتە بە سواری ئەو رەمیە بکا حەوتەم سونەتە ئەو بەردە بە قەدی

بەردی پە لە پێنکە بێ نە زیاتر بێ وە نە کەمتر بەلام مکروهە بەشێوەی پە لە پێنکە بێ
بەلکو سوننەتە بەشێوەی فڕێدانی عادەتی بێ . وە هەرکەسی خۆی نەی توانی
رەمی بکا لەبەر نەخۆشی وەکو نەخۆشی وە خۆ نەگرتن لە ناوخەلکدا واجبە
لەسەری نائبی بگرێ وە واجبە ئەو نائبە (ئەگەر حاجی بوبێ) لە پێشدا رەمی بۆ خۆی بکا جا پاشان
ئەوە رەمی بۆ کابرا بکا : وە ئەگەر حاجی نەبوبێ هەر بۆ کابرا رەمی ئەکا
جا کاتی لە رەمی رزگاربو بڕوا لە شوێنێک دا دابەزێ لە مینادا وە لە هەرشوێنێکدا
دابەزێ دروستە بەلام سوننەتە لەو شوێنانەی کە حەزرەت ﷺ تیایا دابەزیوە وە
مەنزلی حەزرەت لە بەینی کوگای یەکەم و کوگای ناوەراستە لە لای لەو مزگەوتاکەوا
لەو شوێنە دایە وە بازێ فەرمویەتی مەنزلی حەزرەت لە لای چەپی جێگەی نوێژی ئیمامە
لەو مزگەوتا : جا کاتی گەیشتە ئەو شوێنە حەیوانی خۆی فیدیە یە یا هەدیە سەری ببڕێ
وە سوننەتە ئینسان خۆی حەیوانی خۆی سەربیڕێ وە ئەگەر بۆی نەکرا وەکیل بگرێ وە خۆیشی
حاضر بێ بەلایەوە وە سوننەتە رووی ئەو حەیوانە بکاتە قیبلە وە ناوی خودا بێنا
وە صلاوات بدا لە حضرەت ﷺ بەم عبارەتە بسم الله والله اکبر وصلی الله
علی رسوله محمد وعلی آله وصحبه اللهم منک والیک فَتَقَبَّل منّي أو تقبّل
من فلانٍ صاحِبها وە کاتی سەربڕینی ئەم حەیوانانە ئەوەیە بەقەی نوێژی
جەژن وە دوو خطبەی میانە لە پاش طلوعی روژ لە روژی جەژنا رابوری وە
باشتر ئەوەیە لە پاش رەمی جمرەی عقبە وە لە پێش سەرتاشینی خوابێ :

بەلام کاتی دروستی بونە و حەیوان سەربرینە ئەمینێتە وە هەتا روژاوای آخرروژی ایام التشریق : وە لەشەوەکانیشا دروستە بەلام مکروهە :

جا کاتی لەسەربرینی حەیوان رزگاربو لە مجارە سەری بتاشێ یا مووەکانی هەڵپاچێ بەلام بو پیاو تاشینی خێری زورترە وە بوژن کورتەوەکردنێ وەلای کەمی ئەندازە بو تاشین یا هەڵپاچینی سێ موە وەلای زوری هەموو مووی سەرە وە فەرمودەی بەحضرتی ئیمامی شافعی رضی الله ئەوەیە کە ئەم سەرتاشین یا هەڵپاچینە رۆکنیکە لە ئەرکانی حەج یا عومرە وە بەبێ ئەوانە حەجکەری یا عومرەکەری تەواو نابێ وە فیدیە جبری ناکاتەوە : وەهەتا بنالەسەرئەم فەرمودە ئەگەر کابرا سەرتاشی دەست کەوت ئەوە باشە وە ئەگەر خوی سەری خوی بتاشێ یا هەڵی پاچێ دروستە وە عەیبی نیە وەکو لە عبارەتی ایضاح وە غیری ایضاح بە آشکرا دەرئەکەوێ ،

جا پاش سەرتاشین ئیتر کاتی گەرانەوەیە بو مەکەی مکرمە زادها الله شرفا بو طوافی کعبەی شریفە کە روکنە لە حەجا :

وە دەرکەوت ئەوکردەوانە کە مشروعن لە روژی جەژنا چوارن یەکەم رەمی جمرەی عقبە دووەم بسەربرینی حەیوانی هەدی سێیەم سەرتاشین یا هەڵپاچین چوارەم رولیشتنە بو مەکەی مکرمە بو طواف ئەمانە بەم ریزە کە وتمان سونەتە ئەگەر حاجی مخالفەی کرد وە بارێکی پێشی بارێ خست ئەوە دروستە بەلام فضیلەتی فەوت کارەی فەوتاوە :

بزانن وه حتى طوافى روكن دائى به هاتنى نيوه شه‌و له‌شه‌وى جه‌ژنا به‌لام وتيان
سونه‌ته له‌سه‌ر ئه‌و دريژه بى كه ئوسيان ئه‌بنا ، عليه له‌پاش سه‌رتاشين كاتى
تحللى يه‌كه‌م ئيته‌جى وه ئه‌توانى غه‌يرى جماع وه نكاح وه مقدماته‌كانى هه‌موو
به‌جى بينى وه به‌رگى خوى بپوشى وه به‌طوافى روكن تحللى دووه‌م ئيته‌جى وه هه‌موو ئه‌ودانه‌ى
بوحه‌لال ئه‌بى :

ج كاتى حاجى له‌سه‌رتاشين بووه‌وه ئه‌گه‌ريته‌وه بو مكه‌ى مكرمه وه طوافى روكن
جى به‌جى ئه‌كا به‌و دياسه‌ كه به‌يانمان كرد ج پاش طواف بروات بو سه‌عى
له‌به‌ينى صفا و مه‌روه دا ئه‌گه‌ر له‌پاش طوافى قدوم سه‌عى نه‌كردبو ئه‌گه‌رناته‌كرارى
سه‌عى مكروهه وه پاش ئه‌م ئه‌عماله بگه‌ريته‌وه بو ارمنا ، وه ئوشيرى نيوه‌رو
له‌منا دا بكا :

ئه‌گه‌ر يارو پاش تحللى يه‌كه‌م نه‌هاته‌وه بو طوافى روكن وه ريگه‌ى ولاتى خوى
گرته به‌ر به‌جا هيلوه به‌نه‌زانى وه يا له‌بيرى چوبوه وه كه له‌وطوافى روكنه فه‌رزه
له‌سه‌رى ئه‌وه ابن حجر له‌حاشيه‌ى ايضاحا ئه‌فه‌رمويت مادام كابرا طوافى قدومى كردبى
بوى حسيب ئه‌كرى له‌باتى طوافى روكن وه حه‌جه‌كه‌ى ته‌واوه وهيچى له‌سه‌ر نيه هه‌روه‌ها
ژنى كه طوافى قدومى كردبى وه له‌كاتى طوافى روكن را توشى حه‌يز هاتبى ئه‌ويش ئه‌گه‌ر بروات ده‌
بوولاتى خوى ئه‌وه ئه‌و طوافى قدومه‌ى بوحسيب ئه‌كرى له‌باتى طوافى روكن ، وه ئه‌گه‌ر طوافى قدومى
نه‌كردبى ئه‌وه پاش مسافه‌ى قصر له‌مكه‌وه ئه‌توانى حه‌يوانى سه‌ربيرى به‌نيه‌تى تحلل وبروات وه به‌لام
طوافى روكن به‌فه‌رزى له‌سه‌رى ئه‌مينيته‌وه وه هه‌ركاتى بوى رى كه‌وت له‌گه‌ل ئه‌وانه
ئه‌رون بو عومره بروات وه وه له‌ميقاتا ئيحرام ببه‌ستى بو ته‌واو كردنى حه‌جه‌كه‌ى
وه طوافى روكن به‌جى بينى :

گەڕانەوە بۆ مینا بۆ ڕەجمی کوگاکان :

طوافی سەعیت کە بەجێ هێنا   بگەڕێرەوە بۆ خاکی مینا

لە پاشی ڕەوالی ئەم ڕۆژی جەژنە   خوتبەی لێ حەرقی پیامی مەزنە

لەبۆ ئاوایی ڕەمی و جەمرات   بوشەو مانەوەی مینای پڕخێرات

هەتا حاجیان بە بەصیرەت بن   لەسەر ڕەفتاری عالی سیرەت بن

جا لە مینادا شەوان دانیشن   بۆ ڕۆژی دواترا ئەوسا ڕاکێشن

وردە بەردی ڕەجم هەماشەختوسی   لەویا هەڵبگرن لەسەرەبەسی

سبەی پاشی ڕەوال هەرسێ کوگاکان   هەریەکە حەوت بەردی لێدەن بە تەکان

یەکەم لە دیانە لای مزگەوتی خەیف   دووەم ناوەڕاست لەی سەرای شەریف

سێهەمیان کوگای عەقەبەی گەورە   ڕەجمیان بکەن بە وتەی زۆر تەورە

هەموو بەردەکان یەک لەدوای یەک   دایان بهاوێن لێیان دابشەک

بە جاری دوو بەرد یا خۆ بە دانان   نابێ یا نەدەن لە ناو کوگاکان

کاتێ ڕەمیت کرد شەو عەینەوە   هەر لە مینادا خۆت بنوێنەوە

ڕۆژی دووهەم و سێهەمیش هەروا   هەرسێ کوگاکان لێدە بۆ خوا

یەکێ عوزری بو وەکیلی بگرێ   با حاجی نەبێ تا تەفرە نەدرێ

بەڵام با وەکیل پاش ڕەمی خۆی   بیکا بۆ ئەصیل ئاگای بێ بۆخۆی

هەر ڕۆژێ سەرەمی بۆ خۆی تەواو کا   پاشان بێتەوە بۆ ئەوی بکا

دا) واتە کابرای وەکیل حاجی بێ یا حاجی نەبێ هەر دروستە بێ بە وەکیل :

ئەگەر خۆ ڕەمیی لەوانە نەکا — فەرزە لەو ڕەمیە تەدارک بکا

شەوی داهاتو یا ڕۆژی دووهەم — پێش ئەدای حاضر بیە خاتر جەم

هەروەها ڕەمی جمرەی عەقەبە — کە فەوتا قەزای وا مرتبە

قەزای کائەوە پێش ڕەمی تشریق — ئەمەیە یاسای ترەمیت بە تاقیق

قەزا ڕەوایە لەپێش زەوالا — بوئەدا فەرزە لەپاش زەوالا

ئیمام ٢

سەروک پاش زەوال لە ڕۆژی دووهەم — خوتبەئی بدا پترەعنا بوحجم

گەلی ئیرشادو نصیحەت بکا — باسی دەرچونە ڕۆژی دو بکا

ثلیت ڕەوایە کە ڕۆژی دووهەم — پاش ڕەمی دەرچن لە مینای حەرام

بەلام بەو شەرتە پێش کاتی غروب — لە مینا دەرچن بو مەکەی محبوب

مانەوەی شەوی سێهەم نامێنی — شەریعەت لێدا کەرەم ئەنوێنی

ئەگەر ڕۆژی دو دەشان تاغروب — مانەوەی شەویان واجبە مطلب

هەمیش واجبە ئەبێ ڕەمی ڕۆژی سێ — ئەوسا خوا حافظ لە مینا دەرچی

ئەمەیە مەعنای خوتبەکەی ئیمام — عەزم کردنە بو حەججاجی کرام

سوننەت لەبو ڕەمی گەلێکن کاکە — یەکەم بەرز لەلوتر ئەو ڕەمیە چاکە

دووهەم ڕەمیەکان متوالی بن — بو جوملەو بو فەرد باشە حالی بن

سێهەم بابرامی دو ڕۆژی ئەوەل — بەپیادە بێ توا ئوئەجری اکمل

بو ڕۆژی سێهەم قەی ناکا سواری — بابیا وەری بێ ڕەحمەتی باری

چوارەم ئوێژی زۆر لەمزگەوتێ خێف بۆتاوان ئەبێ بە مایەی تخفیف

جا قەولی هەیە ئەی کەرەم لێ مەلال لەبۆ جوازی رەمی پێشی زەوال

وەرسوەرەیکە لەبۆ شافعی جەزمی پیاناوە شێخی رافعی

ئەمەیە رەمی ایامی تشریق لەپێش رەوالا حەقە بە تاقیق

بەرلە رافعی ئەم قەولە بەعەین تائیدی فەرمو ایمامی حەرەمەین

اسنوی ئەلی حسب الوافقی ئەمە مذهەبە لەبۆ شافعی

هەرچەن کە تحفە تضعیفی ئەکا لەبەرچاوانا تخفیفی ئەکا

بەلام شیروانی ئەلی بە تصریح با اصح نەبێ قەولێکە صحیح

ابن حجرشی بەهەوی پیاوە تائیدی ئەکا لەروی دنیاوە

هەمویشی ئەزانین پایەی واقعی لەبۆ اسنوی و لەبۆ رافعی

پایەی امام الحرمین بەرز شێخی غەزالی ئیمامی ٣ جەرز

تقلیدیان هەمو رەوایە بۆ عام چون اختیاری قەولە بۆ امام

ئێمرۆ بۆ وەزعی هاتوچوی جهان سیارەی زۆرو طیارەی جوان

رومیلیون حاجی بازیاد یاکەم لەبۆ ادای حج ئەرون بۆ حەرەم

پیرو لاوازو نەخۆشی بێ گیان خصوصی پیرەژن یا ژنی جوان

بازێکیان ئەمرن بازێکیان بێهۆش بازی ئەکەونە ناو فتنەی ناخۆش

دەی با ئەم قەولە عالمی زانا اعلانی بکا لەروی جهانا

وەکو خاوەنی إعانەی شریف — بە معتمدی داناوە ظریف
تا موسلمانان تقلیدی بکەن — لەو ئازارەدا خۆ بەرباد نەکەن
پاشی فەجری ئەمرو تا فەجری سبەی — مەوسمی رەمیە هەروا دوو صوبحەی
بەرەوە بارانی شەیتانی نامەرد — بکەن بە گشتی یەکی بەحەوت بەرد
لەم تقلیدەدا تعصب نەکەی — دیباچەی تحفە موتالا ئەکەی
ئەوسا ئەزانی لەرووی شیروانی — جوازی تقلید بەبێ گومانی
مەبەس لەم قەولە تسهیلە بۆ دین — وفق اللە الکل أجمعین

پاشی ئەوە لە طوافی روکن وە سعی بەینی صفا وە مەروە رزگار بوون سوننەتە عەینا کات بگەرێنەوە بۆ (مینا) وە ئەو شەوی لێوە روو بکەن ئیتر لە دیا بمێننەوە تا سێ شەو و سێ رۆژ وە لە هەموو رۆژی لەو رۆژانە لە پاشی زەوال دە لە پێشی ئەواکە ئەو شەوی لێوە روو بکەن تێبرون هەرسێ کوچکاکان بە تەرتیب کوچکای خیف وە کوچکای ناوەڕاست وە کوچکای عەقەبە هەریەکی بە حەوت بەرد رەجم بکەن وە واجبە ئەو شتەی فڕێی ئەدەن بەرد بێ وە بە دەست فڕێیان دەن وە یەک بە یەک فڕێ بدرێ وە بکەوێتە ناو کوچکاکانەوە وە سوننەتە لەگەڵ هەموو بەردێکا فڕێی ئەدا اللە اکبر بکا جا پاشی رەجمی شەیتان لە رۆژی دووهەما ئەگەر بیانەوێ لە مینا دەرچن ئەدە دروستە دەرچن لە پێش غروبی ئەو رۆژا ئەگەر کەتنە

پاشی غروب واجبە ئەوشەوەیشی بمێنێتەوە وە وەستانی ڕەجم بکەن ئەوسا
بگەڕێنەوە بزانن لە تەرکی مانەوەی شەوی مدی طعام کفارەتە وە بۆ دوو شەوی
دوو مد وە بۆ سێ شەو حەیوانێ واجبە لێی کە بۆ قوربانی بشێ وە ئەگەر
ڕەجمی ڕۆژێکیشی نەکرد واجبە لە شەوا وە یا لە ڕۆژی دواییدا قەزای
بکاتەوە بە وشەرتە ڕەمیە فەوتاوەکان هەرسیانیان قەزا بکاتەوە
ئەوسا دەست بکا بە ڕەمیەکانی واجبی خۆی لەو ڕۆژەدا ئەگەر یەکێ خۆی
ڕەمی بۆ نەکرا لەبەر نەخۆشی وە یا پیری و لاوازی وە ترسی بوو لە شێر پیدا بمرێ
یا تووشی زیان بێ دروستە نائیبی بگرێ بۆ خۆی بە خۆڕایی بێ یا خۆ بە کرێ
بەڵام ئەوەکیلە واجبە لە پێشا خۆی ڕەمی هەرسێ کوچکەکان تەواو بکا ئەوسا
بگەڕێتەوە وە لە باتی کابرای اصیل بیان کا بەڵام زەرکەشی ترجیحی مقابلی ئەمەی داوە (١)
هەرکەسێ تەرکی بەردێ لە وەجەو بەردانەی کرد واجبە مُدی طعام بدا لە کفارەتا
وە بۆ دوو بەرد دوو مد کە بوون بە سێ بەرد واجبە حەیوانێ سەربڕێ بۆ قوربانی بشێ
وە ئەگەر ڕەمی ڕۆژێکی تەرک کرد حەیوانێ واجبە وە ئەگەر هەرسێ ڕەمیەکەی
نەکرد حەیوانێ واجبە. وە سوننەتە فەرداً فەرداً یەک لە شوێن یەک ئەو
حەوت بەردە فڕێ بدا وە کو سوننەتە جوبلەی ڕەمی کوچکەی دووهەم لەگەڵ ئەگەر
وە سێهەم لەگەڵ دووعا ما دەیان بۆ غەیری مراعات زۆر بکا ..

(١) وەکو لە حاشیەی ایضاح دا لە باسی جمرەی عقبەدا ابن حجر نقلی کردوە منه

بزانن مەشهورە کاتی رەمی لە دوسە روژانە لە پاش زەوالە بەلام ئیمامی شافعی رضی الله عنه

قەولیکی هەیە کە لە پێش زەوالیشدا دروستە وە ئەم قەولە لە نێو عالمە بەرزەکانی

شافعی مذهبا وەکو امام الحرمین وە ئەسنوی وە رافعی تائید کراوە کە وا بێ

دروستە تقلیدی ئەم قەولە بکری وە هەموو روژی پێش زەوال رەمی بکری

بۆیە وەکە مەحال بوو رەجمی شەیتانەکان زور لێ وە پیر و لاواز لە ژێر پێدا تۆشی

ئازار ئەبن :

ئادابی عومره

عومرەیش واجبە و روکنی ئیسلامە — لە عومرا یەک جار حوکمێکی عامە

میقاتی مەکان لە بو آفاقی — میقاتی حەجە بیزانە تاقی

بو ئەهلی مەکە وەطنی وغریب — میقاتی حەلە لە کوختەی قریب

میقاتی کاتی تەواوی سالە — الا لە حەجا عومرە محالە

هەتا رزگاری رەمی جەمەرات — لەو جارە بو عومرە بڕو بو میقات

یا جعرانە یا خاکی تنعیم — یا حُدَیبیە بە صدق و تسلیم

آدابی هەتا ئەگابە لبیک — چەن جار لەم وبەر تلونا علیک

گرنیشتە بە بیت حەو جار و طواف — جا سعی بەینی صفا و مەروەکی صاف

جا بە سەرتاشین یا بە هەلپاچین — تحلل بکە و آزاد بە شیرین

کاتی عومرەت کرد چە لە پێش حەج بێ — چە لە پاش حەجا زوت لە فەرەج بێ

هەتا ئەتوانی عومرە یا طواف   بەجێیان بێنە بەدڵێکی صاف

طوافی حەوت دەورە یا زیاد یا کەم   باعثی خێرە بەرا خاتر جەم

ئەوەندە هەیە ئیحرامی ناوێ   طوافت بکەو دانیشە تاوێ

بەڵام لەپشتی مەقامی خلیل   دوو رکات لەنوێژە بکە بۆ جلیل

عومرە هەر کاتێ بیکەی جائزە   تایبەتی ئەوەی لە رەمەزانە

خێری حەجێکی هەیە بالتمام   لەگەڵ حەزرەتا علیه السلام

ئەم عومرە و تەنها ن یا شەش حەجی افراد   خاتمەی فەرزە لە ذمەی عباد

که . ویستت دەرچی لە خیر البقاع   زۆر بەجێ بێنە طوافی ویداع

مال ئاوایی یە لە خودای میهرەبان   بۆ فەضلی رەحمەت بەرزی بۆ سەرمان

حائض و زەیستان ویداعیان نیە   هەروا معتمر لەم بەریە

کاتی حەج تەواو بوو بە دەرچوونی یەکەم لە ڕۆژی دەهەمی ایامی تشریق دا یا خود
بە دەرچوونی دوهەم لە آخر ڕۆژدا جا کاتی عومرەیە :
ئەڕۆی بۆ نزیکترین جێگەی حەل وە افضل جعرانە جا تنعیم جا حدیبیە یە
وە لە دیا ئیحرام ئەبەستی وە مشغولی لبیک لبیک ئەبێ وە دێتەوە بۆ مەککەی مکرمە
وە حەوت جار طوافی بەیت بە پیاسای پێشوو ئەکەی جا ئەڕوویت حەوت جارشیا
سەعی بەینی صفا و مەروە ئەکەی وە سەرت ئەتاشی یا هەڵی ئەپاچی وە بەمە محلل
ئەکەی لە عومرەکەت جا کاتی ویستت لە مەکە دەرچی بڕۆ طوافی ویداع بکە بە پیای سابق

وه خوانی دیداع بوخاوه‌ن عومره‌تیه ئه‌گه‌ر عومره‌که‌ی له‌گه‌ل حه‌جا بی
به‌ یه‌کی له‌و نه‌وعانه‌ که‌ باسمان کردن   واته‌ بوخاوه‌نی عومره‌ی ته‌نیا نیه‌
هه‌روه‌ها بوژنی حائض وه‌ر دیسانیشی به‌لکو حه‌رام له‌سه‌ریان :

باسی تحلل وه‌خوازاد کردنی له‌ ئیحرام

ئیحرام به‌ستنمان مانای په‌یمانه‌   په‌یمانیش له‌گه‌ل خودای ره‌حمانه‌
بوی قه‌رار داوین باره‌ی تحلل   یانی آزادی له‌و باره‌ بالکل
ئه‌و آزادیه‌یشی له‌ باری ئیحرام   به‌ حه‌ج یا عومره‌ چواره‌ وه‌ تمام
یه‌که‌م به‌ حه‌تمی حه‌جی عومره‌یه‌   آزاب ته‌واوید آزادیت هه‌یه‌
هه‌رچون که‌ حه‌جی عومره‌ی فاسد بی   تحلل به‌ بی اتمامی نابی
یا خود عومره‌ که‌ت به‌ وه‌زعی وا بی   له‌ جی حه‌جی بی که‌ ناره‌وا بی
بو وینه‌ یه‌کی پیش مانگانی حه‌ج   ئیحرام ببه‌ستی به‌ عه‌مه‌لی حه‌ج
ئه‌وه‌ به‌تاله‌و ئه‌بی به‌ عومره‌   به‌ و عومره‌ ئه‌یکا تحلل ئه‌مره‌
دووهه‌م ئیحرامه‌ به‌ حه‌جیکی وا   وه‌قوفی عه‌ره‌فه‌ لی‌ بو ته‌ نه‌کرا
لیراشی تحلل به‌ عومره‌ فه‌رزه‌   عومره‌ ته‌واو یا زو سه‌ربه‌رزه‌
ئه‌وعی سه‌هه‌مین تحللی وا   به‌ شه‌رطی خوی لی له‌ ئیحرامه‌ دا
بلیت هه‌ر کاتی عوزری هاته‌ جی   بومن تحلل له‌و کاتا هه‌ بی
وینه‌ی نه‌خوشی و ون بون له‌ یاران   یا کاره‌ساتی له‌ روزگاران

جا ئه‌گه‌ر هاتو عوزری هاته‌ ڕێ — تحلل بوئه‌و ئه‌بێ زو به‌زو

به‌ سه‌رتاشینو قه‌صدی تحلل — بێ سه‌ربڕینی حه‌یوانی مأکول

به‌ڵێ ئه‌گه‌ر خۆی بڕیاری وابێ — ده‌بێ ئه‌ویش له‌گه‌ل تحللدا بێ

ئه‌وه‌ پێویسته‌ حه‌یوان سه‌ربڕی — جا به‌ سه‌رتاشین و تحلل بکری

نه‌وعی چواره‌مین به‌لای مؤمنه — له‌به‌ر احصار و مه‌نعی دژمنه

تحلل لیرا به‌ سه‌ربڕینه — له‌بو حه‌یوانو جا سه‌رتاشینه

لیرا نیه‌تی تحلل فه‌رزه — له‌ (حدیبیه‌)دا ده‌رچو ئه‌م ته‌رزه

به‌لام تحلل لیرا وا ده‌بێ — غه‌یری ڕێ ممنوع ڕێگه‌ی تر نه‌بێ

باوه‌ڕیان وابێ حه‌جیان بو نه‌کری — بو عومره‌ولیش سه‌روژ زیاتر ڕێ نه‌گری

یا سائلی هه‌یه‌ بو ماوه‌ی حصار — بیزانن باشه‌ له‌بو روزگار

محصور له‌ حه‌جو عومره‌ی سونه‌تا — قه‌زای پێ ناوی له‌ شه‌ریعه‌تا

بو فه‌رزی سالی احصار القاعه — قه‌زای مشروطه‌ به‌ استطاعه

به‌لام بو فه‌رزی سالانی قدیم — قه‌زای واجبه‌ به‌ شرعی سلیم

تحلل وه‌ ئازادی له‌ ئیحرام به‌ حه‌ج یا عومره‌ چوار نه‌وعه‌ یه‌که‌م ئه‌وه‌یه‌ که‌ یا سای حه‌جو عومره‌ که‌ ته‌واو بکه‌ی وه‌لام به‌شه‌یه‌ ته‌واوکردنی عومره‌ بکه‌ی که‌ ئیحرامی به‌ستبی به‌ حه‌ج له‌ غه‌یری مانگی حه‌جدا ئه‌وه‌ ئیحرامه‌که‌ی به‌ حه‌ج ئه‌گۆڕی به‌ ئیحرامی عومره‌ وه‌ مادام عومره‌که‌ی کرد ئه‌وه‌ له‌و ئیحرامه‌ ئازاد ئه‌بێ و تحلل ئه‌کا

هەروالەم بەشەیە تەواوکردنی حەج و عومرەیێ کە بەهۆی جماعەوە ئیفسادی کردبێ

چونکە واجیبە لەسەری ئەو حەج و عومرە فاسدانە تەواو بکا وە لە کاتی تەواوی کردن

تحلل ئەکا هەرچەن قەزای عومرە فاسدەکەی لە عەینی سالا وە قەزای حەجە فاسدەکەی

لە سالی داهاتوودا واجیبە لەسەری : دەپێویستە وشتریکی پێنج سالەشی سەر ببڕێ :

نوعی دوهەم تحللە بە عومرە بو حاجیێک کە رادەستانی عەرەفاتی لەدەس دەرچوبێ

ئەوە واجیبە تحلل بکا بە عومرەیێ . جا ئەگەر حەجەکەی هەر لەو سالا واجیب بوبێ لەسەری

ئەوە تا استطاعەیێکی تازەی بوئەبێ قەزای واجیب نیە وە ئەگەر زوو واجیب بوبێ ئەوە

پێویستە بە هەرحال قەزای بکاتەوە :

نوعی سێهەم تحللە بە عوزرێ کە وا مانیع بێ لە تەواوکردنی عیبادەتەکەی ئەمەشیان

بو یەکێکە شەرتی ئەوە تحللەی کردبێ لە کاتی ئیحرام بەستنەکەیا ئەمە لابێ وا احرامم

بەست بە حەج بە شەرطێ ئەوە کاتێ نەخوش کەوتم یا خەرجیم نەما یا لە رەفیق ونبوم تحلل بکەم

جا کاتێ نەخوش کەوت یا خەرجی لێ برایەوە یا لە رەفیقان تار بو یا مانعێکی تری بەسەرا

هات ئەتوانێ تحلل بکا جا ئەگەر بریاری ئەوەی دابێ بە هاتنی عوزرەکە متحلل بێ

ئەوە بە هاتنی عوزرەکە آزاد ئەبێ وە هیچی لەسەر نیە وە ئەگەر هەر نیەتی

تحللی بردبێ ئەوە ئەتوانێ نیەتی تحلل بێنێ وە سەری بتاشێ وە تحلل بکا

وە ئەگەر بڕیاری دا حەیوانیش سەربڕی ئەوە ئەبێ حەیوانێکە سەربڕی وە

سەری بتاشی بە متحلل ئەبێ :

ئەوعی چوارەم تحللە بە هۆی إحصارەوە واتە بە هۆی مەنعی دژمن لە تەواو

کردنی حەجەکەیان : یا عومرەکەیانا ، جا ئەگەر ڕێگا هەڕای معتبر گومانی وا بو تا سێ ڕۆژ

ئەو ڕۆژانە ڕێگەی لێ ئەگری وە هاچیە کە لەشی ڕێگەیەکی تری نەبو بۆ چونە مەکە

یا ڕێگەی تر هەبو بەڵام دورتر بو لەم ڕێگەیە وە لەدەر ڕێگەوە فەوتای حەج ناکەوی

ئەوە ئەتوانێ لە شوێنی خۆیا تحلل بکا بە مەرجێ ئەوە حەیوانی سەربڕی بۆ قوربانی لەشی

وە سەری بتاشی بە نیەتی تحلل وە ئازاد بون لە ئیحرامەکەی بەلێ ئەگەر حەیوانەکەی

بو نەگەیشت بە حەرەم ئەوە صبر بکا تا ئەوە حەیوانەکە ئەگات وە سەری

ببڕن ئەوسا خۆی لەم شوێنەوە سەری بتاشی ئەگەر نا هەر لە شوێنی خۆیا سەری

ببڕی وە سەری بتاشی وە تحلل بکا وە گۆشتی حەیوانە بدا بە گەدای ئەو شوێنە

زاناکان فەرمویانە احصار ئیتر جێ بە دژمنی زۆردار وە درندەی کوسار وە

مەنعی خاوەن ماڵ بۆ قەرزاری کە اثباتی اعساری بو نەکری وە بە مەنعی مێرد بۆ ژنی

خۆی لە بازدەکاتیک دا وە ئەمری پێ بکا بە تحلل .

جا ئەگەر ئەوحەجوعومرە احصاری کا هەڕای لێ کراوە سونەتە ئەوە قەزایان دا .

وە ئەگەر واجبی یەکەم ساڵ بێ ئەوە قەزایان مەوقوفە لە سەر استطاعەیکی تازە یانی

جا یه‌کێکی‌تر استطاعه‌ی حه‌جی بۆ ری که‌وی له‌وسا ریته‌ بۆ ئه‌و حه‌ج و عومره‌ یه‌
وه‌ ئه‌گه‌ر واجبی سالانی زوبێ ئه‌وه‌ به‌ هه‌ر حال واجیبه‌ قه‌زایانی بکا ئه‌وه‌

فیدیه‌ بونا سیکێ دو به‌شی جوانه   به‌شی منصوصی آیه‌ی قورئانه
ئه‌مه‌ چوار به‌شه‌ به‌ یاسای میزان   یه‌که‌مین فیدیه‌ی تمتع بزان
دووهه‌مین فیدیه‌ی نه‌چیره‌ راوه   سێهه‌مین فیدیه‌ی آزارو تاوه
مه‌ثه‌لا له‌به‌ر ئێشێکی دل گیر   سه‌رت له‌تاشی یا ئه‌که‌ی تقصیر
چواره‌مین فیدیه‌ وه‌زعی حصاره   محصر داماوه‌ و محصر به‌ دکاره
فیدیه‌ی (تمتع) به‌ ترتیب ئه‌لێ   حه‌یوان سه‌ربره‌ تا حه‌یوان هه‌بێ
حه‌یوانی بو قه‌دح به‌ اعتباره   که‌ حه‌یوان نه‌بو رۆژو به‌کاره
رۆژوی ده‌ رۆژه‌ سێ رۆژ له‌مه‌که   حه‌وتیش له‌ وه‌ته‌ن بێ شوبهه‌ و له‌که
سێ رۆژه‌ی حه‌ره‌م له‌پێشی جه‌ژنا   ئه‌دا قه‌زایه‌ ئه‌ی برای زانا
حه‌وته‌ی وه‌ته‌نیش باشتر وه‌هایه   یه‌ک له‌ دوی یه‌ک بێ فصلیش ره‌وایه
ئه‌مرت بو نه‌کرا هه‌موی بو وه‌ته‌ن   به‌ینی سێ له‌ حه‌وت جیانه‌ حه‌سه‌ن
کاتی وجوبی ئه‌مه‌یش بێ حه‌ره‌ج   کاتێکه‌ ئیحرام ئه‌به‌ستی به‌ حه‌ج
ره‌وایه‌ ذبحی پاش خه‌تمی عومره‌   پێش احرام به‌ حه‌ج به‌ دل گوێ بگره‌
فیدیه‌ی جه‌زای صید له‌سه‌ر نخیره‌   وینه‌ی سه‌ربیره‌ قوربانی ئه‌میره‌

چرە بەگەدای ولاتی حەرەم گوشتو سەرولی بی زیاد کرەم

یاشی سەربڕین تسلیمیان بکەی نابی زیندویان بەتحویل بدەی

ئەگەر آوس بو ئەچیر لە ریدا قیمەتی وینەی آوسی بدا

نەبی حەیوانی آوس سەربڕی بەلکو قیمەتی پیویستە بدری

یاخود تقویمی صیدەکە بکری قیمەتی هەمو بەطعام بدری

ئەوسا لەطعام قوتی محبوبە هەموشی بوگەدای حەرەم محسوبە

بو هەر مسکینی مدی لەطعام بو یەکی نابی هەموی بالتمام

بو کەمتر لە سێ مسکینیش نابی ئەبی ئەهلی حەرەم لەمە آگابی

یاخود لەباقی هەر مدی طعام بوخودا بگری روژی لەصیام

لە هەر شوێنێک دا ڤاتری جەزمە لە وەتەنی خوی یا لە حەرەمە

ئەو فیدیەیشی فەرزە بوچاری آزار وینەی سەرتاشین یا قطعی اظفار

لەسەر تخییرە یا فیدیە بدا یا سێ روژ روژو بگری بوخودا

یا دوازدە مدە طعام بوگەدا شەش کەس یەکی دو بیبەخشن بەصدا

فیدیەی احصاریش لەسەر ترتیبە ئەگەر حەیوان نەبێ بەدەل حسیبە

بانی قیمەتی حەیوان بوطعام بوگەدای شوێنی حصاری ناکام

یاخو لەباقی هەر مدی طعام با بەروژو بی روژی تاتەمام

بەشی دووھەمین غیرە منصوصە   لەسەر اجتهاد حوکمی مخصوصە

ئەم بەشە بڕام لەسەر دوو نەوعە   یەکەمیان تەرکی نُسُکی شرعە

لەمەیە (قران) چونا بە یەک ئیحرام   عومرە و حەج ئەکا بۆ سەهلی مەرام

یا تەرکی ئیحرام لە عەینی میقات   تەرکی مبیتی کە ئەمری پێ ھات

وەک شەو مانەوەی حاجی لە مینا   کاتی بەرە و ڕووی عەرەفات ئەڕوا

یا شەو مانەوە لە موزدەلفە   کاتی ھاتە خوار لە لای عەرەفە

یا شەو مانەوەی شەوانی تشریق   بۆ ڕەجمی شەیتان قاطع الطریق

یا تەرکی ڕەمیێک لە تەرەمیەکان   ڕۆژێ یا دوو ڕۆژ یا لە ھەرسێکان

ھەروا بۆ تەرکی ٣ عدد لە حەدەث   لە بۆ یەکو دوو یەک دەمی کەدەث

ھەروەھا تەرکی طوافی وداع   لە کعبة الله افضل البقاع

فیدیەی ئەمانە بە ترتیب ئەژمێری   ھەتا دەسی کەوی حەیوان سەربڕی

کە حەیوان نەبو بەدەل بە تقدیر   چی دانراوە بۆی بیدا بی تغییر

نەوعی دووھەمین بۆ شهوەت ڕانی   فەرز ئەبێ لەسەر لذتی نفسانی

بە وینەی جماع یا ماچی ڕوخسار   یا لەمسی ڕوتی بۆ لەشی نازار

خۆبۆن خۆش کردن بە عطر و گوڵاو   یا پۆشینی بەرگی مساغ یا دڕاو

فیدیەی ئەمانە تخییرە و تقدیر   . بێجگە لە جماع ئەمەی برای جبیر

فیدیەی دوبارە ھەم ئەدرێتەوە   ئەگەر سەبەبی تەکرار بێتەوە

بە اختلافی زەمانو مەکان   وەکو ڕۆژو شەو یا ناو هەورەکان

یا اختلافی اصنافو انواع   وەکو بونی خۆشی و پۆشاکو جماع

بەلام بۆ جماع یاشی چاری یەکەم   فیدیە سوکە لە بێ تقاین حاتر حەرەم

یەکەم وشتری بۆ دووەم مەڕی   بشی بۆ قوربانی لێ عەیبو گەڕی

پوختەی ئەم باسە بۆ ضبطی احکام   بوت بە یان ئەکەم بڕای خادەن فام

فیدیە لە حەجاو لە عومرەی مراد   لە سەر چوار بەشە لێ کەمو زیاد

یەکەم والەسەر ترتیب و تقدیر   ئەمە بزانە بە یاسای تفسیر

ترتیبە یانی فەرزە سەر بڕین   جا ئەو وانی تر ئەی بڕای شیرین

تقدیریش مانای ئەو وەی دانرا   تقدیری شەرعە کەسی لێ لانەدا

میثالی فیدیەی فواتە و قران   فیدیەی (تمتع) بە عومرەی نیسان

تەرکی احرامە لە حاستی میقات   تەرکی ڕەمی تو لە بۆ جەمەرات

تەرکی شەو مانی مینای ئەشرەفە   یا شەو مانەوە لە موزدەلیفە

تەرکی طوافی ودای کعبە   یا پیادە ڕەوی نذری کەعبە

مەشەل بۆ قران فەرزە حەیوانی   ئەونە بۆ دە ڕۆژ ڕۆژو بتوانی

دووهەمین فیدیە ترتیبە و تعدیل   ترتیبت زانی تعدیل بە تفصیل

یانی لە شەرعا فەرمان وەها بو   پاش حەیوان قیمەت پاش قیمەت ڕۆژو

وینەی ئەمە بەشە ئحصارەو جماع　　فیدیە بو جماع لەسەر ئشباع

ئەوەل وشترێ پێنج ساڵە ئەوێرێ　　ئەمە ئەبو گائی گا ئەبو حەوت مەڕ

ئەمەشیە ئەبو بە نرخی وشتر　　طعام بو گەدا پێی بدە باشتر

ئەمەشی نرخی ئەکەوێت بەش بەش کە (طعام)　　لەسەر هەر مدێ ڕۆژێ لە صیام

طعامی جماع بو گەدای حەرەم　　ئەگەر لە بو غەریب حصار ئەوەدەم

یانی ڕەوایە بو گەدای حەرەم　　حەرام لە بو گەدای جێی حصار و عموم

سێهەمین فیدیەی تخییرە و تقدیر　　هەردو دیارن بە مانا و تفسیر

وینەی سەرتاشین یا نینوک کردن　　خوبون خوش کردن جل لەبەر کردن

چەور کردنی سەر و ڕیشو موو　　مووی ڕوخساری خوت حالی ببە زوو

ماچ کردنی ژن بە ڕووتی ڕوخسار　　یا هێنانەوەی آوی شهوت بار

یا جماعی ژن پاش جاری یەکەم　　یانی پاش افساد بو حەجی اکرم

چوارەمە تخییرە و تعدیل بە قرار　　وەکو فیدیەی ڕاو یا بڕینی دار

کابرا مختارە حەیوان سەر ببڕی　　یا نرخی حەیوانە بە طعام بدری

کاتی وجوبی ئەم کفاراتە　　کاتی توشبونە بەو کارەساتە

مەثەل ئەو فیدیە بو قران فەرزە　　کاتی إحرامە لەسەرتە و عەرزە

واشە باشی فیدیەی تمتع ئەکری　　بوئێ پاش عومرە و بەر لە حەج ئەدری

یانی ڕەوایە پێش ئیحرام بە حەج   فیدیەی تمتع بدەی بێ حەرەج

وەختی سەربڕین تحدید ئەکراوە   ڕۆژانی تشریق تفضیل دراوە

خوێنی فەوتانی حەج بە هەرحوڵ   فەرزە پاش ئیحرام بە قەزای نوێ

شوێنی حەوتنی ڕێ لە بۆ سەربڕین   بوت بەیان ئەکەم ئەی برای شیرینیا

(مەروە) یە لە بۆ شخصی مُعْتَمِر   (مینا) بۆ حاجی مأمور و آخر

هەرچەن ڕەوایە مادام حەرەمێ.   لە هەر شوێنێ بێ خاترت جەمە بێ

(هەدی) لە عورفا برای محترم   حەیوانێ دایە ببرێ بۆ حەرەم

زۆر بەی سوننەتە کەس منذورە   بۆ حسان لەیبەن لە ورگیە دورە

استعمال ئەکری لەسەر ڕەعنای عام   بۆ زبانی مناسک تەمام

سوننەت یا واجب واجب منذورێ   یا خود لە فیدیەی کاری محذورێ

واجب حەرامە خاوەن لێی بخوا   هەروا ئەوکەسەش نفقەی ئەدا

هەروا حەرامە لە بۆ دەولەمەند   خاصەی گەدایە برای بارەمەند

ئەدری بە گەدای ساکنی حەرەم   وەتەنی و غەریب ببە خاترجەم

بەڵام وەتەنی چاترە لە غەریب   مەگەر ڕادامادی بێ چارەی عجیب

بەلام ئەو فیدیە لەسەرا حصارە   لە جێ حصار و حەرەم بەکارە

سوننەت ئەوەیە بۆ ڕەزای خودا   بە احسان حەیوان بدەی بە هەژارا
خۆتو عائلەو گەداو دەولەمەن   دروستە بیخۆن برای بارەمەن

چاتر وەهایە بەشە بەشی بکری ... بەشی بەخۆتو عائیلەت بدری

بەشی بۆ گەدای ولاتی حەرەم ... بەشی دەولەمەن بیبا خاترجەم

ئەم (هەدیە) مانای قوربانیە ... هەرچەن شەرتی لەولیا جاریە

لە تواتی هەروا قوربانیش بکەی ... تا بە هەموجود بەجەزا بگەی

خولاصە فیدیە و هەدی و قوربانی ... هەیە و مەنذورە و خێری ئینسانی

ئیسلام شەراشەر خێر و ئیحسانە ... بۆ خێر مەزرەعە و باخ و بیستانە

خۆزگەم بەو کەسە ماوەی حیاتی ... لە لابەکشتی خێر و خێراتی

فیدیەی واجب

فیدیەی واجب لەسەر ئەهلی حەج و عومرە دوو نەوعە یەکەم ئەوەیە کە لە قورئانی پیرۆزدا باس کراوە وەکو فیدیەی (تمتّع) وە جەزای (نەچیر) وە فیدیەی (دەفعی ئێشو ئازار) وەکو سەرتاشین و وەنینوک کردن وە فیدیەی (إحصار) واتە مەنعی حەجاج لە حەج کردن :

جا فیدیەی تمتع لەسەر (ترتیب و تقدیرە) واتە ئەدەل ئەبێ حیوانی شەرعی کە بۆ قوربانی بشێ ئەگەر نەبو یا نرخەکەی زیاد بو لە عادەت واجبە دە رۆژ بە رۆژو بێ سێ رۆژ لە مەوسمی حەج دا وە حەوت رۆژ لە پاش گەڕانەوە بۆ ولاتی خۆی وە ئاسایش کردن ئەگەر بۆی نەکرا

لە معنی حەج دا بەرۆژوبێ ئەوسە رۆژەلیش ببنیتەوە بۆ وڵاتی

خۆی بەلام کاتێ سە رۆژەکەی گرت چەن رۆژی بەینی بجا

ئەوساحەوت رۆژەکە بگری : وەئەم حوکمە شەرع بڕیاری داوە

کاتێ سەربڕینی (فیدیەی تمتع) ئیحرام بەستنە بەحەج بەلام

دروستە لەپاش تەواوکردنی عومرەکە وەلەپێش احرام بە

حەج سەری ببڕی : وەئەو حوکمە شەرع تقدیری کردوە لانادری لێ

(لەسێ شتەر تخییر وتعدیلە دانە ...)

وەفیدیەی (نەچیرکوشتن) لەسێ رخاتر خوێی کابرایە جا ئەگەر ئەو

نەچیرە وێنەی هەبو کابرا مختارە وێنەی ئەو نەچیرە لەحەیوانێ خانەکی

سەربڕی یاخود قیمەتی بوانێ وەبەو قیمەتە دانەویلە بکری

وەبیدا بە فقرانی حەرەم بۆ هەر مسکینێ مشتێ وەیا لەباتێ هەر

مشتێ دانەویلە رۆژێ بەرۆژوبێ وەئەگەر نەچیرەکە وێنەی نەبو

ئەوە خاترخۆیە لەبەینی دوشتا یابەقەی قیمەتی نەچیرەکە دانەویلە بکری

وەبیدا بە هەژارانی حەرەم وەیاخود لەباتی هەر مشتێ رۆژێ

بەرۆژوبێ : بزانن دروست نیە ئەو دانەویلە بدری بەکەمتر

لەسێ هەژار . دە فیدیەی دەفعی آزار وأیش وەکو سەرتاشین

ذاتە کابرا خاترخواهە لەبەینی حەیوانێ سەری ببری یا رۆژوی سێ رۆژ

وە یا خود دوازدە مشت دانەویلە بدا بە شەش کەس لە هەژاران

(وتعدیلیه هم)
وە فیدیەی احصار لەسەر ترتیب کا بڕا یەکەم حەیوانێ بۆ قوربانی بشی

سەری ببڕێ بۆ فقیر و هەژارانی حەرەم یا شوێنی احصارەکە وە

ئەگەر حەیوان نەبو ئەوە قیمەتی حەیوانەکە بە تقویمی دو عادل بدا

بە دانەویلە بۆ هەژارانی وڵات ئەگەر ئەمەی پێ نەکرا لە باتی

هەموو مشتێ ڕۆژێ بە ڕۆژوو بێ :

نەوعی دووەم فیدیەی غیرە منصوصە ئەمیشی دوو نەوعە.

• نەوعی یەکەم لە سەر تەرکی یەکێک لە مناسک وەکو شێوەی قران

کە بە یەکسێ ئیحرام عومرە و حەج ئەکا وەکسی میقاتێکی کردوە واتە تەرکی

میقاتی کردوە بۆ یەکێ لە دووانە یا تەرکی شەو مانەوەی (مینا) یا

مزدەلیفە یا شەو مانەوە شەوانی ئایامی تشریق یا تەرکی

ڕەجمی لە ڕەجمەکان لە ڕۆژێکا یا لە دوو ڕۆژدا یا لە سێ ڕۆژدا

یا بۆ تەرکی ڕۆیوانی سە بەرد لە حەوت بەردەکان یا تەرکی

طوافی (وداع) مال ئاوایی کەعبەی پیرۆز ئەم فیدیە حەیوانێکە

هەتا دەست کەوێ ئەگەر نا ڕۆژووی دە ڕۆژ ئەگەر قابیل بو

٣ ڕۆژ لە حەجا وە دە حەوت ڕۆژ لە وڵاتی خۆیا ئەگەر قابیل نەبو

هەموو دە ڕۆژەکە لە وڵاتی خۆیا بەلام بەینی ٣ ڕۆژ و حەوت ڕۆژەکە بجا

وە قەوڵیکیش ئەگەر حەیوانی (هەیە حە) دەس نەکەوت ئەوە قیمەتی بکا بە پارە

وە دانەویلەی پێ بکڕێ بۆ هەژاران ئەگەر ئەمەی بۆنەکرا لە باتی

هەر مشتێ لە دانەویلە ڕۆژێ بە ڕۆژو دەبێ :

ئەوجا دوهەم بۆ ئارەزووبازی یە وەکو خوێنی خۆش کردن وە چەوری

لە سەر دان یا پۆشینی پۆشاک یا ماچ کردنی ژن یا دەس لێدانی

بە ژوقی (غەیری جماع کردن) فیدیەی ئەمانە لە سەر خاتر خواهی

وە تەقصیرە واتە خاتر خۆیەتی بە ینی حەیوانی ٣ سەر بڕی بۆ هەژارانی

حەرەم وە اطعامی شەش هەژار بکا هەر هەژار نیو صاع

یا سێ ڕۆژ بە ڕۆژو دەبێ :

وە فیدیەی جماع کردن لە ٣ سەر ترتیب (وە تعدیلە) واجبە کابرای وشتریکی

پێنج ساڵە ٣ سەر بڕی لە بۆ هەژارانی حەرەم ئەگەر وشتری وا

نەبو گاڵی ٧ دوو ساڵەی تەواو : ئەگەر ئەوەیش نەبو واجبە

حەوت سەر مەڕی یەک ساڵە سەر بڕی ئەگەر ئەمەیش نەبو

بە نرخی وشترەکە دانەویلە بسێنێ وە بەشی بکاتەوە بە هەژارانی حەرەما

ئەمەیش نەبو لە باتی هەر مشتی دانەویلە ڕۆژی بە ڕۆژو دەبێ :

وە فیدیەی احصار لە سەر ترتیب و تعدیلە (واتە) واجبە حەیوانی سەربڕی وە بیدا بە هەژاری شوێنی احصارەکە

ئەگەر ئەمەی نەبو قیمەتی لە دانەویلە ئەمەیشی نەبو لە باتی هەر مشتی ڕۆژی بە ڕۆژو دەبێ :

(طوافی وداع)

لەپاشی مەناسکی بەدڵ گوشائی — پاشی طوافی بەیت بۆ ماڵ ئاوائی

بەهیوای کەرەم دەبێ جێی لەشار — دڵ پڕ لە هیوای عەفوی تاوان بار

لە دووعا یانە کردا مائورن — دافعی نارو جالبی نورن

بخوێنە رەوەو بەدڵ بناڵە — بەرەم بیرە دەنگ بۆ تکاو لالە

گومانت وابێ خوا غەفارە — هەرچەن تاوانت ملیاری بارە

نائومید نابێ لە بارەی ترجا — ئەوەی بۆ خودا بیا التجا

خودا أکرم فوق الأکرمین — خودا أرحم فوق الراحمین

خودایە فیضی لە دنیا و دینا — ئەباری بەسەرگشت عالەمینا

بەبەهانەیە ئەک بەبەهایە — بەخشینی خودا بێ انتهایە

مادام کە خودا رەحمی وەهایە — نمی رەحمەتی وێنەی دەریایە

نائومید نابێ کەسێ لە خوانی ئەو — لە ناو بارەگای پڕ ئیحسانی ئەو

ریزەی خوانی ئەو کافیە بەمان — بو دنیا و بو دین بو ئەهلی ئیمان

باسی زیارەی رسول الله صلى الله عليه وسلم

رسول

ئەی حاجی رسول تە بو فیضی وصول — بڕۆی بەرەو رووی ڕەوزەکەی رسول

بەدڵ بروانە بەشێوەی وەفا — بو پایەی بەرز و جاهی مصطفى

ئەوە رهبەری بەرزی ئەمینە — ئەوە رحمة للعالمینە

ئەوە تکاکار لە عەرەصاتا — جێ هانا و هاوار لەکائیناتا

ئەوە وەسیلەی وصولی انسان — ئەوە وەسیلە حصولی احسان

ئەو بوو ئینسانی دەرکرد لە ظلمات		تینوی تێراد کرد لە ئاوی حیات
ئەو بوو ئینسانی کرد بە کێوی طور		بە جلوەی سبحان بە تەجەللای نور
ئەو بوو حەیاتو هەماتی یەکسان		وسیلەن لە بو پیروزی ئینسان
ئەو بوو جیلوەگا بو تشریعی دینا		آرامگای وەحی قورئانی مبین
ئەوە کە خودا لەگەل ناوی خوی		ناوی ئەوی کرد بە قرین لە بوی
ئەوە تا ئێستە و هەتا هەتا یە		مظهری نوری خاوەن بەها یە
ئەوە شەو و روژ لە ناو تحیاتا		باسی والەگەل تحیەی زاتا
تحیات بو خوداو سلام لە بو ئەو		تازە ئەبنەوە روژو شەو لە ئەو
ئەوە انبیاو مرسلین هەمو		هەر کەس کاتی خوی موژدە دەری بو
ئەوە کە تاجی اسخیای عالەم		والە بەرپیدا بو سەخاو کەرەم
ئەوە حەضرەتە لە بنی آدەم		بە خولقی بەرزو بە پایەی اکرم
ئەوە کە جاهی نابڕێتەوە		دەم بە دەم پایەی بەرز ئەبێتەوە
ئەوە شافع لای ذاتی معبود		بو ئەو مخصوص بو مقامی محمود
ئیمامی وابوو مەولای والی		پێویستە وەفات لەگەل ئەوا بێ
جابەو وەفادە بە دلی پڕصفا		روبکە لە رەوضەی بەرزی مصطفی
تو لەو رەوضە کە بە جلاءی دل		بگەشێرەوە وینەی غونچەی گول

بە شنۆی شەوبۆی رەوضەی پیرصفا   نەشئەی وەرگرە و بلێ بە وەفا

صەد هەزار سلام یا رسول اللە   لەسەر روحت بێ یا حبیب اللە

واهاتم لەگەڵ روخساری زەردا   لەگەڵ چەن بار و سەرباری دەردا

لەگەڵ تاوانی کە کۆساری بەرز   هەڵی ناگری لەسەر صفحەی عەرز

هاتم ئەم بارەم خستە دەرگای تۆ   بەهیوای تکا لە بارەگای تۆ

بیکە بە خاطر صفای سینەی خۆت   بە وەفای قەلبی زوآیینەی خۆت

بە حضوری دڵ بە تەجەلای نور   بە مناجاتی میعراجو حضور

بە سرّی وحیو بە آیاتی ربتا   بە سەرداری خۆت بو مجاهدین

بە یارەکانی دڵ پاکی پاکت   بە آلو بەیتی دەروون روناکت

بە کۆچەرانی رێگەی کەشاکەش   لە حجازەوە بو مولکی حەبەش

بە یارەکانی بە بارەو قەدرت   شمشیرکێشانی سەرچاوەی بدرت

بە شەهیدانی بەر داوێنەی کێو   لای رشتەی (احد) لەبەر زێو شێو

بە خوێنی حمزە سالاری مەیدان   بە خوێنی مصعب سەرداری مەردان

بە فرشتەی نور لەبەدرو حنین   کە بۆ یارمەتی هاتن بوما بەین

بە عطفی زهرای ام النجیبین   بە لطفت لەگەڵ حسن و حسین

بە چوار شهدای عەلەمی اقدس   بە بالی جعفر طیاری فردەوس

بە شەهیدانی مەیدانی جهاد   بۆ اعلای مەعنای کلمەی رشاد

بە قورآی قورئان بە مفسرین — بە ئەهلی اسناد لە محدثین

بە جهدی ئەهلی علم و اجتهاد — بە رشدی ئەهلی موعظە و ارشاد

بە وسعەتیە کرا لە رێی خودادا — لە شەرتو عوزر بو ئەم لاو ئەولا

بە عدالتی حکامی عەدل — بو تطبیقی حق بە یاسای مقبول

بە عونانی کومەترکەی خوت — دل ئەوازانی داماوان لە بوت

بە یاری دلی اولیا کانت — بە صفای روحی اصفیا کانت

بە تەربیەی خاص بو ئەهلی تدریس — بە تزکیەی نفس بو ئەهلی تقدیس

تاوی بە جهان لا بکەرەوە — بە روە لە دلان لا بدەرەوە

بە نیو نیگا لە بە آشنایی — چرای دل هەلکە بو روشنایی

قولی بە لیوی پر لە صفای تو — بەستە بو دلی ئەهلی وەفای تو

بەلکو بەو قووە زیندو بیتەوە — وەکو غونچەی گول بگەشیتەوە

تالەم جهاتا بتریم بوتەئات — لە وجهانیشدا ببیە بەرینات

محشوریین لە بەر سایەی آلاکەت — بروانین بو لای سەروی بالاکەت

لەگەل دوستانی بارەگای بەرزت — بە لیو بنالین دەرگای خوشی تەرزت

یقین ئەولیوە بە وینەی لیمو — بون ئەداتەوە بە وینەی شەدبو

چون خوشە یاران ئەو صفا و سیرە — ئەو لقای یارە و دوری لە غیرە

سەیر

ئەی غایەی مایەی ئیجادی عالەم — ئەی پایەی عیلم و ئەی ئایەی عولەم
ئەی مایەی بەرزی هونەرمەندەکان — سەرمایەی پیرۆزی بەهرەمەندەکان
تۆ کە دەروونت دەریای صەفایە — دەفینەی نوور و سیڕڕی خودایە
تۆ کە ئیحسانت گەیشتە بە عالەم — ئاوی پیرۆزیت بەخشان بە ئادەم
کەم نابێتەوە سفرەی خوانی تۆ — بە زەرزە خوری لە هەیوانی تۆ
چی ئەلێی جاری بە نیو نیگاڵی — سەر حەسیب بکەی بەندەی دەرگاڵی
دەروازەی ئیحسان بکەیتەوە لێم — دەرزی لە عرفانا تالیم بکەی پێم
بە طورەی حەتمی خیر الانامی — مشرف بکەی دەفتەری (نامی)
ئەونە بفەرموی بە بەندەی دەرگامە — مایەی پیرۆزی و حوسنی ختامە
سەلامی خودا هەتا هەتایە — بەرزی بە سەرتا بۆ سوور و سایە
هەم بە سەر هەمو آلو یارانا — بە سەر گروهی عیدا کارانا
بە سەر ئەوانا لە پەی رەوانن — لە سەر خوانی تۆ بە حەق میوانن
وتارم زۆرە و تەرەفتارم کەمە — بۆ شەرمساری جیهەم عەلەمە
بەلام لە پەنای شاپەنای شاها — لەبەر دەروازەی شاهانی پەناها
ملیاری روزەرد گیرودەی محنەت — هەموو گەیشتنە بە بارەی رەحمەت
ملیار رویە کە بێ روزەردی ئاسی — لە سەر پیرۆزی و حوسنی ختامی

لە ری ڕەوضەدا بەشەرعو ارام   پیشکەشی بکەن صلاة و سەلام

ادابی زیارەتی روزەی پیروز

کە گەیشتیتە دەوری مدینە   پاکی پوشاکو لەشت ببینە

سونەتە غوسلو تنظیفی لباس   علاوە لەسەر اقبال و اخلاص

بلی کە دەرکەوت مدینەی بەرزی   رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ

کاتی کە دەرکەوت منارەی علیا   بو تنویری دل وریا بە وریا

دلت بگرەوە وەکو جامی خاص   بو فەیضی نوری منبعی اخلاص

ئەو دوعایانە ماثورن بو عام   بیکە بو خوتو بو برای اسلام

لە دەروگای مشهور بە بابی جبریل   بڕو بو ڕەوضەی سیدی جلیل

ئەوی ری نە کەوت لە باب السلام   بڕوە مزگەوت بولوزی سلام

لە جیگە نویژی اشرو وەری لطیف   بکە دورکات نویژی بی تکلیف

تحیەی مسجد بەمە بند بینە   هەرگەوتی الوز بەهەشتی بینە

یەکەم کاروت بو دوەم خلاص   سونەتی دینە و وەسیلەی خلاص

پاشی ئەوە بڕۆ بەشەرعو حەیا   بو زیارەتی فخری انبیا

زادەستە لەلای شەریەدە بەشەرم   بەسینەی صافو دەرونی گەرم

زولەرە هەبەرکەو بەرجای انوار   لە دل نورە بونە و لە بابیتە خوار

هەتا ئەتوانی بەروی احترام   تقدیمی بکەن صلاة و سەلام

هەرچەن بوت کرا بەشەرم و ئەدەب — بەرەو رووی رەهبەرشای عالی حەسەب

نەو زاتە بکە بە وەسیلەی خوت — بو فیضی انوار واردبی بوت

بو خوتو باقی عەلاقەداران — با ببرژی انوار بەوینەی باران

کاتی نا بوری لە باری انوار — لەسەر رەوضەکەی حەزرەتی مختار

هەرکە سیتی بگا بە مەقامی ئەو — بەشیکی هەیە لە نوری پرتەو

بەمەم هەرچەند کە خوی بە دل هوشیار بی — بو نووری رەحمەت بەدل بیداربی

جا بەقەدی گەزی بەرەو جیهەی راست — بەرو بو لقای صدیقی حق ناس

لەپاش سلام و احترامی ئەو — پاشی ئیتقارە لە نوریکی ئەو

گەزی تر بەرو بەرەو جیهەی راس — بو مواجهەی عمری حەق ناس

یاسای سلام و تحیە و اکرام — بەجی بهینە لەگەل احترام

ئەمجارە بەرەو مقصورەی زهراء — برد بو سلام لە زاتی علیا

سلام تعظیم کە بە زهرای بتول — سلامی شایاد بە پایەی قبول

بەروایەتی فاطمەی زهراء — دەفن کرا و لە ژوورەی خویدا

هەرچەندە لەسەر روایەی رەفیع — مدفونە لەناو (جنة البقیع)

لەحشنیکایە نزیکی حصار — مدفونە تیایا اولادی ابرار

وەکو حسن و زین العابدین — رضی الله عنهم اجمعین

هەر وا حەز و قەصدی کە لە یارانی ئەوەن
مەدفونن لەویا بە نووریتەوە سەلام

سوننەتە بۆتۆ ئەی برای ڕەفیع زیارەتی عەزیزی جنة البقیع

مدفنە لە بۆ گەلێ لە یاران یارانی خاصەی شەرفیدا کاران

حەزر و ازیارەتی ناوەرگەوتەکان بەویەی (قوبا) باقی مزگەوتان

زیارەتی قەبری شهدای اُحد مەزاری فیض الغار و مدد

بۆ یادگاری بۆماوەی ژینت گەلێ بەسوودە بۆ هێزی دینت

ئەوو دڵەی ئەبێ بەیادگای خێر لەسەر بورجی بەرز مەشغوڵە بەسیر

ئەبێ بە دڕجی سەرای حکمەت ئەبێ بە بورجی ئەنواری رەحمەت

تا لە مەدینە ئەمینیتەوە حەق غافلی ئەمەسینیتەوە

مەیارەتی خوا ئەگەر لەدەست تێی کەوت چل نوێژی فەرزت بکە لە مزگەوت

بەرەوایەتی شیاوی احمد سبیە لە بۆحیراتی بێ حەد

کاتی کە ویستت بگەڕێیتەوە یا خوا چۆن گەڕەوتەوە هابیتەوە

بڕۆ بۆ مزگەوت بە آشنائی دوورکات نوێژ بکە بۆ ماڵ آوائی

جا بڕۆرەوە برای منوەر بۆ مواجهەی سیدی الوری (صلی الله علیه وسلم)

صلاتو سلام بە صد اعتبار تقدیمی بکە وەکو یەکەم جار

جا دوعای بەدڵ بکە بە اخلاص بۆ خۆت و باقی قەومی حەق ناس

نەفەس بوئەوەی دینت بێتەوە قاپی رەحمەتت لێ بکرێتەوە

سا خودا بە حەقی ئیحسانی عامەت   بە نووری عەملی دینی سەلامەت

وەکو ئەوەڵ هێناین بە ئیسلام   آخرمان بێنە بە حوسنی ختام

سوپاس بۆ خودای میهرەبان لە سەر یارمەتی دانم بە ئاسانی بۆ نووسینەوەی ئەم چوارینانە
وە لە میهرەبانی ئەو داوا ئەکەم یارمەتیم بدا بۆ چاپ و بڵاوکردنە
بە ناو موسڵمانانا بۆ ئەوەی کە ببێ بە هۆی خێر و حسابی بۆ براوە
بۆ ئەم مولانە وأنا الفقير الى عفوه الكثير عبد الكريم محمد
الكردي الشهرزوري المنتمي الى الصوفي فاخ
في ناحية السيد صادق وكان
الختم منه يوم السبت
الثاني من شوال
١٤٠١ هـ
المصادف لليوم الثاني من الشهر الثامن من السنة الحادية والثمانين لتسعمائة ميلادية
وصلى الله على سيدنا محمد وآله وأصحابه وأتباعه بإحسان الى يوم الدين
وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين
عبد الكريم

د رازو نیازی ڕێگای حجاز ۲

بسم الله الرحمن الرحیم

کاتی له (صفوان) ده ڕچووم بەرەوکوێت ئەم قصیدەم دانا

یا قائداً للرکب فی الفلوات قدنا لروضة سید السادات

یا حادی العیس احدو بالذوق الطری للسیر نحو روضة الروضات

فسکر بذوقی فاشتیاقی وسیلتی لجمیع آمالی طوال حیاتی

سندٌ عظیم الشأن فینا سارنا وأفادنا بلوامع الآیات

نور العیون سرور قلب العاشق سعة الصدور وسیلة الراحات

واذا وصلنا من مواهب ربنا بشذی عطور اولئک العتبات

فتأدبوا وقفوا علی اکنافها بسکینة ومحبة وثبات

ثم ادخلوا من بابها باب السلام لمسجد متبارک السجدات

حیّوه لله العظیم تحیّة من رکعتین بتلکم الحضرات

من بعد ذاک تقدموا بهدیة من فائق التسلیم والصلوات

قولوا کما انّی اقول بلهفة ومحبة من جذر قلب عاتی

صلّی علیک الله من صلواته ما نابتک بحضرة الخلوات

وعلیک من تسلیمه ما کافئت مسعیکم البادی علی الجبهات

من بعد ذلك قدّموا حاجاتكم — قولوا بلهجةِ صاحبِ الحاجات
يا أيها المولى العزيز أصابنا — ضرٌّ وكربٌ من أذى الغفلات
جئناك يا كهف الكرامة والعطا — يا منبعًا لزلالِ ماءِ حياتِ
جئناك في عوزِ الجهالة والحيا — مما بنا من سيئات هنات
جئناك مرتبكين من أعمالنا — جئناك مشتبكين في الزلات
جئناك يا سيد الأنام وحرزهم — في عام قحط الروح والرحمات
من قلة المسعى ومن سوء الهوى — وغبار غيٍّ مع أذى الحشرات
يا سيدي يا مقتداي ومنيتي — يا شافعي يوم الجزا لنجاتي
جئنا إلى أعتابكم عشاكل ال — محيا وكل مشاكل السكرات
ومشاكل النفس الغوية بالهوى — ومشاغل الأجرام والتبعات
وهواية لغوايتي وغباوتي — وجهالتي بعواقب الكبوات
وأرى جماح النفس في غمراتها — أمارة بالسوء والشهوات
ومشاكل الآثام والأجرام قد — ثقلت علي وقربت لمماتي
جئناك راجين الشفاعة يوم لا — ذو همة يرجي لعفو جناة
والمرء مهما زاد سوء فعاله — يعلوه موجة فضلك المتآتي
من عينك الشهلاء لحظة رحمة — تكفي جميع الكرب من خطواتي

مِنْ لَفْتَةٍ لجوانب الوجه البهي ... تجلو على جنائن الجنات

مِنْ وَرْدَتَي شَفَتَيْكَ يا علم الهدى ... يلقى كلامٌ كافلُ الهبات

من مَسّ راحتك الوسيعة بالندى ... يبدو شفاءُ السقم في عضلاتي

يا مَن به خُتِمَ النبوّة والرسالا ... تُ العليّة من على الدرجات

يا من أتمّ مكارم الأخلاق في الـ ... آفاق من شتى وجوه جهات

يا من أتى وبقلبه النور الذي ... حقا أباد غياهب الظلمات

من جاء بالقرآن نورا جامعاً ... للدين والدنيا بطول حياة

لهداته لحماته لغزاته ... علمٌ وحصنٌ ثم سيفُ كماة

من نوّر الثقلين بالقرآن إذ ... قد جاء يمحو ظلمة الشبهات

من شرّف الأرضين منا قطارها ... من شرّف الأملاك بالدرجات

من شرّف العقلاء والعلماء وال ... عرفاء بالذات ونعت صفات

من جاء بالسنن التي قد أشرقت ... فتنورت طرق الهدى لهداة

يا سيدي يا ذا المعالي في الورى ... يا من أتى لسماح ذنب جناة

إني اقترفت من الخطايا والدّنى ... لكن فضلك حاسم العثرات

أرجو الشفاعة من كرامة ذاتكم ... يوم النداء في ساعة الكربات

لا إنّ لي ذنباً عظيماً ليس في ... حدٍّ يُعدّ لحاصر العثرات

ولوالديّ فقد جرى لهما العنا   في حُسْن تربيتي لخير حياتي

ورضيعتيّ من الحليب الطاهر   ومعينتيّ على علا المَسْماة

وكذا لأجدادي وجدّاتي ومن   بعمومة وخؤولة لي تأتي

وكذا لأصهاري وأنصاري ومن   جاءت يلقّنه إليّ وتأتي

ولأصدقائي في الحيوة على الهدى   والرشد والخيرات والحسنات

ولكل شخص مسلم قد رابه   نقص من الخيرات والحسنات

بكرامة القرآن والأسماء وال   أصحاب والآل العلي الدرجات

ولديك أرجو منحة ومعونة   في ضربتي للعلم طول حياتي

وكذاك أرجو طبع ما ألّفته   والنفع في ماذاع من نشراتي

والنفع للطلاب من قد جاءني   ذا رغبة في العلم والخدمات

وكذاك أرجو والرجاء مؤكد   ومقارن بهواطل البركات

في انشراح صدور نسلي بالهدى   في الدين والإيمان بالآيات

وبذاك تحميني من الخزي الذي   يعلو العصاة بمحشر العرصات

وجميع ذلك رشفة من رشفة   من غيث فضلك دائم النزلات

وعليك صلّى الله يا علم الهدى   ما زانت الأشجار بالورقات

وعلى جميع الآل والأصحاب وال   أتباع ممّن جا، بالحسنات

ملأ السما ملاء الثری ملأ الهوی	وزن ما قدمت من برکات
وانا الفقیر النامی من فیض الهدی	من سحب رحمة سید السادات
صلی علیه الله ما دام الهواء	والنور ینزل من علا العرفات
فوق الحجیج رؤسهم وصدورهم	وقلوبهم ملأی من البرکات

الثانیه

ای شهریار مملکت عصمت وحیا	ای تاجدار عزت ابرار اصفیا
شهباز برج اوج صفا قدس آشیان	در سایهٔ همای تو باشد شه وگدا
در اتباع پیروی تو بود بحق	ایمان علم وعمل دولت لقا
جانم فدای صیت ندای تو میکنم	باری اگر بدعوت لطفم کنی ندا
سر را قدم کنم ار می رسد ندا بما	ای بنده فراز خدمت بیا بیا
بر روضهٔ مدینه و بر جنت بقیع	بارد صلاة قبل سلام بلا انتها
بر قبهٔ عمارت بر جای پاک تو	بر روح پر فتوح درون پر از صفا
ای جان ما فدای لقای نفیس تو	باشد غبار راه تو ما را چو توتیا
آخر شدی تو تا نگری بر همه ملل	تا هر چه نقص هست کنی نقص را دوا
واندر حجاز تا که بفطرت قریب باد	شایان تو در معرفت ملت هدی
منت نکرد بهر تو یاران ز جمله خلق	در غیرت وصداقت در رشد اهتدا
آمد کتاب تو بزبان فصیح تو	در اشتقاق حکمت تفهیم ماسوی

در فجر روز حکمت و تطویر آدمی — بر منهج موافق راه بلا خفا

در دین و دولت نیروی نظم اتقان — در صورت و بصیرت در عهد و در وفا

شایان هر زمان و مکان منتظم حال — بنیان هر آمال اساس هر اتکا

باقی است با بقای امت واقع ز هر خطر — راقیست در مدارج ارشاد ارتقا

اندر دماغ آدمی خوش دل و درون — نور است نار و حکمت علم پر از صفا

نام تو در اذان برابر بنام حق — یعنی که او خدا و تو داعی سوی خدا

از بسکه مقتدی به هدای رسل شدی — کردند مرسلین شب اسرات اقتداء

ای مرکز مدار هدا و رشاد و حق — صاحبدلان بگرد وجودت در احتباء

جان را فدای کار خدا کردی زین سبب — حق خواهها همه بهر تو گشتند جان فدا

اعمال تو همه تخطیط درس مخلصی — اوصاف تو همه سر مشق عشق صفیا

درسیست بس دقیق صفات کمال تو — بحریست بس عمیق پر از درّ با صفا

از استقامت ثبات تو در راه مستقیم — قطب جهان شدی تو شه جمله انبیا

از آنچه ماسوای حق آمد جدا شدی — زان رو جدات کرد ز هر ماسوی خدا

آثار فیض تو نماید به کشف بحث — انت الاساس لما قد غدا وما بدا

ای صاحب کتاب و سنت راه قویم یافت — ای طالب فضایل تو صد چو اوصیا

ما بند قید ناخوشی نفس سرکشیم — پیوند در معصیت علت شفا

ای از بروج عزت و اقبال و معدلت   صاحب نیاز بر در تو اهل کبریا

ای شمس طالع سعد مبارکی   وی ماه شاطع حق بدر بی‌خفا

از نور جبههٔ سیمای طلعتت   عالم چو کهربای من الارض للسما

غیر از خدا نبود نباید کسی چو تو   عالی مقام جای رجا کهف التجا

از هر چه هست جدای تو جز دین   هستی چو ما سوی تو از آفریدهٔ خدا

ما را بحضرت کرمت حاجتیست بس   پرهیز جان ما ز ملاعین اشقیا

دارم امید اینکه بهنگام رستخیز   برپا شده رسیده به فیروزی لوا

ما را نگاه چشم سیاه تو کافی است   چشمی که خاک را بنظر کرد کیمیا

دریای فضل بی پی جان شویم اگر   باران فیض شاه ببارد بخاک ما

تا نامی بنام نامی تو طی کند ورق

نام خدا از ابتدا و نام تو از انتها

کاتی داخلی (زەرقانی) بوم لە حدودی سعودیە
ئەم قصیدەمە نوسی

ئازیز بیرەوە ئازیز بیرەوە — لە دل زاماران خۆت مەشیرەوە
ذرە ذرەی دل ناڵەی دی بەجوش — بە آهو ناڵەی زۆر دل گیرەوە
من شەیدای شەودای رووی مینای تۆلم — تاجارێ پەردەی لی بدیرەوە
ریشە ریشەی دل بەستەی گیسوی تە — بە فطرەت بەسرا بەم زنجیرەوە
خەمیر مایەی دل سەودای عەشقی تو — با هەر بمینی بەو خەمیرەوە
عەشقت مومیای بربرەی پشتم — وازی لی بینە بەو جەبیرەوە
بە جلیوەی جەمال خودا دادەکرت — روبکە بەلای ئەم فقیرەوە
من لیوەی لیوی گوڵ غونچەی تولوم — با هەر بمینی بەو تعطیرەوە
کانی دەرونی نامی بێ رەواج — بە احسانێ بدە بە ئەکسیرەوە
دل لە حەسرەتا بگاتە لا تو — بە آه و ناڵەی خوشی تاثیرەوە
پیری گرانیم کرد بە تکا کار — بە و یا پەی بەرزی پیر تقدیرەوە
موری مهری خوت دانێ لەسەر دل — با نەکەومە ردی بێ تدبیرەوە
نامی هەر کاتی ناوی تو بینی — بێ باکە لە شاە بەوە زیرەوە
دیارە هەر کەسی ناوی تو بینی — ئەزی لە چەرخا بە تەزویرەوە
ئەر دەستت دانی لەسەر بەندی دل — طی ئەکا افلاک بە اثیرەوە

- روی هەمەتی تۆ لە هەرکەس ببی   بێ باکە لەشای دەسی بەشیرەوە

ریزەخواری تۆ نایەوێ شاهی   لەبۆ هەندوستان بە کشمیرەوە

شانازی ئەکا بە غولامی تۆ   پادشای دانا بە وەزیرەوە

شنەی بوی رەوضەی ریحان بێزی تۆ   قیبلەیەتی مسک بە عەبیرەوە

سحبانی زمان لاڵ لەسەنای ذاتت   خطبای دنیا بە تقریرەوە

خاکی آستانەت توتیای چاوە   روناکی دلە بە تنویرەوە

(لو کان البحر) رمزێکی کورتە   لە رسالەی تۆ بە تفسیرەوە

بە قوربانت بم دوشکوام هەیە   تقدیمیان ئەکەم بە تقصیرەوە

یەکەم تکایە بۆ تاوان بارێم   خامەنای نوسی بە تکسیرەوە

پەنام حەیفەوە بۆ خەط پۆشیم   بۆ کاری عەمدیم بە تۆفیرەوە

دووهەمم ئەمەیە گەلێ دامادین   تۆیش بەو رەحمەتی عالەم گیرەوە

مدرسەکانی خاکە پاکەکەم   ئەگرین بە جۆشی زۆر دڵگیرەوە

علمای بەرزی شاگردانی وردە   بە هەرشمەندی روشت بیرەوە

وەلشومەی فتنە وەهادای گرتن   صغیری پێچا بە کبیرەوە

آثاری نەما مزگەوت و محراب   بە چەن پێشەوای دانای ژیرەوە

چاوەری مەوجی دەریای حسانین   صفی بەکەرەم وەربگیرەوە

ن لەناو کوتری بەلاد آشوبا — ئەی مەدی حسان دلیان بیرەوە

بەرای صفامان بەلکو هەلگرێ — لەبۆ عیبادەت بە تەدبیرەوە

ئەمگەلە گەلی مخلصی حق بوو — قوربانیان ئەخوێند بە تفسیرەوە

ئەوەی زیندوو بوو بەناوی تۆوە — ئەچوون بۆ مزگەوت بە تنویرەوە

حورردەکانیان لەبەرچاوابوو — ناریان ئەهێنان بە تقدیرەوە

روولەوان هەموو لە والشکادا — صلاواتیان ئەدا بە تأثیرەوە

بەلکو ئەمگەلە لە مەدینەشدە زژن — بابیان لەبیر بێ بە باپیرەوە

ببینەوە سەر رێی مستقیمی تۆ — بەعەقل و وجدان بە ضمیرەوە

ئەم جارەش سلام لە ذاتی پاکت — لە روحی بەرزی پیر تا ئیرەوە

دشامیم بەیادی بالای تۆ بژی — ببێش مری بەیاد شای لشیرەوە

شەوم گرتە بەر

ئەم قصیدەم نوسی لە بەرین شاری (ریاض) وە مدینەی منورە دا
کاتێ لە بینوە شەوا بریارمان دا بکەوینە رێ

شەوم گرتە بەر شەوم گرتە بەر — بۆ بەر بەیانی دیداری دلبەر

شەوی تاریکە کانی روناکی — جەفایە مایەی صفا و دلپاکی

آوی حەیاتی کە بۆ دڵ ئەبێ — بێ چونە ظلمات چۆن حاصل ئەبێ

یەقین والە پشت پەردەی پیسەوە — شەمکێن والەپاشی پەردەی غیبەوە

نابینی ڕوخسار حەشتا لێ دڵ بەر لەژێر ڕەشی ماڵی دووگیسوی عەنبەر
ئەی فیضی قدسی سەر بدەرەوە بۆ ڕووناکی دڵ مدد کەرەوە
دڵەکەم حەبسە لەچاڵی ظلماتا ماتڵە لەبەین هاتو نەهاتا
خۆتویش ڕحمة للعالمینی ڕەهبەری عاصی پاکو ئەمینی
فەزیلەت گەیشتە ئادەمو خاتەم بۆ انسی وجُنّ فریشتەی عالەم
بەتۆ حەرەمی (کەعبە) کراوە بە ڕووی ئەصنامی لێ هەڵگیراوە
بەتۆ (یثرب) بوو بەطیبەی ڕووناک بۆتۆ بوو (بوراق) داهات لەئەفلاک
هەر بەخەتوەری بەمەرجی تەوفیق لەگەڵ یاساتا بێی بەرەفیق
نائومێد نابێ لە پایەی بەرزی لەبەسەرهێنانی کاری سەرعەرزی
بۆبازی ڕۆژی بۆبازی مەهتاب بۆبازی ئەنجمی لامعی نایاب
کەمی تۆ نیە لەکەمی کارە هەرکەس بەنەوعی ئەگا بەبارە
بازی مرادەو بازێکیش مرید بازی هەڵکەوتو بازێکیش فرید
لەڕووی سبحانی شایادی شاهان بێگاهی فریو لەپڕ گوناهان
کەمی بەرەکەت هەرەکەت ئێنێ ئەمجار هەرەکەت بەرەکەت دێنێ
شنەوی نسیمت بێتە فریادم زیندووم کاتەوە لەحاکو بادم
بارانی فەزیلەت بڕژێ بەسەرما بەرگی سەوزی نور بکا بەبەرما

بابێژینەوە بەلەزی هەستی   دەرچیم لەبیری تاریکی و پەستی

لەبی لوطفی تۆ ئێمە لێ نادین   هەشتی خاشاکی سوکو سوتاوین

بەچهرە بانیت وەک چهر و ماهین   گەدای شارێشین بەین بەوینەی شاهین

التفاتێ فەرمو ئەی خاوەن کەرەم   ئەی روتری بەرزی عەرە بو عەجەم

بازی حق بگرین وا بیکەین بەیار   دەس بەرداربیم لەیاری اغیار

عاشق ئەوەیە حق بکا بەیار   دلی لاتری بێ تا یوم القرار

هەرتو بو سەرولای سەردان سپوری   خاوەن مقامی بەرزی سعودی

هەرتوی خاوەنی مقامی محمود   هەرتوی اسعد و سعید و مسعود

تو دەریای هادی و باقی صفیا   دەریاچە و نەهر و زوباری دنیا

نمی لەعەرشا لەهەر لالی سبێ   ئەبێ پەیوەندی بەسەماتی بێ

جبریل وا لەژێر بالی شاباڵت   کالاتی عالم دەرعی کەمالت

فرشتە چە حەد چەرتی چەیارا   کەهاوری تۆبێ لەری گوزارا

خرق عادەت بو خوا اظهاری کرد   جوبرەئیل وەحی کالەبو تو هاورد

روحی احمدی مقامی بەرزە   فرشتە ناگا بەو تەدرد تەرزە

دەی سا هەو خاوەن مائدەی احسان   لەبو فرشتە و بو جن و انسان

قبول بفەرمو زێرە خوارانت   بو عەتای عامی مائدە و خوانت

هەرچەن خەوش و خاڵ پەسندە دونیە   شایادی آوی فەیضی توی نیە

بەلام رەحمەتی عامی بوعالەم   کەس بێ بەش نابێ لە فیضی کەرەم

تو سلیمانی من موری زەعیف   من بەندەی جانی و تو جانی لطیف

من گەدریکی جاف تو کانی الطاف   من تینوی داماو تو سەرچاوەی صاف

بالیوم تەرکەم لەسەرچاوەی تو   لە دەریای فیضی خودا دادەی تو

بەشی (ناسی) بە هوی شاهەوە
ئەڕژی بە پایەو مایەو جاهەوە

(شیتو لیوەی توم)

کاتی روژمان لی بوەوە لە شاری مدینەی منورەدا ئەم قصیدەمە وت

شیتو لیوەی توم شیتو لیوەی توم   من هەر دەمیکە شیتو لیوەی توم

شەیدای بالای تو دل پەشیوەی توم   عاشقی بالاو شانو شیوەی توم

ئەگرچیمەوە و ئەبرژیمەوە   لە هجرانی تو ئەتلیمەوە

کول ئەداسینەو گول ئەداجەرگم   ئاوات ئەخوازم بو دادەی مەرگم

ئەی سایەی رەحمەت تو بیتو خودا   بەنیشانی حەزرت لام دە لەسەردا

بمکە بەخاطر نوری نیشانت   تا پایە دارم لەسەر پەیمانت

بەرو پەیمانەوە ریگەی خەیم طی کەم   بەرەو مدینە لە قەتار دەی کەم

کاتی کە دەرکەوت ئەوجی بورجەکەت   بورجی گەوهەری عالی خەرجەکەت

خۆم بهاویمه سایەی آسانەت   آسانەی بەرزی پایە مەردانەت

تا چاوی سەرو بیژی معنوی   بریژم بە تۆزی قاپی نەبەوی

جا بە هەوی نوری احسانی تۆوە   سەربنیمەوە بە سای گل کووە

کاتی مەیلی دوست هاتە سەر لقا   لقای فیضی حق لە دار البقا

هەر بە ونورەوە رو لە حەشر کەم   رو لە سای لوای خیر البشر کەم

دل پەروارێ بکا جەسەی شیرینم   بگاتە آلای شای بەتە مکینم

ئەمە بە هیوام ئەی پەنای هانام   بە وەسیلەی تو بە حوزای علام

کەس محرەم نەبی لە دل دارانت   لە نمی فیضی شیوە بارانت

کەی محروم ئەبی لە احسانت کەی   کە ئە رژی وینەی باران پەی دەی

تینو بە کاسی شادئەبی بەرەی   چون تیراو نابی لە دەریای بێ پەی

هەژاری چون من ئومیدی وایە   بگا بە پایە لە وخاوەن مایە

جا تکام وایە ئەی خاوەن صفا   ئەی کانی فیضی کەرەمو وەفا

ژنامی م لە پەنات بگا بە پایە
چوکی هاوری رسول اللە یە

لە نزیکی شاری (قصیم)، لە شمالی مدینەی منورە دا
ئەم قصیدەیە دانا (لە عام آزیزترە)

لە عام عزیزترە   لە عام عزیزتر   عزیزە کەی من لە عالەم عزیزتر

بەلای خوداوە لە عالەم عزیزتر   روخساری لە گول پاک و تمیزتر

مخلوقە لە نور: لە نور لطیفتر   لە فریشتەی عەرش عالی و شریفتر

عنصری خاکە و ئەو وتی بو فەلەک   صورەت آدەمی و بەسیرەت مەلەک

ئینسانە و لەگشت إنسان داناتر   نەخوانده و لە عام بەرز و بالاتر

عجیب شخصێکە تاریف ناکری   شەرحی لە وصافی زەریف نادری

لە عەرەب پیانەو آشنای عالەم   والە سایەیا عەرەب و عەجەم

خوی شەمعە شەمعان ویلەی پەروانە   لە دەوری شمعی زوریا دیوانە

آزیزە کەی من بێ وینە و مثال   هەزرە بە سیمای سەعادە و اقبال

آزیز کام آزیزە   آزیزیکی وا   پایەی بولەندە لە سەر ماسوی

آزیزە کەی من قیبلەی عالەمە   مایەی سەربەرزی باوکە آدەمە

سەرداری عەرەب نازاری هەجەم   یەکتا گولباغی گول نازاری حورەم

رابطەی بەینی خالق   مخلوق   بێ جونیدەواری ماموستای حقوق

بە دەروون لەگەل نوری خودادا   لە بیروون لەگەل گشت ماسوی دا

پایە بەرزیکە حەتتا لە خودا   کەسی نەی دیوە کەس لە پایەی لەودا

فرستادەی حق ڕێنیشان دەرە — بۆچی بەشەر بەحق ڕێبەرە

معجزاتی گشت ڕێبەرانی یەکسەرە — ناگا بە پایەی معجزەی سەرەوە

مەلی مسیحا عیسای بن مریەم — زیندووی کردەوە مردوو پاش ماتەم

احیا سەرتاکیە هەر لای خودایە — لە عەلاقەی بەشەر جیایە

بەڵام معجزەی ڕێبەرەکەی من — نورە بۆ فکر و نظرەکەی من

هەزاران کەسی دڵ پڕ لە ظلمات — دڵ نورانی کرد لەڕووی سەرسیات

هەزاران کەسی ڕۆح و دڵ مردوو — زیندووی کردنەوە بەحق زۆربەزۆر

بە بەرزی ئەخلاق چرای هەڵگرساو — ڕوناکی گەیاند بە ڕوحی انسان

صبری ایوب و حکمەتی لوقمان — دەستی خلیل و دەستی سلیمان

لەلای خولکی ئەو دیاری نەئەدا — ئەوندە جامع بو لولوی هدی

جامع بەفیدای خولکو ڕەوشتت — بەفیدای بەرزی پایەی سرشتت

بەفیدای مدرسەی تعلیم و دینت — بەفیدای شوعلەی نوری یقینت

بەفیدای ئەو چرای عالەم نوماتە — بەفیدای ئەو نورەی هەموو جیهانە

بەفیدای ئەو وەزە جەوهەر با نیشە — بەفیدای ئەو لوطفی کەس نەزانیتە

بەفیدای ئەو دەسترە خودا داویەتی — کەکەس تا داوی هالی نەبویەتی

(ناجی) داماوی دەرگای احسانە
بەهیوای نمی احیای انسانە

سەری حاڵەکەم

سەری چاڵەکەم   سەری حاڵەکەم   ئازیزی زانای سەری حاڵەکەم

دڵ بەری دڵدار خۆش چەماڵەکەم   خاوەن پایەکەی پڕ کەماڵەکەم

عومریکە دانا لە سەودای تۆدا   بەڵکو چارێ بێت بۆ ناو حاڵەکەم

بپرسێ حاڵی پەروانەی شەمعت   چلۆنە شەوی پەشێو حاڵەکەم

دڵ بوو بە بوورییان لە تاوی فیراق   یانی سووتاوە کوێ نزوڵەکەم

شا بازی بورجی قودسی ئاشیان   ئەیاری عەرشی پەڕ و باڵەکەم

بە پەرژینە چیرا دامامە بوورە   گوێ بگرە لە دەنگ ئاهو ناڵەکەم

من داماوەکەی دەستە وەدامانم   لێ قەوماوەکەی ئیش پەشاڵەکەم

دیلی زیندانی فیراقی تۆیم   گیرۆدەی عەشقی حەیفا ساڵەکەم

چی لە بێ ئەمری بڕەوی بە وەصڵت   چونکە داماوی بەر دەرماڵەکەم

دڵ بوو بە کاسەی شەرابی گۆنە   لە عەشقی چاوی چاو غەزاڵەکەم

خاڵی ناو چاوت تیری دا لە دڵ   داوای ڕەوایە دڵێ ئاڵەکەم

سینەم مەشکا بوو دڵم بوو بە خوێن   خوێنی تیا نەما زۆری کێواڵەکەم

شەرمم دانا وە لە شەرمی تیتا   بەڵکو وەرگری شڕاو ناڵەکەم

بە زەنەیت دابێ لە سەرا حالم   من کە زیندانی تیا چاڵەکەم

نامی لێ ناوت زۆر گاری نایە
دەستی ڕاکێشە و بگرە باڵەکەم

من سەرگەردانم من سەرگەردانم

من سەرگەردانم من سەرگەردانم — لە کاری خودا من سەرگەردانم

شەخصی هەڵکەوی بە بارەی قینی — پاکو تەمیزبێ لە هەوای شەخصی

لە ساڵانێکدا پڕبێ لە وەحشەت — پڕبێ لە جەهلو خورافەو دەهشەت

قەت نەچوبێتە هیچ دانشگائێ — نەیشی خوێندبێ لا مامۆستائێ

دوربێ لە دەوری علمو حضارە — دوربێ لە یاسای نظمی اِدارە

وەهای بگاو تێ بگا لە حەق — عالەم وەرگێڕێ لە جهلی مطلق

روی بکاتە لای پەروەردگارێ — خاوەن کەمالێ بە هەموو بارێ

هەڵ سوڕێنێ بوئایینی پاک — بو ڕەوشتی بەرز بو کردەوەی چاک

بو ڕێگەی پیاوەتیو یەکیتیو وجدان — لە بو یەک دڵیو ادارەی جهان

بو باوەڕکردن بە پاداشتی کار — بو روژی حسیب لای خودای قهار

ئەم دەستورشە بگا بە عالەم — بگا بە پەری بەنی آدەم

لە خورهەڵاتو تا بە خورنشین — جنوبو شمال لە بو تێکوشین

بێ تفاوتی خزمو بیگانە — بێ لادان لە رێی راستی مەردانە

میزانی شەرەف تەنیا تقوی بێ — چ لە عەرزا بێ چ لە بالا بێ

قەت ترێ ناکەوی بێ هیدی خودا — آدەم رەهبەر بێ بو هەمو دنیا

ئەگەر بڕوانێ بە یاسای عرفان — سەراو عروجی بو ژوور آسمان

نیشانەیێکە بۆ پایەی رەسول   ئەویان دەلیلە ئەمیانە مەدلول

یانی چون عوروج لە آسمانان   خەرقی عادەتە بە عەقلی ئینسان

وەها ئەشلەتو نشری لەبوری   خەرقی عادەتت لا ئەهلی تەمکین

یانی وا ئەتکەم لەروی سەربیسات   بۆ خەیری خودا بۆ رهانەو ئیثبات

وناموس کە ئەمەی بە پەرهان زانی   روی کردە رەهبەر بە تەناخوانی

وتی ئەی مەولای ارواح و اشباح   حایەی رزگاری بۆ هەموارواح

وەهای بریاردا خودای کائنات   بت کا بەکلیل بۆ دەرگای حیات

لە دەوری قوبەی پر سەعادەتا   لە دەوری رەوضەی جبی عبادەتا

پول پول فریشتەی لەمن شەیدا تر   ئەسورینەوە دەم لەدەم زیاتر

بە ساڵو مانگو هەفتەو روژ و شەو   لە باری بەرسر رەوضەتا پرتەو

یانی حەزینەی خیری عالەمی   کالی ئیحسانی بەنی آدەمی

ئەلێ لە تووە بەشی بەشی بێتەوە   هەرکەس بە بەشی بجەشێتەوە

دەسا تو خودا ئەی رحمەتی عام   سەرچاوەی خێری ارواح و اجسام

دەمێکە عومرم بە زایە روئی   لە بەر مەهجوری یانی لێ تۆڵێ

والەم پیری دا رودم کردە دەرگاهت   بە موی سپی وە بو دەوای نەجات

دادڵە دەس عومری بە عەبەث دەرچو   لە سپیتی مو لە سیاهی روم

داد لە حەیرانی دلەکەی تەنگم　　　شەبەندە بەرۆژ بە چەن هاڕەنگم

ساتی لە سایەی ستیئاتەدا　　　لە ناو نادانی و خورافاتەدا

ساتی حەیرانی فتی فەلسەفە　　　گیژی کیشانەی وەزنی (بەلکەفە)

ساتی لە ڕازی جیهان ئەخوێنی　　　ساتێکیش ڕازی دازی ئەنوێنی

ساتی بە لە عەیب ڕەوڕولی لێشە　　　ساتی بە ئەدەب کیشی دەروێشە

دەردی بە سەر ڕەوڕدالیم بوو بەکەڵک　　　بوو بە قەلاتەوگەلیشتە فەلەک

ئیستاشی نازانم ئەنجامم چییە　　　بەهیوا ئەلێم ئنامی ناچییە

دەسمە داماوێنت شای خاوەن نظر　　　نظر پیروزی کیمیا اثر

دەرگای دلەکەم قوفل دراوە　　　تاوان لە نادیا بەجۆش تاوە

جاری بروانە لەم دلە پڕ ژەنگە　　　لەم قەفەس و سینەی تاریک و تەنگە

بە پەنجەی ڕەحمەت بیکەرەوە لێم　　　خوێنی بە حەبیب لە لوومەتی نەدەم

لە دەریای فەیضت هەشتی کافییە　　　نمێک بۆ دەردی دڵم شافییە

بە صبغة اللهی توحید و اسلام　　　ڕەنگی ثابت بی تا کاتی ئەنجام

بدرە و شیتەوە لە ڕووژی ڕەوعا　　　لەشەرنظامی زنورهم لیسعی

ببێن بە انسانی کامل　　　لە اصل و فرعا بەوعنای شامل

نامەی آزادی بدرێتە دەستم　　　ئەمە یە هیوا و غایەو مەبەستم

نامەرە بانی لە تووە دوورە — لە بوراماوان ئێحسان زەرورە

بێکە بەخاطر صدیقی عەتیق — بە عەدلی عمر خەلیفەی وەسیق

بە حەیای عوسمان بە صەفای عەلی — بە خوێنی حەمزەی خاوەن تەجەلی

بە شەهیدانی ڕێی ئیسلامی خۆت — ڕانامی کوەرێگرە بە غولامی خۆت

هەتا ئازادی لەدوو دنیادا

لە ژێر سێبەری شای ئەنبیادا

خاوەن جاهەکەم خاوەن جاهەکەم — خاوەن جاهەکەی شایە ناهەکەم

فەرمان ڕەوایە بە سەر شاهانا — نور بەخشی ئەکا بە ڕووی جیهانا

پاشای جیهانگیر ئەبی ئاوالی — بو دارا و گەدا خاوەن ماوی لی

پایە بولەندەو سەربەرزی عالەم — تاجی شەرەفە بو سەری ئادەم

بە شیوەی شیرینا هەلکەوتوی جیهان — نوری عالەمە ظاهر و پەنهان

هەر دلی تاریکی بو پە آشنا — سینەی زولەی بەطوری سینا

آشنائی ئەو هوی نەوروزی یە — هوی بەختیاری و هوی پیروزی یە

سا بو ڕەزای حق ئەی باخی شاگول — بە آشنائی بروانە بو دل

بروانە بو خوت بە کەرەم کاری — بە سیلی سەحای تاوی بەهاری

بو ئەم غولامەیش نشان دراوە — بە چەن دەس بەرز تعتیم کراوە

بو سایەی دەرگای بارەگای بەرزت — بو صەفاخانەی گەلی سەر عەرزت

صەد سوپاسی حق لەم پایە بەرزە — سەری خۆم دانا لەسەر ئەم حەرزە

دیدەی خەمم ڕێژا بە سورمەکەی ڕێت — سورمەی تۆتیای غوباری بەرپێت

بەڵی بکرێتیە دەو چاوی لە یار ڕجب — بە ڕوانەی شیدای شمعی ڕوخساری

بە دەوری گوڵ ڕا بە ویەی بولبول — بێتە سەر زەوق و نەشئەی پەرەی گوڵ

ئەمەیە مایەی ژیواری دڵان — ئەمەیە غایەی عەشقی بولبولان

دەستی سەخای تۆش تەواو ڕەسایە — لە نور جەمشیدا فەرروویە کەتایە

بۆڵ پرتەوی بیت بۆ دڵی نامی
بگا بە موژدەی لقای مەرامی

بۆ آسانەی تۆ بۆ آسانەی تۆ

بۆ آسانەی تۆ بۆ آسانەی تۆ — پەنام هێناوە بۆ آسانەی تۆ

بارەگای پەنای ئەهلی دنیا گشت — سەرداری سوپای خاوەن آلای تۆ

پایەی تەختی تۆ لە سەما سەرکەوت — فرشتەی سەما عاشقی سیمای تۆ

ئەناگوی صفای سینەی میناکەت — ئەناگوی پایەی بەرزی والای تۆ

بۆ کێ بنوسم عەرضی حالی خەم — غەیری بارگای عالی بنای تۆ

لا کێ بەیان کەم شکوای ئەحوالم — غەیری حضرەتی صاحب صفای تۆ

لا کێ تەقدیمی دەردو بیماریم — غەیری حەزرەتی لوقمان آسای تۆ

ئەگەرچی حاجەت بە بەیان نیە — لەلای ضمیری صافی مینای تۆ

من داوا کارم لە فەیضی قودسیت — لە روحی بەرزی والای رەسای تۆ
چەتری دامم بگرێ لە مەدەد کاری — لە فەیضی وەصفای سایەی هومای تۆ
یادی وا بگرێ خانەی دەروونم — رام بگرێ لە سەر ریگەی وەفای تۆ
لامم بدا لە بوی هەوای جفا کار — ئامادەم بکا لە بو لقای تۆ
چرای هەلکەی لە بو دەروونم — دەلیل بێ لە بو ریگای بارەگای تۆ
هەر بەو یادەوە بژیم و بمرم — رێنیشاندەرش بیمەوە لە سەر وفای تۆ
تا بەو نورەوە ری بگرمە بەر — بو ژیر سیبەری ئالای لوای تۆ
مەیدانم بدەن لە ناو یارانا — بو تەماشای بەژنی بالای تۆ
کاتی بمەوی رووی تۆ ببینم — بگەمە بەبارەی صفای دنیای تۆ

نامی بە هیوای ئەو سەروەتە ژی
کە دیت لە شنوی سەروی بالای تۆ

دلداران سەرچەم

دلداران سەرچەم دلداران سەرچەم — قومری بو رچی کون دلداران سەرچەم
بیماران دەرد عەشق روخسارت — دیل بون بە داوی گیسوی خەم چەم
بە هەوای تۆوە هاتو چو پاشە — بە هیوای تۆوە ئیمە چەند خەم
نیگای چاوانت بوماتەم باران — مایەی خەلاصە لە دەرد ئەلەم
نمی لە فیضی دەریای حسانت — سەرچاوەی قوژە لە بو خاطرەم

لەفزی بەتەزیزی مهرآمیزی تۆ   قورسی کەلامە بۆ وەصفای دڵەکەم
ناگا بەشنەوی نەسیمی رەحمەت   شنەوی بەهەشتی فیردەوس و زەمزەم
تۆی مایەی فەخری سەربەرزانی دین   تۆی مایەی نەشری عیرفانی عالەم
قاپیت بارەگای بیتی الاحسانە   تۆی سەرچاوەی خێر لەزۆر و لەکەم

سایەت بۆ نامی سایەی رەحمەتە
بەرزینە باران ئەی شای کەرەم

جۆشی دەروەکەم

جۆشی دەروەکەم جۆشی دەروەکەم   جۆش گەرمی تاو لەرزەی سەرەکەم
هەیشیان هێنا بۆسەر زیانم   کەوتمە تەقالای کالای گیانم
منیش بە هیوای حفظ حەیاتم   کەوتمە تەقالا لەبۆ نەجاتم
ئەوپەڕو ئەم پەڕ جیهانم بینی   پەنای رزگاریم بۆ خۆم نەبینی
تاوای لە بیرم صدای الرحیل   بۆ کەهفی عزەت ماوای جبرئیل
پانی بۆ دەرگای بارەی بولەندی   جێی داوای دەرمان بۆ دەردمەندی
بۆ آستانی راستان ماوا   بۆ پەرستانی دۆستان ئاوا
بۆ بورجی عروج بەسەر هەوادا   بۆ عەرشی راستی لەگەڵ خودادا
بۆ قوللەی دەرچوون لەبۆی ماسوی   بۆ ملەی بەرزی شاریگای هدی
بۆ سەر بولەندی و مایەی سعادەت   بۆ بارەمەندی پایەی عیبادەت

بوقاپێ حیوای ئەهلی درایەت لەبوجیلوەگای نووری عینایەت

یانی بو پەناهی ڕیسالەت پەناه بو ئارامگاهی ڕەهبەری خودا

سوپاسی وثەنا بو ڕەبی عیباد کە ئیمەی گەیاندە بە قاپێ مراد

شەرم نایە سەر ئاسانەی بولەند جێی هانا و پەنای زەعیفی دەردمەند

تۆزی پیرۆزی ئاسانەی خۆشناو کردم بەسورمە بو ڕوناکی چاو

خاکی پێرشەوگای جیلوەی لیداوی بوبە مومیام بو دڵی شکاوی

نمی شەونمی ڕوضة الرضات لیوی ئەرکردم بە ئاوی حەیات

لەزیارەتی بەهیتی سیدالسادات چرام تەیارکرد بو کاتی ظلمات

لەسای گەیلانی و پیری بوخارا دڵم تیراوبو لەلای دڵدارا

صلاتو سەلام بباریت هەرکات لەسەر ڕەوڵەرواحی دەلیلی نەجات

نامی وانامەی مرادی دەس کەوت
فالحمدلله لەم فەوزە زی کەوت

شیرین گولەکەم

شیرین گولەکەم شیرین گولەکەم گولی بون لەدا بەناو دڵەکەم

گولی بەهەشتە هاتوە بودنیا لەهەرزا نیە وینەی گولەکەم

بوماوەی ژینم لەروی جیهانا بودڵە و دنیایشم باشە گولەکەم

لەهەرشوینی بم سارلبی یا کیو عەطری خوی ئەدا لەمەنزلەکەم

ئەگەر موشکلی ڕێگام پێ بگری ‌ ‌ ‌ ‌ ئەبێ بە کلیل بۆ موشکلەکەم
داری ئەو گوڵە واڵە بەهەشتا ‌ ‌ ‌ ‌ نە داری یاسە و نە سونبولەکەم
هەر چەن لە خاکا پەرژ و پۆی دەرچو ‌ ‌ ‌ ‌ لە ڕوحی پاکە ڕیشەی گوڵەکەم
بە ئاوی حەیات ئەشونمای کرد ‌ ‌ ‌ ‌ بە وێنەی سدرەی هەزار چلەکەم
مەپرسە لە ڕەنگ لطیفی ڕەنگە ‌ ‌ ‌ ‌ بەل لطیفترە پەرەی گوڵەکەم
ڕەنگی بەنەوشی سەوز و نێرگسین ‌ ‌ ‌ ‌ بێ نرخن لە لای شێوەی گوڵەکەم
مەپرسە عەتری بۆ دەماخی دڵ ‌ ‌ ‌ ‌ ئەگاتە خەڵکە عەتری گوڵەکەم
نە عطری ماهور نە نافەی آهو ‌ ‌ ‌ ‌ نەشەدلوی شاهو ناگاتە گوڵەکەم
ئەپرسی ناو و نیشانی بەرزی ‌ ‌ ‌ ‌ نوسیوە لەناو پەرەی دڵەکەم
ناوی ڕهبەری بۆ دانراوە ‌ ‌ ‌ ‌ ئەوکاتە پشکوت غونچەی گوڵەکەم
یانی ڕهبەرە و فرستادەی حق ‌ ‌ ‌ ‌ سپاساڵارە سەر قافڵەکەم
طورەی طوماری پێغەمبەرانە ‌ ‌ ‌ ‌ قازی دادگای شاعادڵەکەم
نوری وەهاجە بۆ نامەی اعمال ‌ ‌ ‌ ‌ مایەی ڕەواجە بۆ حاصڵەکەم
نور ئەدا بە ڕوژ بە ئەستێرە و مانگ ‌ ‌ ‌ ‌ بە اعلی و اسفل تا بە گڵەکەم
ڕوحی جیلوەگای تەجەلای حەق بو ‌ ‌ ‌ ‌ بەر لە آدەم بو عەتری گوڵەکەم

ڕەبتی ڕا بگری دوشت بو (ناصی)
یەکەم گوڵەکەم دووەم دڵەکەم

گوڵی گوڵ نازارم

گوڵی گوڵ نازارم   گوڵی گوڵ نازارم   من بولبولەکەی گوڵی گوڵ نازارم
منی پەروانەکەی   شەمعی ڕوخسارم   من دیوانەکەی شێوەی دڵدارم
بە باڵا ڕاستم   بە وێنەی عەرعەر   لە دڵا لولم وێنەی طومارم
لە زەردی ڕوخسار بە وێنە بەهیم   لە آڵی ڕەنگا وێنەی گوڵنارم
دیدەی دڵەکەم   گڵاراوییە تی   چاو لە توتیای گەردی پێی یارم
ئەگەر بمرم لە شوێنی دەرمانی دەردا   بەڵکو طبیبی بکا تیمارم
هەر ناوی یارە   لە سەر زمانم   کاتی فریشتە بێتە مەزارم
بسوتێنم تووزم   لە هەوا ئەنووسی   هەر لەیلە یارم   هەر لەیلە کارم
حەزینم بڕژێتە سەر دەریای هاک   ئەنوکی تینوی آوی عوزارم
شفام وەفاتە   ئەگەر بێتە جێ   دەمێکە بۆ ئەو   بە انتظارم
گیان لە بەر چارێ بوچویانە ئەمن   من کوژراوەکەی هەزاران جارم
ڕۆژم طلوعی ڕوخساری   یارە   شەوم سیای دوو گیسوی تارم
من لاولاوەکەی سەروی باڵاتم   خەلولول خوار ڕووی سەر ڕای جوبارم
بە دڵ سەرخۆشی چاوی مخمورم   مەستی سەربەستی پیاڵەی خمارم
من قوربانیەکەی قەزا گێڕی ئەدەم   آگام هاوردوی بێ اختیارم
فەرزە فیدام بۆ یاری فەردم   یاری نادرەی ڕوی ڕۆژگارم
هەرچێ جیلوەگای باڵاکەی ئەوی   ئەلێ جیلوەگای نورالانوارم
بەیانی بەهەی داشدری بەشەوق   بۆ استقبالی بەهەی دڵ دارم
ڕۆژ هەڵ ئەسوری بە دەوری دانم   لە اشتیاقی ڕوخساری یارم
شەماڵ ئەشنی لە دادینەی کێو   بۆ باوەشێنی یاری نازدارم
نامێ بەتەمای نیگای چاو بکە   بولی بە دەورەی وێنەی پەرگارم
ئەو نیگای چاوی دەرمانی دەردە   ئەلێ بە مایەی شفای آزارم
بڕژێ بە سەریا   صلاتو   سەلام   هەم لە سەر آل و یارانی یارم

روژی مەحشەرە

روژی مەحشەرە روژی مەحشەرە   تاقە سوارەکەی روژی مەحشەرە
مەردی مەیدانی روی عەرەساتە   خاوەن وجباتی هاتو نەهاتە
بە بەرزی پایەو هێزی همەتی   ئەوە لەو روژا ئەلی ز امتی ؟
کەس روناک نابی بە بی نوری ئەو   کەس ڕا نابوری بی مروری ئەو
لە هەر سەرالی دەستە چرا بی   ئەبی بە نوری ئەو هەلکرا بی
جوش کورەی نور بو جیهان یەکسەر   بەرقی نوریکە لائەو دیتە دەر
خاوەن بارەگای هانا و هاوارە   یەکەمین پەنای گەلی هەژارە
دەی سا هۆسوار سوارەکەی بوراق   سەرکەوتوی ئەفلاک بە بەرزی اخلاق
پەنای تاوان بار روژی عەرەسات   یەکەم تکا کار ڕاپەڕەر مشکلات
داماوی رێگەم لەبەر بی دلی   لی قەوماوی دیم لە بی مەنزلی
نە ماڵم نە حاڵ نە پەڕە نە باڵ   هەر تۆم بۆ ماوی ئەی کانی کەماڵ
لای کەرەوە بەلای داماوا   نیگائی بەلای شەرلی شیواوا
کەم ناکا دەریا بە آوی دەمی   بارانی هەوا بە پرشەی نمی
کەم نابیتەوە پرتەوی هەتاو   بدا لە بەر ڕیی مژوری داماو
شەماڵ کز نابی بە شنوی شیرین   بو فینکی دل لە گەرەی هاوین
بە نمی آوی دەریای همەتت   زیندو ئەبنەوە هەمو ئومەتت

بەپرتەویکت دەرون ئێتە جۆش   دل لە خەیالات ئەبێ فەرامۆش

هەرخەوشوخالی بێتە خەیاڵی   ئەسوتێو ئەروا بە بای شەماڵی

هەربەربەیانی ئەسیمی صەفات   بدا لە سینەی پەرباڵی وەفات

تا قیقی پیر ئەبێ لەزەوقی رحمەت   رزگاری بودی لە نزاکەی زەحمەت

دەی با بە شنەی ئەسیمی ئەمجار   ناخی بێتەوە بۆ زیزی رزگار

ئەپرتەویکت دەرونی ناخی

ببرژێو دەرچێ لە جەفای خاخی

من میوانی تۆم

من میوانی تۆم من میوانی تۆم   میوانی حوانی خانە دانی تۆم

ری بوارەکەی بی توشەو زادم   چاوەری سفرەی ناو دیوانی تۆم

ریگەکوێم کردوی تاریکە شەوم   چاوەری چرای ریگەو بانی تۆم

داماوی شاری ٣ رگە رزانی بۆم   جوپای پیشانەی ئاوەدانی تۆم

کلولی کەشتی مەوجی گیرادم   چاوەریی دەرکی دەریابانی تۆم

لەعیل براوی لی کەسو دەستم   چاوەری سەرعیل فادەنشانی تۆم

دیلم لە بیری تاریکی بیرا   چاوەری چرای شابورهانی تۆم

سواری نا باری ئەفسەرکێشم   پەنا بە سوارەی خوش عنانی تۆم

هەرتیوی بی شیوەسەرناوەی چەرخم   هانا بە دەرگای پرحسانی تۆم

لەسارای چۆڵا بادە بادەمە   چاوە ڕێی بانگی ناو باوانی تۆم

لە دووشکەساڵی شەڕماو سوڵەدا   چاو لە بارانی بەهارانی تۆم

بە زەمهەریری دووریت سڕ بووم   چاوەڕێی تاوی گەرمیانی تۆم

مایە سووتاوی بازاڕی زەوقم   چاو لە موڵەقی شەرکارانی تۆم

قەسەم بە تاوی ڕۆژی ڕوخسارت   شینە سووتاوو دڵ بوریانی تۆم

لەم جەژنانا هاتم بۆ فیداکاری   تۆ چی قوربانی دەرگاو بانی تۆم

هەرچەن شایستەی قوربانی تۆ نیم   نەزری پڕعەیبی مخلصانی تۆم

گەدام خۆ گەدای دەرباری شاهم   فەڕاشی فەرشی شاهەیوانی تۆم

ئەگەر شایاوی حضووری شا نیم   بەندەی وامەندەی دەرگاوانی تۆم

لە گشت ولاتی بەندەی تۆ زۆرن   منیش بەندەکەی کوردستانی تۆم

من بە قوربانی تۆیەی سەوزی تۆ   عاشقی جەمالی زۆر جوانی تۆم

بە هیوای قەبوڵ ئەیا ڕیمەوە   داماوی سایەی شاسەیوانی تۆم

تەوحیدو تەوصیف نێتریە باوەڕم   بە پەیوەندی یاسای ڕاو فەرمانی تۆم

لە محکەما تا   دڵم محکەمە   بۆ محەل بەندی ژینی بە بانی تۆم

بۆ تێشابە   دەڕوونم یانە   دەمم بە تاویلی تری عیرفانی تۆم

تۆش ڕەهبەری فوڕمان یاسەی   کەعبەیە قیبلەی نوێژەکانی خۆم

آلو یارانت کانی شەرەف   خاوەن میزانن بە وجدانی خۆم

تابعین یانی پەی رەوانی تۆ   دەریای حکمەتن بە ئیمانی خۆم

پێشەوا کانمان لە رێگەی دینا   هەمو ماجورن بە عرفانی خۆم

پایەی أولیا ناسەگرم بە حق   بو اسلام دین بە میزانی خۆم

موسلمانەکان بە یاسای یاران   نوسیومن وەکو برایانی خۆم

هەوا پەرستان لە جوزا دورن   نایان کەم بە یار بو ژیو بانی خۆم

بە زانستی خۆم لەگەل زانایا   دیمە ها توچو لە مەیدانی خۆم

رێگەی خۆم نەگرم بە لام معتدل   تا سود وەربگرم لە ژیانی خۆم

هیوام نەستورە بە لوطفی خودا   نەک بە کردەوەی پڕ نوقصانی خۆم

تۆیش تکا کاری بو تاوان باران   رێگەی رزگاریت بو تاوانی خۆم

(ناحی) نادی خوی لێرە دا نوسی

ئەم رەوضەم دانا بە باوانی خۆم

لەبەر بەیانا ..

لەبەر بەیانا لەبەر بەیانا   بانەسیم لبشنی لەبەر بەیانا

لە رەوزەی بەرزی شای مەدینەوە   بلاو بێتەوە بەسەر دلانا

نەشەی خێربدا بە گیانی دلدار   توزی غەم لابا لەسەر گولانا

لە پاش تاوی دل بە گەرمای فراق   فێنکی بدا بەر دچو گیانا

بۆی عەتری ڕەوضەی ڕضوانی ڕەهبەر   بدا بە شامەی دەماغ دارانا

لاوبا لە سەر دڵ غوباری جەفا   هەتا هۆشیاری لە بار کێشانا

دەم بکاتەوە دڵ بە وێنەی گوڵ   بولبول بخوێنی بە سەر گوڵانا

شەوەی صەفا لەگەڵ خۆ بێنێ   جەفا هەڵ بگری لە ناو دڵانا

لە ناو سینەدا بڕوێنی داری   بەری ئیمان بێ لەگەڵ پەیمانا

لە ڕوی ئیمانەوە تەقوی پێ بگا   بۆ خەلاصی دڵ : لەگەڵ یەزدانا

تا بە ئازادی بڕواتە مەیدان   شەرمەسار نەبێ لە ناو مەردانا

گیانم بە فیدای قەدەمی خەیرت   قەدەم دانێ بە سەر چاوانا

چاوم توتیای گەردی ڕێگەت بێ   ئەسرار نەبینی لە ڕوی جیهانا

نەعلەینت دانێ لە سەر هەر شەری   شایاوی تاجە لە ناو شاهانا

بە وەفا قولی لە هەر کەس بکەی   ئەدری بە ئەسرار لە ناو قوربانا

پەنجە لێ بدەی لە لێوی هەر کەس   ئەبێ بە شێخان لە ڕۆی زەمانا

بڕوانێ بە دڵ یو هەر ڕۆژەرێ   شەرمەسار نابێ لە ڕۆژی میزانا

سینەی جێگەی سڕی حوبت بێ   خەزینەی ئەمنە لەگەڵ ئیمانا

تا قوبەی خەضرای کەیوانی پایەت   ئەدرەوشێتەوە لە بەر چاوانا

تا سروەی شەماڵ بە ئارامی دێت   بە سەر باخانا لە کوردستانا

پەی دەرپەی بەرزی بارانی سەلام   بەوێنەی باران لەکوسارانا
لەسەر رەوضەتاو لەگەڵ آلی بەیت   لەسەر آرامگای هەمو یارانا
بەڵ نامێ نمێ لەو آدە لیبیا
تاکو ببێتە زێڕ   لای دڵدارانا

لوئەونە جوانی

بوئەوەنە جوانی   لوئەوەنە جوانی   توئەصلیو   فەرعەی یوسوی کنعانی
نازانم شعرای لەگەڵ دەرهاتی   یاگەلاویژی بەری بەیانی
یارۆهەرە یا خو موشتەری چەرخی   فەلەکت شەیداتێبۆ بەسەرگەردانی
یا ئەستێرەی قطب مەرکەزی دەوری   یا ماهی تەمام بدری تابانی
یارۆژی چەرخی چوارەم آسمان   کە پرتەو بەخشی هەمو جهانی
حاشا تو دوری لەم تشبیهانە   تو نوری جلوەی فیضی سوبحانی
نورێکی وەهای دنیا دانەگری   نەکو هەر ئەم دنیا هەم دنیای ثانی
بەروح کارەبای نوری أقدسی   نوربەخشی روحی فیدا کارانی
بەرەم بەلاغی قورئانی خودای   تربیەدەری هوشیارەکانی
مادام نوری دڵ بێ انتها یە   تو دەریای هادی کوردەی جهانی
پەیوەندیت هەیە لەگەڵ مخلصان   فرشتە دیەرلیو روحی انسانی
لەبو هەرکەسی توی ببی بەدڵ   تاریف کراوی بەمهرەبانی

هەرچەن بێزاری لە تاوانباران   تۆ تکا کاری تاوانبارانی

کاتی خۆت دەرخەی بە جیلوەی جەمال   دڵ پەنجە ئەبڕی بە سەرگەردانی

حەیرانم حەیران بە ڕوح و بە دڵ   گێژم لە گێژی دەریای حەیرانی

نازکتر لە گوڵ لطیفتر لە بۆن   هەگەر تۆ شنەوی فیضی یەزدانی

لە هەر شوێنێکدا تاپۆ تۆ بگری   بۆنی خۆش ئەگری تا نەشئەی ثانی

بۆی خۆشت بکا بە سینەی هەرکەس   ئەبێ بە قوتوی عەتری یەمانی

لا بکەیتەوە لە هەر داما دی   پێی عارە شاهی بو پادشانی

دارا و نەدارا چاوەڕوانی تۆن   چونکی تۆ دەریای فیضی ئیحسانی

نامی یەکێکە لە چاوەڕوانان   ئەی دەریای عطای فیضی ڕەببانی

قەناعەت ئەکا بە تاقە نمی   بۆ ئەشونومای نوری ئیمانی

نامی ئەمە کاتەت هەلی حەیاتە   بناڵە بۆ خۆت هەتا ئەتوانی

ئەسرینی سیرشینە بە بەر دەرگادا   آو پڕژێنی بکا بەر دەرگاکانی

با شوێنیت دیار بێ لەم آستانا   کاتی کە دەرچوی لە آستانی

ڕابگرە بە دڵ قوببەی خضرا کەی   جێگەی فریشتەی پاکی ڕوحانی

بزانە پڕە لە نوری ڕەحمەت   چە سەرزەمینی چە آسمانی

بە قوربانت بم ئەی نوری قدسی   ئەی جیلوەگاهی نوری سوبحانی

مادام آستانەت جیلوەگای نورە   قەبولمان بکە بو پاسەوانی

پاسەوانێکی مخلص دل پاک   لەبو آستانەی فخری انسانی

بەلکو بەفیضی آستانەکەت

نامی ثابت بێ لەسەر پەیمانی

شهیدانی دین

شهیدانی دین شهیدانی دین   یارانی حەزرەت بەقەدرو تمکین

لەسەر هەرقەبریان لەبارێ انوار   پەی دەرپەی وینەی بارانی بهار

خلیفەی یەکەم بوبکری صدیق   خلیفەی دووەم عمری فاروق

مدفونن لەپشت رسول اللەوە   یەک لەدوای یەک لەپشتی شاوە

وان لەناو حوجرەی پیروزی بەرزا   اشرفی مکان لەهەمو عەرزا

لەمجارە بڕۆ بو آرامگای عام   (جنة البقیع) ماوای احترام

هەتا حەوصد کەس اصحابی رسول   مدفونن لەویا بەرتبەی قبول

کاتی چویتە ناو حەساری بقیع   بەهەشتی عالی مدفنی رەفیع

لەلای راستەو جیگەی عمّات   سورای نورەو جی بەرەکاتە

یەکەم عاتکە دووەم صفیە   دلپوری گەورەی خیر البریّە

لەخشتی ترا حەزرەتی عباس   لەگەل ئیمامی حسنی حەق ناس

هەروەها علی زین العابدین   محمد باقر بەعلمو تمکین

هەروا ئیمامی جەعفەری صادق   صاحبی نورو علمی حقایق

هەروا اسماعیل ولدی جعفر   برژیتە سەریان رضوانی اکبر

هەر لەو خشنایە فاطمەی زهرا   بارانی رەحمەت برژی بە سەریا

باقی اولادی رهبەری هادی   لەخشتی ترا بە دل ئازادی

رقیە و زینب هەم ام کلثوم   عبداللە و قاسم لەگەل ابراهیم

لەخشتی ترا ئوکەس لە زەوجات   برژیتە سەریان فیضی بەرەکات

سوودە عائشە حفصە بە تمکین   رەضای خودایان لە سەر بێ آمین

ام حبیبە و ام سلمە   دو زینب ناوی زور محترمە

هەروا صفیە هەم جویریە   دایکی ئومەتی خیر البریە

عقیل برای علی مرتضی   لەخشتی ترا لەگەل عبداللە

عبداللەی کوری جعفری طیار   برژیتە سەریان انواری ستار

ئەمانە هەموو لە آلی بەیتن   بو چرای رەحمەت بە وینەی زەیتن

هەم لە بقیعە حەزرەتی عثمان   لەگەل ابن عوف ناو عبدالرحمن

سعد ابن معاذ هەم ابو سعید   ئەشهور بە خدری صحابەی شهید

سعد ابن ابی وقاصی شجیع   عبداللەی ابن مسعودی رفیع

عثمانی ابنی مظعونی رضیع   برای هاوشیری رهبەری شفیع

هەروا حلیمەی سعدیە نسب   دایەنی شیری شای عالی حسب

قەبری نزیکە لە قەبری عثمان   بەرزترینە سەریانی خەلاتی رضوان

جا سعدی ابن زرارە لەگەل   خنیس ابن حذافەی افضل

ئەمجا بە فاطمەی کچی اسدە   والدەی علی بەحق اسعدە

سەربنیارانی احد هەرچی بو   کە لە مالەوە وەفاتیان فەرمو

وان لە یەک شوینا لە عەرزی بقیع   جنّة المأوای شُهَدای رفیع

والە بقیعا ئیمامی اقدس   ئیمامی مالک وکوری انس

(نافع) کە مەولای ابن عمر بو   خادمی دینی خیر البشر بو

ئەمانە ناویان معلومە لەلام   وان لە بقیعا جی دار السلام

آرامگاهەکەی سیّد الشهداء   حضرەتی حمزە لەگەل عبدالله

مصعبی ابن عمیر و شماس   ولدی عفان اصحابی خلاص

باقی شهدای اُحُد تا حەفتان   هەمو مدفونن وان لە یەک شوینان

بانی مدفونن لە یەک حەسارا   هەمو وان لە ژیر سێبەری انوارا

هەمو وان لە بەر داوینەی احد   کیوی محبوبی حەزرەتی احمد

احد کیویکە وینەی زنجیرە   جیبەی شمالی روضەی منیرە

هەر لەو شوینایە میدان الفرسان   هم تلّ الرماة حفظ الانسان

واڵە بەردەمیا ماوای تیک ڕژان بۆ یارانی پاک لەگەڵ کافران

پیروزە بەرزی بۆ یادی آثار چەن مزگەوتی خۆشی لە دەوروبەرا

مزگەوتی بوبکر مزگەوتی عمر مزگەوتی علی مرتضای اللە

هەروا (مسجد الغمامەی) اللە هەور بوبە چەتر بۆ سەری رەهبەر

ئەمانە هەموو داخلی شارن لە مەدینەدا بۆ عام دیارن

جا بۆ مزگەوتی پڕ لە بەرەکات مزگەوتی (قوبا) ی سەیدی سادات

یەکەم قەرارگای پیرۆزی حەزرەت جێ یەکەم جمعە لە کاتی هجرەت

مزگەوتی (فتح) و مزگەوتی خندق مزگەوتی (سلمان) ڕۆڵەی دینی حق

خندق مابەینی دو کلکەی کیوە (أحد) و (سلع) بە شیوەکی سیوە

ئەمجار (مسجد القبلتین) بەرز لای (بنی سلمە) اشرافی سەرعەرز

لەو مزگەوتا بو شێوەری یا عصر کە قیبلە گورا بو شای فادەی نصر

هەروا چەن بیری هەن لە باخاتا نوشینگای حەزرەت لە دەساتو کاتا

بیری بضاعە جا بیری خاتم جا بیری عثمان ڕومەی محترم

بیری (ابو حا) ی شیرین نفەسە بیر العهنە یە هەم بیری بصە

لە پاشی ئەمانە هەیە (بیری غرس) جێ آسایشی بوو بو ذاتی اقدس

هەبەس لەمانە یادی حەزرەتە یادی وسیلەی نوری رەحمەتە

ئەم قصیدە لە وکاتا نوسیوم لە مدینەی منورە دەرچوین بو مەکەی مکرمە زادها اللە شرفا

دەردی فراقت دەردی فراقت   مایەی مەراقە دەردی فراقت

چونکە وصالت لاوا ندیە وە   زیاتر فراقت ئاوا ندیە وە

خودا دل کەوتە بەینی نوور و نار   انک انت الحلیم الستار

چون بەجێ بێلم رەوضەی شریفت   شنوی نسیمی ساحەی لطیفت

چون ئەبێ وون بێ لە نوری بصر   دیمەنی رەوضە و محراب و منبەر

جیلوەی رەوضەکەی جەنت مقامت   مزگەوتی مایەی نوری اسلامت

هوای سوجدە و مناجاتی ذات   جێگەی بارانی نوور و بەرەکات

منبەری شیرینی خیر الکلامت   جێ نشری یاسای دینی اسلامت

ساحەی پر صفای جامعی عالی   جێ نزولی نوور علی التوالی

چون بەجێ بێلم ئەم رەوضە بەرزە   کە زیارەتگای اولیای عەزیزە

قەزای خودایە دوری لەم ساحە   کە جێی فرشتەی خیر و اصلاحە

بە رام بە صادی چاوانت قەسەم   بە روژی روخساری شمسی معظم

بە جبهەی قیبلەی دلدارەکانت   بە واتەی دەوای بیمارەکانت

بە رووی طاهاییت ئەی بدری تابان   کە عاشقە پێیت یوسفی کەنعان

بە بالای ئالای قیامەت خێزت   بە نیگاکاری رووی رەستاخێزت

شا سوارەکەی سارای عەرەسات   دل هەر لەلاتە با بێش رودم لەلات

ئەمجار تو ئارێ ناناسانی خەت   چاوت لە دڵ بێ کە قوربانە بوت

ئەو زەمین ماوا تو بورجی قدس   ئەو تخت الثرا تو فوق الکرسی

ئەو بولبولەکەی گوڵزارەکەی تو   توشا گوڵەکەی عەرشەکەی سەرکۆ

ئەو عاشقەکەی زەروون بریندار   تو مەعشوقەکەی اصفیای دڵ دار

ئەو خوشەچینی مەزرەعەی احسان   تو خاوەن خەرمان بو هەموئینسان

رجا تو چودا بە ضعیف حالی   نیگاداری بە ئەسوقی بالی

ئەگەر بێ طاقەت بو جاری لە جاران   اجازەی فەرمو بو روی کوساران

بابڵا لە باڵ بولای دڵداران   حضرەت کارانی حق فیدا کاران

لە بابالشیخ لە بغدا زەمین   لە وسا تی پەڕی بو اجبل حمرین)

ئەوجار هەڵفڕی بەرە و تکیەی بەرز   جیگەی اولیا و اصفیای زوی عەرز

مقامی قدس لاهوری آثار   محمود و احمد خالص نازار

بارەگای عەلی خالص شان   جی ذکر و فکری گروی درویشان

جیگەی ئەزادی بو صفا دەلیل   تایبەتی خاوەن زەوشتی جمیل

جا بروا بەرە و شاری شارەزور   بو لای مامۆستای علامەی مشهور

عمری مشهور بە قەرە داغی   عطاری علوم عەتر گوڵ باغی

ئەمجار بەرە و روی یاری نصاری   ابوعبیدەی مەردی دیاری

لای آرامگایا ئەربابی قەبول — چونکە کەس هەمتای نییە شێخ بابا رەسول
جالاکاتەوە بۆ هانا و ئامان — بۆلای بارەگای پیری هەورامان
عثمان نابی بەشەرمو حەیا — جا بەهاالدین جا پیری ضیا
جا اولادانی بە فیض و تنویر — جی خزمەتی زین بە علم و تفکر
پاساتی هەوا بدا لەبالی — لە هەر دلداری بپرسی حالی
ئەمجا ربیتەوە بۆ قوبەی خضرا — بۆلای فەوەنی معراج و اسرا
بەلکو یەمینی بە پاسەوانی — بۆ شکایانی عهد و پەیمانی
نامی لەمەیە هیواو آداتی — لە تۆ وەربگری نامەی نجاتی

^^^

ئەی سەجادەم بە نفحەی قدسی — دەرمانی دەردی خۆی خۆپەرستی
ندائی بەدل نگائی بە چاو — بەسەربۆشکای نامی ناتەواو
بەنام هیناوە یا کهف النجا — ناهومیدنەبم لە بارەی رجا
صلاتو سەلام بی حد حساب — لە سەر روحی تۆ هەم آل و اصحاب
بە قەدری زەراتی مەوجودی آفاق — بە قەدری دەوامی ئەهلی اشتیاق
بە قەدری بیماری دلی دلداران — بە قەدری زاماری زەردەی زاماران
بە قەدری آرەزوی دیداری پاکت — بە قەدری شەرتو شوێنی بەندەی چالاکت
تانەشنی هەوای صافی کوساران — تانەشنی وەفای دلی دلداران

نامی بەتەمای فەرمی حسابە
چاوەری صفای شای لەهەوانە

ئەم قەسیدە مەنوسی پاشی دەرچون لە مدینەی منورە بۆ مەکەی مکرمە
کاتی کە نیشتینە سەرچیاوەی بدر

سەرچیاوەی بەدرە سەرچیاوەی نورە — جیلوەگای صفای اصحابی بدرە
جیگەی شیرانی بیشەی توحیدە — جیگەی زیرانی خاوەن تمجیدە
جی خنیا کاری ریگەی خودایە — جیگەی جهادی غایەی اعلایە
جی پالەوانان کە وەستان بەصف — شمشیر لە دەستا ئەرواح لەسەر کەف
جیگەی شهدای ئەصحابی بدرە — ئەو بدرە کە وا بناغەی نصرە
بدری ردیفی لیلة القدرە — اسلام بە وجودی هاتە ئەم قدرە
بوشەوقی لقای جنة المأوی — ئەرواحو مالیان ئەدا بە ئاوا
غونچەی دەرونیان لە غەم آزادبو — لەشیان بە خوینی شهادەت شادبو
پایانگە پشت بە عەرشی ارفع — واردبو بویان (الله اطلع)
تەپلی فریشتە لیدرا بویان — بارزی ئەو دەنگە هەردێ لە گویان
بەرزیتە سەریان انواری خودا — تاتاوی هەتاو دائی لە سەردا
بەرزل پەروانە ئەی کاکی هشیار — پول پول فریشتە بویان بون بە یار
ئەو فریشتە ئەهاتن بو نصرەت — لەبو یارمەتی یارانی حضرەت
هەرچەن فریشتە عنصریان جیایە — مناسبەتی کاملیان تیایە
یارانی حەزرەت شەو فریشتە خو بون — بە حوسنی سیمایش فریشتە رو بون

سەیرام مەبینن لەوەزنی سەماکا   فریشتەی فەلەک بویان بیتە خوار

چون منوەر بون بە نوری ئیخلاص   تفاوت نەما هەگەر بە لباس

علاوە بەوی پەی تجلای خودا   پرتەوی ئەدا بو رسول الله

ئەوەنە جیلوەی کرد یا رەبی بودات   (وما رمیت إذ رمیت) هات

یارانیش دلیان لەگەل دلیا بو   فریشتەی خودا هاو مەنزلیان بو

هەمو لە جیلوەی نوری أحمدا   مابون لە (ازلدا) بەلکو (أبدا)

جبریل بو (احمد) رەفیقی کاملی   گەلی فریشتەیش ئەبی لەوحی لی

ایستاش مەولای من هەر بەو میزانە   نوقصانی نیە بەدل بیزانە

قەت پیر ئەبی عەشقی نامینی   لە حالی خوی دا دوش دائەمینی

ئەگەرنا تاقیق کیل هەرئەودلیلە   جیلوەی جەمالی لەصفا کەیلە

ئەزەل بو صودا آبد آسایە   تجلای خودا دائم رەسایە

وەی سا هەو یاری هەمو دل دانا   ئەی مددکاری گەلی هشیاران

فیدای شەرحی وەی بەدری جاریت بم   فیدای انواری بو دل ساریت بم

فدای عرشیو جامع العرشی   هەزاری وەک من دل پر لە تشویش

فیدای یارانی خاوەن قدرت بم   شیرانی شەرزەی عەرزی بدرت بم

فیدای نیگاکەی عاشق کوژت بم   روحە آگاکەی نور هەلخرتت بم

تەنوکی شیری شیران لی خواردو   لەمالو حالو لەگیان بووردو

بێکینە دەمی ئەم هەرزەکارە   کەکاتی پیریشی هەرشیرەخوارە

بەلکو پێ بگری بو ریگەی خلاص   زمانی بەربێ بو وتاری راس

نامی بێ بەدل لەباغی یارا

بارەی بمینی لەروزگارا

بیت اللەی عظیم

بیت اللەی عظیم بیت اللەی عظیم   ئەم شوینە کوییە بیت اللەی عظیم

دەس کار خلیل بابی ابراهیم   بە ئەمری خودا بوعلمو تعلیم

بوقیبلەی عالەم لەعیبادەتا   بو رەمزی راستی لەرێی طاعەتا

لەبەر یەکیتی مسلمان یەکسەر   لەسوجدە بردن بوخوای اکبر

ئەگەر نا خودا بەحق ناظرە   لەهەموشوینی علماً حاضرە

بیت اللە وایە بە ئەمری خودا   هەرکەزی هیزە لەبو کارە با

لەبەرکرەوە چرا هەلکرا   عالەم روناکە لەسارا وسەرا

یانی هەر رلی روناکە بو بەنور   نوری کابەیە لەنزیکو دور

چینی یا هندی یا پاکستانی   کوردو فارس وتورکو ئەفغانی

عەرەبو عجەم حاضرن سەرجەم   لەبو طوافی بیت اللەی اکرم

بەگەلی زمان ئەیاڕینەوە   دەس بەرەو بالا ئەلالینەوە

چەنادڵو چەن دەشتی بەرە و سەماوات   چاوەڕێن لە بۆ فەوزی بەرەکات

تکاو نزایان ئەکا بەخولک   لەگەل ئامینی طائفەی مەلەک

دڵیان وا لە بەینی خوف و رجادا   لە رەوری کابەی جێی التجادا

هەرکەسی نیازێ وا لە رەو رونیا   ئارەزوی وا لە ناو دڵی زەبونیا

باشی عەرزی ئەکا لەگەل جوشی دڵ   بەلکو لەو دەعەرزە بگا بە مەنزڵ

باوەڕیان هەیە خوا هەرە بابە   لەگەل بێنەتا خاوەن جانە

جیلوەی تەجەلای دی لە بو عالەم   تا ببەتی لە بو نەتەوەی آدەم

بو آدەم بو شیث بو ادریس بو نوح   تجلی فرمو بە نصر و فتوح

بو صالح بو هود لە بو ابراهیم   معجزاتی نارد بو جابەی تسلیم

جیلوەی تەجەلای دا لە بو تنوبر   بو طوری سینا پێش کێوی ساعیر

هەم بە سەرشتەی کێوی (فاران)   بە دیمەنی باران لە بەهارانا

یانی بو سارا و بە بەلای کوساران   انوار ئەنێری لە بو دڵداران

بو ئەو بێ فەرقە سارا یا دەریا   لە ٣ جاستی خوی نوری دی بە ٣ جێ

شەپول فەیضی بێ نهایەتە   ئەمە وسعەتی دەریای رەحمەتە

ابراهیمی نارد کەعبەی کردەوە   دلی گورانی بێتا کردەوە

محمدی نارد کردی بە خاتەم   ناردی بە رحمت لو هەموو عالەم

خودا تو خودای جیلوەت وەهایە　　تجلای رەحمەت بێ انتهایە

نەمەیشی وا هاتیە بەشەرمەساری　　لەبو چاوپوشی لەتاوانباری

ئەزانیی بەحەق فیاض عامی　　چەلەبو آری و چەلەکوسامی

هەرچەن کە رەحمەت لەبو هەشیارە　　بەفیضی تویە هەشیار بیدارە

خەلیل ئەنێری بو وادی بێ زرع　　بێ ماخو بەیان لی یاسادی شرع

فەرمان دەرکەکەی عالەم دەنگ بکا　　تا بەرەنگی حەق دلیان لەرەنگ بکا

دەنگی ئەو ئەوکا بەسمعی ارواح　　وەکو ئەوکاتە سامعەی اشباح

دەنگی دەعوەتت ئەوکا بەاصناف　　لەهەموصنفێ دێن لەبو طواف

بەطوافی بەیت دل بەنوری زەیت　　هەل ئەگرێنێ بوروناکی بەیت

شەعیا بەبێ صفاو مروەی پاک　　ئەکەی بەصفا بودلی روناک

ئەمر ئەفەرموی بەوقوفی عام　　لەعەرەفاتا بوفیضی انعام

ئەمر ئەفەرموی حجاجی کرام　　لەمزدلفەو مشعرالحرام

بجێنە دە لەپاش نیوە شەو　　تا روژی احسان هەل بێ بەپەرتەو

بەرەو باران ابلیسی گومراه　　ئەکەی بەرمزی کفەحی اغواء

بانی خولاوەن لەحاوزی بەدخو　　قرت با وەزمەکرن بەشخصی بەرادد

لەمێنا وابن چەروژ و چەن شەو　　بوورەجمی ابلیس لە٣جێ بەدەو

هوی سەرتان لابەن یانی بەهەرزی   لادەن لە رێشی گولی با قوڕی

ئەمیشی بە دەنگی ابراهیمەوە   هاتیی بۆ کا[illegible]ەوە

مناسک ئەکەین بە هوی زرگاری   تا بمان بەخشی بەهوی ستاری

ئەی پەروەردگار قیوم زانا   لەسەر حکمەت بەحق تەوانا

آشباحی ئیمە وێنەی پەروانە   لە دەوری شەمعی بەیتا حەیرانە

هەمو پەروانەی نوری تجلاین   هەمو دیوانەی رەحمەتی مەولاین

ئەسوتێینەوە بە إخلاصی دل   بە دەوری بەیتا بەجوشو بەکول

ساتویش بەو پایە راتبە ابراهیم (صلی الله علیه وسلم)   کەزرگارت کرد لە پاشای لئیم

بەو صدقو صەبرە راتبە اسماعیل (صلی الله علیه وسلم)   بیی بەقوربان بۆ سودای جلیل

بەو مایەو سایە راتبە محمد (صلی الله علیه وسلم)   کردت بەچرای أبدی [illegible]

بارانی رەحمەت برژێنە بو مات   بورو حو دلو برای هاو[illegible]

غونچەکەی دلان دەم بکاتەوە   بەحمدو ثەنا و تەسبیحاتەوە

سا بەلکو جاری بەناو یلی تر   دل لەگەل تۆرا ببیتە گوفتوگۆ

وەربگری نیدای رەحمەتەکەی تو   بیی بەقوتی عطاری خوشبو

بەو لونە هەنیشە بنەشێیتەوە   بەوێنەی گولباغ بگەشێتەوە

تا ئامی لە سای وصفی بقای تو

دل شادبی هەتا کاتی لقای تو

بۆ قاپی کەرەم بۆ تاپی کەرەم

بۆ قاپی کەرەم بۆ قاپی کەرەم   پەنام هیناوە بۆ قاپی کەرەم

لە بەر رەوشیوەی بای بەلاوەنەم   هاتم بۆ پەنای شای خاوەن حەرەم

خاوەنی آوی سەرچاوەی زەمزەم   خاوەنی بەیتو روکنو ملتەزەم

بەبتی کە قەلیفی نا بردیەوە   تا عالەم زورتر هەل سوریتەوە

بەیتی بارانی نجیانی خودا   طائف وعاکف ئینی لە سەر را

رێ ئەی خودای ئەوەل و آخر   زانا بە احوال باطن و ظاهر

آگر بە گول کەر لە سەر ابراهیم   ئەیوب شفادەر لە جەستەی سقیم

خودائیکی وای هەرچی بتەوی   لە بو کردنی پەکت ناکەوی

خاوەن بارەگای لە بو داماوان   پەنای رزگاریت بو لیقەوماوان

ئەگەر بتەوی بخنوقی فیرعەون   ئەیبەی بە آوا بی سفینەی عەون

ئەگەر بتەوی ئەمینی نەمرود   بە میشولەلی ئەلی بە نا بود

لای تەوانائیت چە عاد چە ثەمود   چە فرعەون چە هیزی نەمرود

بەکون فیکون ئەرون بی آمان   ئەبن بە عیبرەت بو چەرخی زەمان

خو ئەگەر خواستت بیتە سەر اقبال   ابراهیم ئەکەی بە پاشای دوبال

بالی لە شاماو یەکی لە حیجاز   ئەیگەی بو پایەی پیروزیو اعزاز

محمد ئەکەی بە خاوەن عەلەم   ئەیکەی بە رهبەر بو هەموو عالەم

قەومی بێ قەلەم وا نەزانا ئەکەی   حوکمای دنیای بێ دانا ئەکەی

ابوبکر ئەکەی بە ثانی اثنین   عمر بە دارای کلتا الحسنیین

عثمان ئەکەیتە بدری ذی النورین   علی ئەبەیتە پایەی علمو عەین

کەعبەی حوزوت ئەکەی بە تۆختەی مەدار   ئەیکەی بە مطاف بۆ هەموو ابرار

عالەم بە اخلاص ئەسوڕێنیەوە   بە دەوری ئەوا ئەخولێنەوە

دەریا نمێکە لە ئنعامی تۆ   دنیا کەمێکە لە اطعامی تۆ

نمی لە فیضت ئەلێ بە زەمزەم   بۆ هەزاران ساڵ ئەبێ بە مطعم

ئەی خاوەن پەنای هەمو کائنات   وشکی و دەریا و عەرز و سماوات

ئەو ڕوژەو کابەت کردە بە مطاف   ئەبو طوافی اخیار و اشراف

هەرچی لطف بونا لە زمرەی ابرار   لە زانای حکمەت لە دانای اسرار

هەمویان ئەکەم بە تکا کاریم   بو عەفوی تاوان چون تاوانبارم

من دخله   کان آمنا   کاد یکون   لنا ضامنا

ئەمەیش عەلاوەی تکا و رجابێ   هەموی دە وسیلەی ری التجابێ

چون بە تاوانم پڕ بووە کتاب   ئەوێنە حسابت دەرچێ لە حساب

ما یفعل الله   بعذابکم   نص الکید   فی کتابکم

دەی بە و حسابت دەرچو لە حساب

نامی ببەخشە لە عەینی عقاب

لەم عەرزە بەرزا

لەم عەرزە بەرزا لەم عەرزە بەرزا   دەرزی دانا وە لەم عەرزە بەرزا

طواف رەمزێکە بۆ پایە داری   لە سەر طاعەو فەرمان گوزاری

کە ئو خەتەی عبدی تکرار بێتەوە   هەل سوڕان هەرگز نابڕێتەوە

سەعی و هەروەلە لە ناو طوافا   مانای اخلاصە لە دلی سافا

هاتوچوی بەینی صفاو مەروەکەش   رەمزی طاعەتە بۆ خالقەکەت

هەموو تدریبە بۆ خزمەت کردن   یانی لە ژینا ئیمان دەربردن

یانی ئەم کابە خانەی خودایە   هەتا هەتایە جێی تجلایە

لە هەر زمانی لە هەر ولاتی   بەندەلی هەیە لەسەر بساتی

رەمزی یەکیتی کعبة اللە یە   لە بۆ عالەمیش خوا خودایە

راوەستانی عام لە عەرەفاتا   رەمزی وەستانە لە عەرەساتا

نموونەی حەشرە بە کۆبونەوە   نموونەی نەشرە بلاو بونەوە

بەردە بارانی شەیتانی گومڕا   رەمزی کفاحە بۆ ڕێگەی خودا

واتە هەرکەسێ حەزکا لە تاوان   بەردی پیا بدەن لە سەر ڕێی داوان

قوربانی رەمزی ئنکاری نەفسە   رەمزی اخلاص بە پەیوەندی قدسە

ابراهیم بۆچی گەیشت بەم پایە   بەراورد کرا پایە بە پایە

دارێ بو بۆخۆی لە سوتی بە نار   بێی بە توزێ بڕوا بۆ کۆسار

دارێ بو لە بۆ تەرکی نیشتمان   بتڕینی پەیوەند لە هەموو خزمان

رازی بوو بەوە بوورە زای یەزدان   ئیسماعیل بکا بە قوچی قوربان

تا خوا بە لطف بە مهرەبانی   جەزای دایەوە بە جاویدانی

ئەمانە هەموو وەرزن بو هوشیار   بوورە وام لە[3] سەر ئەمری کردگار

هەر کەسی وەربگری ئەم رەمزە بە دل   یقینی بە ساغی ئەگاتە منزل

خودایا (بنامی) دوستانی راست   وەربگرن دەستور بە شیوەی اخلاص

بەلکو محفوظ بن لە جفای سەرمە   محشور بین لە ژیر لوای محمد صلی الله علیه وسلم

ئەو محمدە بە عشقی رەحمەت بو   بو نامی وجاهد یەکسر نصرت بو

روی عەرەفاتە

روی عەرەفاتە روی عەرەفاتە   یا روژی حەشرە و روی عەرەساتە

عالەم سپی پوش شەربی سەرپوشن   لە بیمی خوا وینەی بی هوشن

یەکی ئەنالی و یەکی بی دەنگە   یەکێ مەستی جیلوە و یەکێ پەستی ژەنگە

عارەق ئەرژینی سەرتا بە رامان   لە بیمی حساب وەفا بە پەیمان

یەکی ئەنالی لە دەردی وجود   یەکی لە دەردی سارژی[3] لە سجود

یەکی روی لە حق چاوەریی یارە   بو لقای انوار بە انتظارە

یەکی شەرمندەی سیالی خاتە   لە تاوان باری ماوەی چەن سالە

یەکی سەرخوشە بە راز و نیاز   وینەی شاباز دل رو لە پەرواز

هەر یەک بە حالی وا لە آرادا   منیش ئەنالم لە روی ساردا

ئەلێم ئەی خودای تەنیای تەوانا   بێ باک لە عالەم بە عالەم زانا

کێ بێ طێ بکا دەفتەرو نامە   بێ جەهرە بابێت لە سەرسەلامە

دەی سا تو سەرێ بە ڕوەردگاریت   تو بێتو سەرێ وەصفی غەفاریت

وەکو سەتاریت ظاهیر بو لێمان   لەو دنیایش غەفرات بنێرە بومان

تو بێتو لطف و مهرەبانی خوت   سەرێ رەحیمی هەم رەحمانی خوت

تو بێتو سەرێ أسمای حوسنای خوت   جیلوە صفاتی خاوەن معنای خوت

تو بێتو سەرێ بە ڕەوەی سەتاری   تو بێتو جیلوەی وەصفی غەفاری

لە بەر خاطری خاتر دارانت   لە بەر الطافت بو نازارانت

تو بێتو پایەی صەد رصەبران   رهنومای عیباد بوری سەروەران

بە فەردی آدەم بە مەردی نوح   بە سەرێ نصرە یارەتیو فتوح

بە صولحی صالح بە هدایەی هود   بە حبی خلیل لە دەستی نەمرود

بە صبری لە سەر دوری اسماعیل   بە سەرێ وفای بو خوای جلیل

بە وشکی لیوی لە بێ آوی زەم   بە سەرێ فیضی سەرچاوەی زەمزەم

بە سوزی دلی حەزرەتی یعقوب   لە سەر فراقی یوسفی محبوب

بە جوانی یوسف لە نا و بەلادا   بە رزگاربونی لە بنی چادا

بە صبری ایوب لە آزار و ئێش   رزگاری یونس لە دەریای بێ کێش

بە حیزی ذاتی موسای بن عمران　　لە غەدری فیرعەون لە جفای هامان

بە زوهدی عیسی لە بارەی دنیا　　دعای زکریا و بە صفای یحیا

بە خولکی گەورەی حەزرەتی رسول　　بە معراجی ئەو بۆ پایەی وصول

بە فضلی اصحاب خیر الأمەی خاص　　خیر امة اخرجت للناس

بە مهاجرین بە انصاری پاک　　بە مجاهدی مخلص و چالاک

بە اصحابی بدر سەرزانی فدا　　بۆ اعلای شانی توحیدی خودا

بە شهیدانی ناو مەعرەکەی بدر　　بە آیەی خودا بۆ بولەندی قدر

بە شهیدانی احدی خوێنبار　　لە سێ حیکمەتی قادری قهار

بە یارەکانی بیعة الرضوان　　بە رەضای زاتت لە هەمولەوان

بە صفای اصحابی سینە و دل روناک　　بە شەرافەتی آلو بەیتی پاک

بە قرای قورئان. بە محدثین　　بە جهدی کامل بۆ مجتهدین

بە أمیرانی عالم و عادل　　بە عالمانی مخلصی فضل

بە خادمانی دین بە حقیقە　　بە مرشدانی بەرزی طریقە

بە هەر ئنسانی نیەتی پاکە　　بۆ خزمەتی دینا آزاد و چالاکە

زیارە لە هەمو بە فیاضی فرت　　بۆ هەر مخلصی تسلیم بوە پێت

فیضی بنیرە بۆ سینە و دلمان　　کاهی هەتا آخر مەنزلمان

به‌حاضراتی عه‌رزی عه‌ره‌فات   چاوه‌ری كانی فیضی به‌ره‌كات

بۆ باوكو دایكو خزمو خوێشان   بۆ مردوانی له‌مه‌و پێشمان

بۆ موسلمانان له‌هه‌ر شوێنێ هه‌ن   له‌ئه‌هلی ئیمان له‌دین باره‌مه‌ند

به‌ڵكو به‌شادی حه‌شرمان بكری   رێگه‌ی حضوری لاتومان بدری

شادمانی به‌لقای ذاتی انورت   له‌گه‌ل ره‌سولی به‌رزی رحمه‌ت بت

نامی ئه‌مه‌یه سكالاو رجای
خودایا هه‌رتو كهفی التجای
(عه‌رزه به‌رزه كه‌ی جبل الرحمه)

عه‌رزه به‌رزه كه‌ی جبل الرحمه   جی راوه‌ستانی راسانی ئومه‌

ماوای فریشته‌ی آسمانه كان   جیگه‌ی تجلای خودای لامه‌كان

جیلوه‌گای نوری خودای مهره‌بان   ماوای بارانی ره‌حمه‌تی غفران

جی عباده‌ت گای رهبه‌ری خاته‌م   سعاده‌ت ماوای اصفیای عالم

به‌صه‌دهه‌ا ساله ماوای انواری   ماوای ره‌حمه‌تی خودای غفاری

پایه‌ت كه‌م نیه له‌طوری سینا   بو دلی دلدار بو سینه‌ی مینا

جیای كردیته‌وه حه‌زره‌ت بو وقوف   دوعای تیا كردوو بو الوف الوف

ئه‌و فریشتانه‌ی اوسا حاضر بون   به‌بالای آلای رهبه‌ر ناظر بون

ایسته‌یش ماون به‌عه‌ینی مه‌به‌س   له‌بو تشریفی رهبه‌ری اقدس

بەسە بۆ شانات ئەم گەورە وەصفە — حەزرەت فەرمویە (الحجُّ عرفە)

هەربەو هیوایە جێگای بۆرەحمەت — هاتین راوەستاین بەعزم و حورمەت

ئەتۆ شاهیدبە من هاتم بۆلات — بۆ تەوحیدی حق بەنفی و ئیثبات

بەدوو کەلیمەی شاهادەتی ئیمان — تازەم کردەوە ئیمانو پەیمان

لێرا حازرین بەهەزاران ذات — لەچەن وڵاتو خاوەن چەن لوغات

ئەوانیش هەموو ئاسا و ئامادەن — رو لە تەجدیدی عەهدو شهادەن

بەپارانەوە لە خوای کائینات — لەبۆ عەفوی عام لەبۆی سەییئات

منیش وەکو عام — ئەپارێمەوە — بۆ عەفوی تاوان — ئەلالێمەوە

هەم بۆ تاوانی — باوکو باپیرم — خزمو دۆستانو هاورشتەی شیرم

هەم بۆ نەتەوەو نەسلم تا ئەبەد — لەسەر رێی رەوی دینی محمد

هیوایە خودا ببوری لێیان — جلوەی کەرەمی دەربخا لێیان

پەنای ئیمان باشی پایە دارێ — حەشرمان لەژێر ئالای سەردارێ

جا ئێتر ئەدەی مال ئاوایی یە — مالت ئاوابێ بۆ ئەم شارییە

مال ئاوا بەخێر سالاری عەرەفات — شاهیدی راستی رۆژی عەرەصات

بەوشتهارە ئە نامی ئازادە
روحی بە لقای محمد شادە

دابەزین لە عەرەفات

پاشی ڕۆژرا دابون لە سەعەرەفات — قافلەی حوجاج سەربەرەو خوار هات

کاتی گەیشتین بەموزدەلفە — لەوجێ پیرۆزەی پاکو شەریفە

نوێژی مەغریب عیشامان هەمو — بەجەمع تەئخیر کران زۆبەزو

لەبەر بەیانا پاش فەرزی ئیسلام — هاتین ڕوبەڕوی مشعر الحرام

پاش هەتاو کەوتن لەوێدە ورۆبەرا — چوین لەبو رەجمی عقبەی کبرا

جا پاش لەو رەجمەکە شەیتانی ناشی — حەیوان سەربڕا وسەرتاشیان تاشی

جا ڕومان کردە کعبة اللە ساف — بەجێمان هێنا حەوجارە طواف

جا گەڕاینەوە بو عەرزی مینا — لەبو اطاعەی خالقی بینا

سێ ڕوژ بە اخلاص رەجمی جمرات — بەجێمان هێنا ئادای واجبات

لەمزگەوتی خیف لای جمرەی اولی — چەن رکات نوێژم کرد لەبو دلی

ئەمەیشی ناو ئەبرێ بە جمرەی کبری — وەکو مەشهورە عقبەی کوبری

والە شانی عقبەی بێ غەشی — شیوی مەشهورە بە شعبة الکبش

لەداوێنەیا بەردی زل هەیە — شەوە شیوەیە زۆری لێ لەکەیە

لەوشوێنا ویستی خلیل الرحمن — اسماعیل بکا بەقوچی قوربان

لەو شیوەکەوە شا بەرانی هات — بوخوی ڕادەستا بە بێ دەسەلات

خوا وەحی کرد بو ذاتی خلیل — ئەوە فیدیە یە لەبو اسماعیل

ابراهیم رولیشت قوچەکەی هینا   کردی بە فیدیە رۆلەی دل سینا

(معجزة الکبش) ۲۰ تری راکیشانە   بو ئەو بەرانەی بە قەدرو شانە

تاهی ئەم باسەی بو ئەمی دانا

با آگاداربن ئەتەوەی زانا

طواف مال آوالی

جاگەرا ینەوە بو کابە شریف   بو مال آوالی لە کەعبەی نظیف

مال آوالی بەیت مال آوالی بەیت   بەیتی چراگای نوری ساقی زەیت

رەیتی زیتونە درەختی وەفا   شایاوی چرای مشکاتی صفا

رەیتی گڕ نەگری لە بە صفای حوی   بیولیستی نیە آگر بیەی بوی

بەیتی معمورەی بیت المعمورە   ئەم اصلە و ئەو فرع مەرکەزی نورە

ئەمیان مطافی اصفیای عەرزە   ئەویان طواف‌گای فرشتەی بەرزە

بەیتی کە قبلەی پەنایە بو عام   رەمزی توحیدە بو خودای علام

بەیتی کە بنای خلیل اللە‌یە   منارەی بانگی ئەهلی دنیایە

بەیتی آرامگای وحی تنزیلە   بانی قرارگاو جی جبرئیلە

بەیتی سەرچاوەی آوی حەیاتە   نمی لەو آوە مایەی نەجاتە

بەیتی کە جیگەی عەفوو غفرانە   جی تاوان بەخشی تاوان بارانە

بەیتی سەرکەزی نور الانوارە   نوری سبحانی تیادا دیارە

بەیتی مائدەی فائدەی عامە   خاوەن خوانەکەی خاوەن اکرامە

ویداعی بەیتەو حجری اسماعیل زەمزەمو ارکان مقامی خلیل علیه السلام

ویداعی وەختی ئەگەر نا چەن جار ئێستەوە بو بە بەیت بە یارمەتی مار

بە یارمەتی تو ئەی پەروەردگار ئەی خاوەن کەرەم بو هەمو گیانی دار

بەرانبەر بە عەیب ناوت ستارە بو تاوان باران ناوت غفارە

باشترین لالە لە بارەگاما چاترین نالە لەری نەجاما

لالەیە لەبو تەوفیقی طاعەت نالەیە لەبو ساعی عیبادەت

بیکە بەخاطر حەزرەتی رەهبەر نامی رزگارکە لە کاری خەطەر

تەحقیق لە دنیا و تەوفیق لەژینا مانەوەی لەسەر ریگەی یقینا

نامی ئەمەیە غایە و مەراحی
بەری بە یاری حسنی خیالی

کوسار بە واخە

کوسار بە واخێ کوسار بە واخێ   کوسار بۆ طائف بە ئاخ و واخێ

کە گەڕاینەوە بۆ خاکی عراق   بەرێی طائف دا دەچین بۆ ئافاق

طائف کێوێکە بەرزە دەماخە   بە بولەندی خۆی دەماخی چاخە

سەرکەوتین بەرێی کێوی طائفا   لە سەرگوزەرگای چەن مەصائفا

دیم (وادی) مەشهور بە وادی الکری   جێی پەلەوەران لە وجەنەت سەرا

ناوەکەی ئەرزی بەرەوژێر بەتاو   عدلی فوراتە بە نادی خۆشناو

مەشهورە لە دنیا حەزرەتی رەهبەر   علیه السلام زیاتر لە دەفتەر

لە رێی طائفا تیا دانیشتوە   لەو ئاوە پاکیشی ئاوی خواردوە

ئێمەیشی هەر لە بەر قوربی بەرەکات   ئاومان خوارد وە دەشتی چینەکات

کە چوینە سەرکێو بولەندی عالی   بە هاوار ووتم ئەی خودای والی

ئەی خودای خاوەن بارەی لطائف   بە هەزاران قات زیاتر لە طائف

توی خودای رەهبەر بە التجاوە   روئی بۆ طائف دەهم بەرچاوە

تا یارمەتیت دا بۆ فەتحی طائف   بۆ ئوممەتی ئێوە بووە مەصائف

هەر تۆ صاحبی بارەگای دینی   هەر تۆ صاحب نصری مبینی

حزرەت ئاگاداری لە وەزعی اسلام   پێویستی نیە بە عەرزی کەلام

هەر تۆیشی خاوەنی زەمانو عصری   هەر تۆیشی خاوەنی فتوح و نصری

با عشقی رسول (صلی الله علیه وسلم) سه‌روه‌ری ڕه‌هبه‌ر   بو ارشادی عام بو جن و بشر

یا ره‌به‌تی ده‌ری رسولی (صلی الله علیه وسلم) اکرم   له بو تنویری عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م

ناشری دینی اسلام له آفاق   به کتاب الله سونه‌تو ئه‌خلاق

ده‌وام زه‌ربه‌ر دینی به یارانی پاک   به خُلقی به‌رز ده‌مو دل رووناک

به أهلی فیض و انواری جلی   صدیق و عمر عثمانو علی

به آلی به‌یتی خاوه‌ن شرافه‌ت   به ئه‌هلی خانه‌ی خاوه‌ن نظافه‌ت

سه‌ر اهلی جهاد بو دینی اکرم   فه‌رامۆش کردوی اولاد و حه‌شم

به قرای قورئان به محدثین   به امامانی مجتهد بو دین

به سالکانی ری صدق و خلاص   بو رضای خوا بو باره‌ی خلاص

به قه‌له‌م دارانی بو دینی اسلام   بو ده‌وامی حق به‌تولی ایام

نصره‌تی بده به دینی مبین   به جاهی ره‌حمه‌ت (صلی الله علیه وسلم) له بو عالمین

ربّی ها انّا لا یخفی علیک   وعملنا مسطور لدیک

نکا و نزامان زجای ره‌حمه‌ته   ئه‌به‌س رزگاری هه‌موو لووه‌ته

نامی فه‌رریکه له ئه‌هلی ئیمان
رزگاری بو ئه‌جات که‌ره‌م که بیمان

رقم الايداع في المكتبة الوطنية
ببغداد ٤١٣ لسنة ١٩٨٣

ثمن دينار واحد